МЕЃУНАРОДЕН СЛАВЈАНСКИ УНИВЕРЗИТЕТ
СВЕТИ НИКОЛЕ
РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА



ФАКУЛТЕТ ЗА ПРАВНИ НАУКИ

СТУДИСКА ПРОГРАМА: АДМИНИСТРАТИВНО ПРАВО И ЈАВНА АДМИНИСТРАЦИЈА

МАГИСТЕРСКИ ТРУД

ВЛИЈАНИЕТО НА ГЛОБАЛНИТЕ ТЕНДЕНЦИИ ВРЗ ЕФЕКТИВНОТО РАБОТЕЊЕ НА АДМИНИСТРАЦИЈАТА

СТУДЕНТ: ДАНИЕЛ МИТЕВ
БРОЈ НА ИНДЕКС: М**227017**
МЕНТОР: **ПРОФ.** Д-Р ИВАН ЕФРЕМОВСКИ

Свети Николе, 2024

МЕЃУНАРОДЕН СЛАВЈАНСКИ УНИВЕРЗИТЕТ

СВЕТИ НИКОЛЕ

РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

ФАКУЛТЕТ ЗА ПРАВНИ НАУКИ

МАГИСТЕРСКИ ТРУД

ВЛИЈАНИЕТО НА ГЛОБАЛНИТЕ ТЕНДЕНЦИИ ВРЗ ЕФЕКТИВНОТО РАБОТЕЊЕ НА АДМИНИСТРАЦИЈАТА

Ментор: проф. д-р Иван Ефремовски

Студент: Даниел Митев

Број на индекс: М227017

Насока: Административно право и јавна администрација

Свети Николе, 2024

ИЗЈАВА

Јас, Даниел Митев, студент/ка на Втор циклус на студии, организирани на Факултетот за правни науки во Меѓународен Славјански Универзитет Свети Николе, на студиската програма по Административно право и јавна администрација со постојано место на живеење на ул. _____ во Кочани , со ЕМБГ _____ и број на индекс М227017, изјавувам под морална и кривична одговорност дека поднесениот магистерски труд под наслов „**ВЛИЈАНИЕТО НА ГЛОБАЛНИТЕ ТЕНДЕНЦИИ ВРЗ ЕФЕКТИВНОТО РАБОТЕЊЕ НА АДМИНИСТРАЦИЈАТА**“ претставува мој самостоен труд и истиот претставува резултат на самостојна научна работа спроведена во текот на истражувањето.

Согласен/а сум да ги сносам сите последици и одговорности кои произлегуваат од неовластеното користење на туѓ текст или плагијаторство, согласно важечките законски и подзаконски акти кои ги регулираат авторските и сродни права.

Место и датум: Давател на изјава:

_____ _____

Глобализацијата е трансформативна сила која ги преобликува политичките, економските, социјалните и технолошките граници низ целиот свет. Тоа вклучува подлабока интеграција на различни системи, вклучувајќи ги економските, политичките и социјалните димензии. Процесот поттикнува зголемена меѓусебна поврзаност, олеснувајќи го движењето на луѓе, стоки, услуги и информации.

Глобализацијата донесе значителни промени во јавната администрација, особено во однос на управувањето засновано на перформанси, со фокус на мерливи резултати, ефикасност и побарувачка за менаџерски вештини. Улогата на јавните администратори сега бара приспособливост, соработка и иновации за справување со глобалните предизвици кои брзо се развиваат.

Овој магистерски труд ги анализира ефектите на глобализацијата врз ефикасноста, функционирањето и етичката динамика на јавната администрација, фокусирајќи се на нејзиното влијание врз административните практики и односот меѓу адмнистрацијатата и граѓаните. Клучните задачи вклучуваат дефинирање и истражување на глобализацијата, нејзините историски и теоретски основи и анализа на нејзиното влијание врз практиките на јавниот сектор и административните односи. Тезата, исто така, се осврнува на предизвиците за одржување на ефективно владеење во услови на глобални кризи како што се клинатските промени, миграцијата и истражува стратегии за балансирање на глобалните императиви со локалните потреби, истовремено обезбедувајќи го интегритетот на демократското владеење.

КЛУЧНИ ЗБОРОВИ: глобализација, јавна администрација, ефикасност, , етички предизвици, управување со перформансите, меѓузависност, климатски промени, корупција, владеење

ABSTRACT ii

Globalization is a transformative force reshaping political, economic, social, and technological boundaries across the globe. It involves deeper integration of various systems, including economic, political, and social dimensions. The process fosters increased interconnectedness, facilitating the movement of people, goods, services, and information.

Globalization has brought about significant changes in public administration, particularly in terms of performance-based management, with a focus on measurable results, efficiency, and the demand for managerial skills. The role of public administrators now requires adaptability, collaboration, and innovation to tackle the rapidly evolving global challenges.

This master's thesis analyzes the effects of globalization on the efficiency, functioning, and ethical dynamics of public administration, focusing on its impact on administrative practices and the relationship between administrations and citizens. Key tasks include defining and researching globalization, its historical and theoretical foundations, and analyzing its influence on public sector practices and administrative relations. The thesis also addresses the challenges of maintaining effective governance in the face of global crises such as climate change, migration, and explores strategies to balance global imperatives with local needs while ensuring the integrity of democratic governance.

KEYWORDS: Globalization, public administration, efficiency, ethical challenges, performance management, interdependence, climate change, corruption, governance.

Табели:

Табела 1 – Табела бр. 1 - 12-те принципи на добро владеење

ИЗЈАВА.....
АПСТРАКТ.....**i**
ABSTRACT.....**ii**
СПИСОК НА ТАБЕЛИ.....iii
СОДРЖИНА.....iv
ВОВЕД……..1
1. ТЕОРЕТСКИ ОСНОВИ НА ВЛИЈАНИЕТО НА ГЛОБАЛНИТЕ ТЕНДЕНЦИИ КОН ЕФЕКТИВНОТО РАБОТЕЊЕ НА АДМИНИСТРАЦИЈАТА……...5
1.1. Вовед и определување на поимот глобалицација……..5
1.2. Глобализацијата и јавната администрација – влијание и ефекти.....13
1.3. Глобализацијата и односот на администрација спрема граѓаните…….....20
2. (АНАЛИЗА НА) ТЕКОВНИТЕ ПРИМЕРИ И ПОЛИТИКИ ЗА ДЕЛ ОД ГЛОБАЛНИТЕ ТРЕНДОВИ КОИ ИМААТ ВЛИЈАНИЈЕ ВРЗ ЕФЕКТИВНОТО РАБОТЕЊЕ НА АДМИНИСТРАЦИЈАТА ……...28
2.1. Климатските промени како глобален феномен и неговите импликации за ефективното управување и работење на администрацијата**……..**28
2.1.1. Климатски промени и организациска теорија: рамка за разбирање на масивни дисконтинуирани промени (MDC)……35
2.1.2. Јазот во литературата за управување со одржливост: Физички влијанија на еколошките нарушувања врз економските и општествените системи……38
2.1.3. Управување со кризи и кризен менџмент ……44
2.2. Политиката на ЕУ во однос на клинатските промени: стратегии и регулативи…..50
2.2.1. Осврт на Европскиот закон за клина……...58
2.3. Одделите за Управување со човечки ресурси во јавниот сектор и пролагодување на политиките според глобалните трендови……60
2.4. Глобалните трендови на корупцијата и нивното влијание во работењето на адмнистрацијатата……..73
3. ПРЕВЕНТИВНИ МЕРКИ ВО КОНТЕКСТ НА ДОБРОТО УПРАВУВАЊЕ КАКО ЗАШТИТА ОД ГЛОБАЛНИТЕ ТРЕНДОВИ ……...76
3.1. Добро владеење - суштинско значење за спречување на злоупотребата и корупцијата……76

3.2. Значењето важноста на градаење стабилни и ефективни стратегии за антикорупција ……82
3.3. Етиката и етичките предизвици во однос на глобалните трендови Error! Bookmark not defined.…….89
ЗАКЛУЧОК……...99
КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА…….103

ВОВЕД

Глобализацијата претставува вид на трансформативен бран на длабоки промени во информациските и комуникациските технологии, кои значително ги менуваат политичките и економските пределиа на светот. Овој процес резултира со зголемена интеграција на различни системи - социјални, економски, политички и технолошки. Како што е дефинирано од социологот Ричард Рицер (2010), глобализацијата е „транспланетарен процес или збир на процеси кои вклучуваат зголемена ликвидност и растечки повеќенасочни текови на луѓе, предмети, места и информации, како и структури преку кои тие се среќаваат и создаваат, што може или да претставува бариери за стагнација или да ги забрза овие текови“. Овие меѓусебно поврзани динамики доведуваат до сложени глобални односи и меѓузависности кои влијаат и на локалната и на меѓународната сфера.

За да може посеопфатно да се разбере глобализацијата како поим и процес, од суштинско значење е да се препознаат нејзините три основни димензии: економска, политичка и социјална/општествената. Економската глобализација се однесува на проширувањето на трговијата, стоките, услугите и странските директни инвестиции (СДИ) меѓу нациите. Политички, глобализацијата вклучува поголема интеракција меѓу земјите во остварување на заеднички интереси и зајакната меѓународна соработка на различни полиња. Социјалната/општествената, глобализацијата води до појава на заеднички култури, намалувајќи ги разликите меѓу луѓето ширум светот. Ова може да се манифестира во заеднички интереси, како што е заедничка љубов кон одредена храна, музика или други културни активности.

Познатиот социолог Ентони Гиденс (1999) ја опиша глобалисацијата како „нова“ и „револуционерна“, првенствено поттикната од масовното зголемување на финансиските и валутни трансакции. Овој наплив е овозможен со значителен напредок во комуникациската технологија, особено електронската размена овозможена од персоналните компјутери.

На истиот начин, политиколози Роберт Кеохан и Џозеф Нај (2000) ја карактеризираа глобализацијата како состојба на глобалните мрежи на меѓузависност, опишувајќи ја како „светска состојба која вклучува мрежи на меѓузависност на повеќе растојанија, поврзани преку текови на капитал и стоки, информации. и идеи, луѓе и моќ, како и еколошки и биолошки релевантни супстанции“. Во оваа меѓусебно поврзана глобална средина, меѓузависноста се однесува на идејата дека активностите и

условите во една земја можат значително да влијаат на другите. Кеохан и Наj, исто така, истакнаа две клучни димензии на меѓузависноста: чувствителност и ранливост. Чувствителноста се однесува на степенот до кој промените во една земја можат да влијаат на другите, додека ранливоста зема предвид како нациите се изложени на овие потенцијални нарушувања.

Во пресрет на глобализацијата, поголем акцент е ставен на администрацијата заснована на перформанси, со фокус на мерливи резултати и ефикасност. Ова доведе до зголемена побарувачка за менаџерски вештини кои промовираат приспособливост, соработка и креативност, овозможувајќи им на јавните администратори да се справат со брзите и повеќеслојни глобални предизвици. Улогата на менаџерското лидерство и експертиза станаа централни точки за наведување низ разновидните и меѓусебно поврзани глобални простори. Јавната администрацијата, исто така, сè повеќе ги користи алатките за е-влада, користејќи дигитални платформи за да ја подобри ефикасноста, пристапноста и транспарентноста во јавните услуги.

Како одговор на глобалисацијата, јавната администрацијата мора да усвои компаративна перспектива, не само земајќи ги предвид западните модели туку и инкорпорирајќи практики од незападни и помалку развиени системи. Овој пристап помага да се интегрираат различни практики на управување и да се прилагодат на уникатните потреби и контексти на различни

Предмет на магистерскиот труд е да се анализира како глобалните трендови, особено глобалисацијата, влијаат на ефикасноста, функционирањето и етичката динамика на јавната администрацијата, со фокус на нејзиното влијание врз административните практики и односот помеѓу администрацијатата и граѓаните.

Задачите што се поставени се следните:

–Дефинирање и истражување на концептот на глобалисација (да се направи истражување на историските и теоретските основи на глобалисацијата, разјаснување на различните димензии на глобалисацијата (на пр., економски, политички, технолошки и културни) и како тие го обликуваат јавниот сектор и анализа на процесите низ кои се појави глобалисацијата и нејзините импликации врз државата и нејзините институции);

– Влијанието на глобалисацијата врз јавната администрацијата;

– Етиката и предизвици во глобалисираната јавна администрацијата;

– Идентификување на практики и стратегии што може да се усвојат за да се осигура дека адмнистрацијата останува ефикасна, одговорна и одговорна во глобализирано опкружување;

– Истражување на предизвиците како градење капацитети, управување со ресурси и сложеност на управувањето кога одговарате на глобалните предизвици како клинатските промени, миграцијата и здравствените кризи;

– Да се истакнат механизмите за балансирање на глобалните императиви со локалните потреби и обезбедувањето дека глобалисацијата не ги поткопува вредностите на демократското владеење и јавниот сервис;

Магистерскиот труд е составен од три поглавја. Теоретски основи на влијанието на глобалнитетенденции кон ефективно работење на адмнистрацијатата е првото поглавје на магистерскиот труд, и во него се расправа за поимот и формите на глобалисацијата, влијанието и ефектите на глобалозацијата врз работењето на адмнистрацијатата како и процесите на глобалисација врз одмносите на адмнистрацијатата спрема грѓаните. (Анализа на) тековни примери и политики за дел од глобалните трендови кои имаат влијание врз ефективното работење на адмнистрацијатата е второто поглавје и во се нагласува длабокото влијание на глобалисацијата врз јавната адмнистрацијата. Од преобликување на владините улоги до поттикнување на нови предизвици поврзани со преговорите, перформансите и промените во животната средина, глобалисацијата бара од јавните администратори континуирано да се прилагодуваат, да иновираат и да развиваат нови стратегии за ефективно управување во сѐ повеќе меѓусебно поврзан свет. Оваа промена кон приспособливост и ефикасност ги одразува пошироките глобални трансформации, вклучувајќи ја зголемената важност на дигиталните алатки, новите менаџерски практики и потребата за компаративни перспективи во управувањето. клинатските промени воведоа нови стратешки предизвици за јавната адмнистрацијата. Овие предизвици произлегуваат и од директните физички влијанија, како што се екстремните временски настани, и од индиректните политички напори за намалување на емисиите на јаглерод. Истражувањето за влијанието на клинатските промени врз работењето на јавниот сектор е во тек, со акцент на тоа како екстремните временски настани и другите промени во животната средина влијаат на перформансите на организацијата.. Како што постепено се развиваат еколошките промени, така, организациите, и јавните и приватните, мора да се прилагодат на развојот на

еколошката средина со цел да ги ублажат ризиците и да обезбедат долгорочна одржливост.

Ефикасната борба против корупцијата бара одговорност и координиран пристап на сите нивоа на влада. Многу земји се сè повеќе свесни за потребата од стратешки пристапи кои ќе обезбедат институционална и правна стабилност во борбата против ова зло. Важен аспект во овој контекст е зголемената потреба од јавен интегритет, кој е клучен за поттикнување на довербата во јавните институции и процесите на одлучување. За да се направи овој пристап ефективен, мора да се поттикнуваат активности кои вклучуваат јавни консултации, обуки и искуства засновани на докази.
Глобализацијата има своја улога во формирањето на нови можности и предизвици за корупцијата. Високо интегрираните финансиски и производствени мрежи, како и мултинационалните компании, создаваат простор за неетички практики кои ги надминуваат границите на националните влади и создаваат нови начини за корупција. Ова бара меѓународна соработка и нови механизми за глобално справување со оваа појава. Сепак, глобализацијата исто така обезбедува нови можности за транспарентност и одговорност, со поголема достапност на податоци и информации. Во контекст на глобалната етика и меѓународната соработка, проблемите со етиката во јавната администрацијата не можат да се решат само на национално ниво. Со растечката меѓузависност помеѓу земјите, потребна е универзална рамка за етичко владеење која ќе ги интегрира различните културни и правни перспективи. Иако овој процес е сложен, постојат три основни меѓународни пристапи за промовирање на етичкото владеење: транспарентност и отвореност, образование и обука за етика, и градење на институции. Овие пристапи се насочени кон борбата против корупцијата и обезбедување на одговорност на јавните институции, се истакнува во третиот дел насловен како Превентивни мерки во контектс на доброто управување како заштита од глобалните трендови.

1. ТЕОРЕТСКИ ОСНОВИ НА ВЛИЈАНИЕТО НА ГЛОБАЛНИТЕ ТЕНДЕНЦИИ КОН ЕФЕКТИВНОТО РАБОТЕЊЕ НА АДМИНИСТРАЦИЈАТА

1.1. Вовед и определување на поимот глобализација

Глобализацијата претставува бран од длабоки промени во информатичката и комуникациската технологија, кои драстично ја променуваат политичката и економската слика на светот. Тоа веде до зголемена интеграција на различните системи: социјалните, економските, политичките и технолошките. Според Рицер (2010, стр. 2), глобалисацијата е „транспланетарен процес или сет на процеси кои вклучуваат зголемена ликвидност и растечки повеќенасочен проток на луѓе, предмети, места и информации, како и структурите преку кои тие се среќаваат и создаваат, а кои можат да претставуваат бариери за застој или да ги забрзаат овие текови“.

Кога зборуваме за глобалисација потребно е да ги идентификуваме нејзините три главни димензии: економска, политичка и социјална[1].

– Економската глобалисација се однесува на зголемениот проток на трговија, стоки и услуги помеѓу нациите, како и на растот на странските директни инвестиции (СДИ).

– Политичката глобалисација подразбира сè поголема интеракција помеѓу државите во нивниот заеднички интерес, а исто така и регионална и меѓународна соработка во различни активности.

– Социјалната глобалисација се однесува на појавата на заедничка култура и намалување на разликите помеѓу луѓето. Ова може да вклучува и заедничка љубов кон одредени работи, како што се храна, музика или други заеднички активности.

Глобалисацијата создава сет од можности и предизвици за јавната адмнистрацијата. Во меѓусебно поврзаниот свет, ниту една држава не може да си дозволи да остане изолирана или имуна од јавена контрола и надзор. Со тоа им се дава можност на граѓаните да ја изразат својата загриженост за владините работи и промовира поголема транспарентност и одговорност. Преку широката употреба на социјалните медиуми, глобалисацијата исто така им овозможува на вработените/луѓето една платформа преку која слободно да го изразат своето мислење.

Социолозите ја гледаат глобалисацијата како „мултидимензионален феномен“, кој воедно вклучува различни процеси во политиката, културата, технологијата,

[1] Axford, B. (2013) Theories of Globalization. Polity Press 350 Main Street Malden, MA 02148, USA.

економијата и многу повеќе. Ентони Гиденс[2] (1999) ја опишува глобалисацијата и „како „нова“ и „револуционерна“, главно поттикната од „масовното зголемување“ на финансиските и девизните трансакции“. Овој наплив е овозможен со значителен напредок во комуникациската технологија, особено електронската размена овозможена преку персоналните компјутери. Организацијата за економска соработка и развој (ОЕЦД) (1995) ја дефинира глобалисацијата како премин од свет на различни национални економии во глобална економија, каде што производството е интернационализирано и финансискиот капитал тече слободно и моментално меѓу земјите.

Сите влади се соочуваат со конкуренција од други нации за да ги подобрат своите услуги. Тие, исто така, мора да се справат со предизвиците на транспарентноста и јавната контрола во глобализираниот свет. Belloubert и Timsit (1993) тврдат дека „хетерогеноста, централноста и рационалноста се трите клучни области на фокус на раните теоретичари на јавната адмнистрацијата“. Сепак, јавната адмнистрацијата претрпе значителна трансформација. Традиционално, се сметаше за егзогена променлива, одвоена од општеството. Промените што ги донесе глобалисацијата доведоа до деинституционализација на техниките и дедиференцијација на сферата на дејствување, која некогаш беше примарно бирократска (Belloubert и Timsit, 1993).

Глобализацијата предизвикува нови и големи општествени очекувања, ги менува воедно вредносните системи и ја менува природата на државата и нејзините управувачки структури. Сето ова создава притисок врз адмнистрацијата да се прилагоди на оваа брзо менувачка динамика. Како резултат на тоа, се случуваат значајни трансформации во природата на самата држава. Револуцијата на информатичката технологија ги преобликува административните задачи, додека отстранувањето на трговските бариери доведе до пошироко прифаќање на клучната улога што ја игра корпоративниот сектор. Исто така, постои промена кон поменаџерски пристап во владините операции, при што улогата на државата еволуира од директен давател на услуги во регулатор и овозможувач, создавајќи поволна средина за раст на приватниот сектор.

Глобалисацијата промовира поголема отвореност и транспарентност во владините работи. Со порастот на меѓународните медиуми, владините активности сега се предмет на постојана јавна контрола. Владите веќе немаат монопол на медиумите

[2] Giddens, Anthony, 1999, Runaway World: How Globalisation is ‘Reshaping over our Lives’, Profile Books, London.

преку кои можат да ја контролираат содржината на вестите. Напорите на владите во некои земји во развој да извршат контрола врз медиумите беа главно неефикасни поради влијанието на меѓународните и социјалните медиумски платформи. На пример, земјите од Организацијата за економска соработка и развој (ОЕЦД) (1997) повикуваат на поголема транспарентност во владините операции. Се подразбира дека отвореноста вклучува транспарентност, пристапност и одговорност. Сепак, овие вредности на отвореност мора да бидат избалансирани со други важни размислувања, како што се социјалната еднаквост и одговорност.

ОН (2007) ги истакнуваат различните иновации што ги спроведуваат владите за подобрување на јавната администрацијата. Клучните трендови вклучуваат развој на владеење на правото, промовирање на учеството на јавноста во процесот на креирање политики и реформирање на самата јавна администрацијата. Овие иновации можат да ги подобрат перформансите на организациите, но секоја промена може да биде дочекана со отпор од вработените. Затоа, организациите треба да воспостават механизми за управување и надминување на таквиот отпор.

Според Извештајот на Конференцијата на Обединетите нации за човечки населби (1995), презентиран на Генералното собрание, успешните промени мора да исполнуваат неколку критериуми:

(1) тие треба да имаат јасно и опипливо влијание врз подобрувањето на квалитетот на животот на луѓето;

(2) тие мора да произлезат од ефективни партнерства помеѓу јавниот, приватниот и граѓанскиот сектор; и

(3) тие мора да бидат социјално, економски и еколошки одржливи.

Глобализацијата придонесува се повеќе и за неколку социјални проблеми, вклучувајќи трговија со луѓе и дрога, ширење на оружје, ширење на преносливи болести и проституција. Меѓународните криминални банди користат напредни интернет технологии за да ги извршуваат своите незаконски операции. Во првата проценка на ОН за заканата од организиран криминал, директорот на Канцеларијата на Обединетите нации за дрога и криминал ја истакна глобализацијата на криминалот, што претставува значајна закана и за мирот и за развојот, па дури и може да го поткопа суверенитетот на нациите (Андрес, 2011). Овие криминални организации станаа сè помоќни во многу сиромашни и земји во развој, дестабилизирајќи ги и политичките и економските системи. Финансиските институции и другите сектори се соочуваат со

постојани закани од криминални банди кои се обидуваат да хакираат приватни информации со цел да украдат пари и други средства.

Една од значајните последици на глобалисацијата е порастот на тероризмот. Терористичките групи се повеќе ја користат интернет технологијата за да регрутираат членови и да спроведуваат обемни пропагандни кампањи, особено насочени кон Западот. Интернетот им овозможи на овие групи пристап до широк опсег на ресурси, вклучувајќи техники за правење бомби и сајбер алатки за олеснување на терористичките акти. Дополнително, порозните граници во глобализираниот свет им дадоа на терористите поголема слобода да работат и да најдат засолниште низ земјите. Владите се под огромен притисок да го спречат тероризмот и да обезбедат јавна безбедност. Една од клучните одговорности на јавната адмнистрацијата во овој контекст е да спроведе мерки кои спречуваат терористички активности и ја одржуваат безбедноста, особено на работните места и јавните простори. Ова вклучува зајакнување на разузнавачките операции, подобрување на граничната безбедност и соработка со меѓународните агенции за да се спротивстави на глобалната закана од тероризам.

Глобалисацијата, особено преку Интернет, го отвори патот за алтернативни методи за давање владини услуги. Сепак, тоа доведе и до елиминација на многу традиционални работни места, што резултираше со зголемена несигурност и фрустрација кај јавноста. Во исто време, создаде можности за технички работни места, кои често се соочуваат со недостиг на квалификувани кандидати. И покрај овие можности, безбедноста на работата останува клучна за одржување на индивидуалната посветеност и лојалност кон организациите, бидејќи вработените имаат поголема веројатност да останат и да придонесуваат кога се чувствуваат сигурни на нивните позиции.

Keohane и Nye (2000, стр. 228–233) искажуваат дека „глобализмот вклучува просторно обемни мрежи на меѓузависност“ и тие го дефинираат како „состојба на светот која вклучува мрежи на меѓузависност на мултинационални растојанија, поврзани преку текови и влијанија на капиталот и стоки, информации и идеи, луѓе и сила, како и еколошки и биолошки релевантни супстанции“. Во глобализираниот свет, меѓузависноста се однесува на меѓусебна зависност, каде што активностите и условите на една земја можат значително да влијаат на другите. Исто така двајцата автори (Keohane и Nye, 2000) опишуваат две клучни димензии на меѓузависноста: чувствителност и ранливост. Чувствителноста се однесува на степенот до кој

промените во една земја можат да влијаат на другите земји. На пример, економска или политичка промена во голема глобална сила може да има брановидни ефекти врз другите нации поради меѓусебната поврзаност на пазарите, синџирите на снабдување или дипломатските односи.

Подемот и доминацијата на меѓународните финансиски институции се меѓу најдефинирачките карактеристики на современиот глобален пејзаж. Меѓународниот монетарен фонд (ММФ), Светската банка (СБ) и Светската трговска организација (СТО) одиграа клучна улога во промовирањето на глобалната трговија и обезбедувањето финансиска стабилност меѓу нациите.

Инаку Светската банка се состои од пет институции: Меѓународната банка за обнова и развој (IBRD), Меѓународната асоцијација за развој (IDA), Меѓународната финансиска корпорација (IFC), Мултилатералната агенција за гаранција за инвестиции (MIGA) и Меѓународниот центар за Решавање на инвестициски спорови (ICSID). Заедно, овие институции работат на поддршка на економскиот развој и намалувањето на сиромаштијата ширум светот. Исто така Светската банка, е инструмент во обезбедувањето финансиска помош за земјите во развој и промовирањето на напорите за искоренување на сиромаштијата и гладот. Нејзината улога како витален играч во глобалниот економски систем не може да се прецени, бидејќи помага да се обликуваат политики и проекти кои имаат за цел да поттикнат одржлив економски раст и развој.

Подемот на глобалните вериги на вредности изврши значителен притисок врз управувањето, бидејќи бара управување со исходи кои честопати излегуваат надвор од контролата на поединечните држави. Како резултат на тоа, сложените прашања како што се човековите права, заштитата на животната средина и корупцијата не се адекватно адресирани. Вогетлин и сор. (2012, стр. 12) тврдат дека „глобализацијата, сфатена како зголемена интеграција на создавање вредности преку националните граници, ја поткопува способноста на системот на националните држави да ги регулира резултатите од економските, политичките и социјалните процеси“. Ова води до празнини во управувањето, оставајќи ги важните јавни интереси недоволно поддржани, како што е забележано од Шерер и сор. (2006) и Шерер и Палацо (2007). Во суштина, глобализацијата ги изложи ограничувањата на државното управување во управувањето со глобалните предизвици, честопати компромитирајќи ја способноста за заштита на граѓаните и ефективно решавање на глобалните прашања.

Глобализацијата и појавата на различните актери во неа создадоа одредена побарувачка за управување со мрежата во областа на јавната администрацијата.

Сложените односи и влијанија кои го дефинираат модерното владеење доведоа некои научници да се залагаат за концептот на мрежно управување. Овој концепт се однесува на хоризонталните интеракции помеѓу јавните и приватните актери, на различни нивоа на власт, кои ги координираат нивните напори и меѓузависности за спроведување на јавните политики и обезбедување јавни услуги. Управувањето, во овој контекст, вклучува саморегулација на актерите во овие мрежи и управување со нивните колективни активности.

Теориите за управување со мрежата нагласуваат неколку значајни карактеристики, како што се: соработка, флексибилност и заедничко одлучување. Овие теории нагласуваат дека ефективно управување во глобализираниот свет бара соработка меѓу повеќе засегнати страни, наместо контрола одозгора надолу од страна на еден орган. Оваа промена кон управувањето со мрежата ја одразува сè повеќе меѓусебно поврзаната и меѓузависната природа на јавната администрацијата во современата ера.

Јголемената сложеност на управувањето и вклученоста на повеќе актери ги зголемија ризиците со кои се соочуваат јавните администратори. Јавните администратори мора да развијат ефективни стратегии за управување со ризик, бидејќи неуспехот да го стори тоа може да има сериозни последици за јавноста. Со оглед на оваа сложеност, лидерите треба да размислуваат стратешки за да ги предвидат и ублажат потенцијалните ризици. Klijn и Koppenjan (2012, стр. 687) забележуваат дека „авторитетот на експертите, научните истражувања и институциите на знаење стануваат сè попроблематични во оваа средина“.

Јавните администратори, исто така, мора да подготват планови за вонредни ситуации за да управуваат со ризиците што произлегуваат од политичката нестабилност и други катастрофални настани што се надвор од контрола на која било влада. Пред да развијат такви планови, администраторите треба да ги проценат потенцијалните ризици и да осмислат стратегии за справување со неуспесите кога ќе се случат. Ефективното управување со ризикот вклучува: (1) воспоставување процеси за проток на информации поврзани со ризикот низ организациската хиерархија и (2) поттикнување отворени и почитувани дискусии за сите потенцијални ризици и награди (Вебстер и Стентон, 2014).

Вебстер и Стентон сугерираат дека свесноста за ризикот треба да биде вградена во културата на агенцијата. Менаџерите треба да воспостават процеси на донесување одлуки кои поттикнуваат силни, но сепак почитувани предизвици пред да се донесат

големи одлуки. Тие, исто така, мора да ја препознаат важноста на активното управување со ризикот, а не да го користат како изговор за неактивност. Конечно, тие треба да изградат организациски капацитет за ефективно да одговорат на непредвидени настани.

Глобализацијата го доведе прашањето за ефективноста на владата на прв план, бидејќи зголемената глобална конкуренција врши притисок и врз јавниот и врз приватниот сектор да ги подобрат услугите. Јавните агенции, особено, се под притисок да го прошират опсегот на јавните услуги додека ги минимизираат трошоците. Тие имаат предизвик да направат повеќе со помалку ресурси, и како резултат на тоа, многумина развија стратегии за подобрување на перформансите. Новиот јавен менаџмент (НПМ) и програмите, кои се појавија во 1980-тите и 1990-тите, беа насочени пред се кон подобрување на владините перформанси преку намалување на големината и неефикасноста во владините програми. Овие реформи се фокусирале на зголемување на ефикасноста, намалување на отпадот и воведување повеќе пазарни пристапи кон јавната администрацијата. Друга клучна последица на НПМ беше порастот на приватизацијата. Ова движење доведе до широко распространет аутсорсинг на јавните услуги на приватни субјекти, и на домашен и на меѓународен план. Приватизацијата се сметаше за начин да се намали вклученоста на владата, да се подобри квалитетот на услугите и да се намалат трошоците, често со искористување на ефикасноста на приватниот сектор.

Глобализацијата, заедно со брзиот технолошки напредок, бара иновативни пристапи во овие партнерства (Kinnock, 1998; Bovaird, 2004; Halachmi, 2010). Јавно-приватните партнерства се гледаат како начин за подобрување не само на ефикасноста и квалитетот, туку и на ефективноста. Тие можат да помогнат во преносот или споделувањето на ризиците, да промовираат координација и да ги прошират ресурсите за постигнување јавни цели (Ветенхол, 2003; Линдер, 1999; Халачми, 2010 година).

За да може ЈПП да успеат, заедничкото одлучување е критично (Forrer et al., 2010; Allan, 1999). И покрај оваа соработка, сепак, владите остануваат на крајот одговорни за исходите од овие партнерства (Халачми, 2005). Ghere (2001) тврди дека партнерот од јавниот сектор треба да преземе водечка улога во дефинирањето на насоката и приоритетите на партнерството, наместо да се фокусира само на ефикасноста.

Јавната администрацијата може и мора да развие се поголем капацитет за справување со предизвиците што ги носи глобализацијата, која бара повеќеслојни

стратегии. Фаразманд (2004) ја нагласува важноста на градењето капацитети, дефинирајќи го развојот како „стремеж“ кон подобри економски и социјални услови, подобрување на животниот стандард и создавање можности за одржлив раст и технолошки напредок. Овој пристап е суштински за извлекување на општествата од сиромаштијата, болестите и неправдата - фактори кои придонесуваат за криминал, несигурност, тероризам, конфликти и војна. Понатаму, Фаразманд ја нагласува потребата да се изгради робустен административен капацитет како основа за долгорочен развој. Обединетите нации (2005) повикуваат на ревитализација на јавната адмнистрацијата, повикувајќи на реинституционализација на институциите, организациите, процесите и вредностите. Оваа ревитализација може да се постигне преку донесување закони и законодавство, како и преку зајакнување на улогата на владата во јавниот живот. Дополнително, научниците како Купер (1998) и Денхард (2004) тврдат за важноста на граѓанскиот ангажман и градењето доверба преку транспарентност. Тие се залагаат за попартиципативен пристап во управувањето, каде довербата на јавноста се негува преку отворени, транспарентни процеси кои поттикнуваат активно вклучување на граѓаните. Овој пристап не само што ја зајакнува легитимноста на јавните институции, туку помага и да се осигура дека владеењето повеќе одговара на потребите на јавноста во глобализираниот свет.

Јавната адмнистрацијата, како што нагласува Џамил Џејсат (2004), се соочува со нови предизвици како резултат на глобалисацијата. Овие предизвици го преобликуваат начинот на кој владите работат и комуницираат на глобалната арена. Клучните предизвици идентификувани од овој автор вклучуваат:

– Зголемена потреба за преговарачки вештини: од суверените држави се повеќе се бара да се вклучат во преговори на глобално ниво. Комплексноста на меѓународните односи, трговските договори и дипломатските интеракции бараат високо развиени преговарачки вештини;

– Променета улога на бирократијата: Традиционално, бирократиите беа првенствено одговорни за управување со државните активности. Меѓутоа, во контекст на глобалисацијата, нивната улога се префрли кон олеснување на економските активности и создавање на поволна средина за раст на приватниот сектор, наместо едноставно да управуваат со државните функции.

– Акцент на перформансите и менаџментот ориентиран кон резултати: модерната јавна адмнистрацијата сега ја нагласува културата на перформанси,

фокусирајќи се на мерливи резултати и ефикасност. Оваа промена создаде побарувачка за менаџерски вештини кои ја нагласуваат приспособливоста, соработката и креативноста за справување со сложените и брзопроменливи глобални предизвици.

– Фокус на менаџерско лидерство и експертиза: Барањата на глобалисацијата ставија поголем акцент на менаџерското лидерство. Јавните администратори мора да поседуваат експертиза во области како што се преговорите, посредувањето и чувствителноста на човековите права и различностите. Овие вештини се од суштинско значење за навигација низ разновидните и меѓусебно поврзани глобални пејзажи.

– Појава на е-влада: Со доаѓањето на Интернет, е-влада стана критична алатка за подобрување на ефикасноста и пристапноста на јавните услуги. Владите ширум светот се повеќе инвестираат во дигитални иницијативи за подобрување на управувањето, транспарентноста и испораката на услуги.

– Потреба од компаративна перспектива: Како одговор на глобалисацијата, јавната адмнистрацијата мора да усвои компаративна перспектива, земајќи ги предвид не само западните модели туку и незападните и поразвиените системи. Овој пристап ќе помогне да се интегрираат различни практики на управување и да се прилагодат на специфичните потреби и контексти на различни нации.

Овие предизвици бараат од јавните администратори да усвојат нови стратегии, да развијат нови компетенции и да ги прифатат иновациите за ефективно да одговорат на барањата на брзо глобализираниот свет.

1.2. Глобализацијата и јавната администрација – влијание и ефекти

Глобалисацијата не предизвика широко распространета криза во јавната адмнистрацијата како што предвиделе некои научници/критичари, и наместо тоа, ја поттикува јавната адмнистрацијата да се прилагоди на новите глобални реалности, што доведува до зголемена ефикасност и ефективност. Ова прилагодување поттикнало промена кон пост-веберијански и пост-бирократскиот модел, нагласувајќи ја флексибилноста, специјализацијата и важноста на мрежите. Ефектите на глобалисацијата врз јавната адмнистрацијата може да се испитаат во три клучни области: структурни промени, процедурални модификации и промени во ставовите.

– Структурни промени

Глобализацијата доведе до преголема промена во структурата на јавната адмнистрацијата. Пред се, познатиот традиционалниот модел, кој се карактеризира со

државна контрола и бирократско управување, еволуирал во пофлексибилен, пазарно ориентиран пристап. Овој нов модел е во спротивен контраст со идеалот на Вебер за крут, хиерархиски систем управуван од строги правила, неутралност и безличност. Наместо тоа, промената водена од глобалисацијата ја нагласува децентрализацијата, порамните организациски структури и намалената бирократија. Како резултат на тоа, се појавиле две клучни структурни промени:

– Зголемена транспарентност: Јавната адмнистрацијата стана поотворена и подостапна.

– Премин кон одлучување одоздола нагоре: Некогаш доминантниот пристап одозгора надолу во донесувањето одлуки го отстапил место за поголемо локално вклучување и учество, овластувајќи ги заедниците во процесот на донесување одлуки.

2. Процедурални промени

Глобалисацијата, исто така донесе значителни процедурални промени во јавната адмнистрацијата, особено во начинот на обезбедување на услугите. Една клучна промена е растечкиот тренд на лизинг или договарање услуги на приватни компании. Оваа промена вклучува аутсорсинг на владини програми и услуги на приватни изведувачи преку конкурентно наддавање, чија цел е да се постигне исплатлива и висококвалитетна испорака на јавни услуги. Гледано од сториски аспект, јавната адмнистрацијата беше и е одговорна за обезбедување основни услуги директно на граѓаните. Сепак, зголемените фискални притисоци и зголемениот акцент на ефикасноста, економичноста и ефективноста доведоа до промена на овој модел. Како одговор на глобалисацијата, вработените почнаа да издаваат услуги на приватни даватели на услуги, поттикнувајќи ја конкуренцијата меѓу давателите на услуги и подобрување на квалитетот на услугите. Овој тренд не е ограничен само на западните земји; моделот на склучување договори се прошири и на исток, со бројни успешни примери на аутсорсинг услуги кои поттикнуваат подобрувања во ефикасноста и стандардите.

3. Квалитетна испорака на услуги[3]

Еден од најзабележителните позитивни ефекти на глобалисацијата врз јавната адмнистрацијата е нејзиниот фокус на обезбедување висококвалитетни услуги за граѓаните. Како одговор на притисоците од глобалисацијата, јавната адмнистрацијата

[3] I. Chand, Prakash., Roy, Arindam. (2012) Public Administration in a Globalizing World. Mathura Road, New Delhi 110 044, India, pp. 479-505.

усвои различни иницијативи за квалитет на услуги (SQI) за да се осигура дека услугите ги исполнуваат доследните стандарди. Овие иницијативи вклучуваат концепти како што се управување со вкупен квалитет (TQM), шалтерски услуги и Граѓански повелби.

Меѓу нив се издвојува управувањето со вкупен квалитет (TQM). TQM е пристап на управување кој има за цел да го подобри квалитетот на услугите со тоа што ќе се осигури дека тие се доставуваат до клиентите брзо, точно и учтиво. Овој пристап стана широко прифатен од градските администрации ширум светот како начин за одржување на високи стандарди за услуги.

Друга клучна иницијатива е Граѓанската повелба[4], која ги опишува стандардите за услуги што граѓаните можат да ги очекуваат од јавните власти, промовирајќи ја транспарентноста и отчетноста во давањето услуги. И TQM и Граѓанската повелба одразуваат поширока заложба за обезбедување квалитет во јавните услуги, водени од барањата на глобалисацијата.

Р.Б. Џејн наведува шест клучни елементи кои се од суштинско значење во креирањето и имплементацијата на Граѓанската повелба, чија цел е да се обезбеди висококвалитетна, одговорна и граѓанско-центрична испорака на јавни услуги. Овие елементи помагаат во подобрување на испораката на услуги, обезбедувајќи им на граѓаните квалитет и сулога. Тие се следните:

1. Стандарди: Јавната адмнистрацијата мора да постави јасни, мерливи стандарди за услугите што корисниците можат да ги очекуваат. Овие стандарди треба редовно да се следат и објавуваат, заедно со реалните перформанси во однос на нив, овозможувајќи им на граѓаните да ја проценат ефективноста на услугите.

2. Информации и отвореност: Граѓаните треба да имаат пристап до целосни, точни информации на едноставен јазик за тоа како се обезбедуваат јавните услуги, кој е одговорен за нив и како се мери перформансите. Транспарентноста е клучна за градење доверба и обезбедување одговорност.

3.Избор и консултации: Јавниот сектор треба, секогаш кога е можно, да им понуди на граѓаните избор во испораката на услугите. Треба да има редовни

[4] Граѓанската повелба е инструмент кој се обидува да направи организација транспарентна, одговорна и пријателска за граѓаните. Граѓанска повелба во нејзината сегашна форма првпат беше лансирана во 1991 година во Обединетото Кралство. Нејзината целта беше да се осигура дека јавните услуги ќе бидат одговорни за граѓаните на кои им служат. Граѓанската повелба во основа е збир на обврски преземени од организацијата во однос на стандардите на услуги што ги дава. Тоа е јавна изјава која ги дефинира правата на граѓаните на одредена услуга, стандардите на услугата, условите што треба да ги исполнуваат корисниците и правните лекови што им се достапни на вторите во случај на неусогласеност со стандардите.

консултации со корисниците на услугите за да се соберат повратни информации за нивните искуства и приоритети, а овој придонес треба да влијае на одлуките во врска со стандардите и подобрувањата на услугите.

4.Учтивост и услужливост: од јавните службеници се очекува да пружат љубезна и корисна услуга, со фокус на еднаквоста и обезбедување дека услугите се испорачуваат на начин кој одговара на потребите на граѓаните. Јавните службеници треба да носат значки со имиња за да промовираат транспарентност и одговорност во нивните интеракции.

5. Поставување на работите во ред: ако нешто тргне наопаку во испораката на услугите, јавните власти треба да понудат брзо извинување, целосно објаснување и ефективен лек. Дополнително, треба да постојат јасни, добро објавени и лесни за употреба механизми за жалби, со независни прегледи каде што е можно, за да се осигура дека грижите на граѓаните се адресираат навремено.

6.Вредност за парите: Јавните услуги треба да се даваат ефикасно и економично, осигурувајќи дека ресурсите на даночните обврзници се користат ефективно. Исто така, треба да има независна верификација на перформансите за да се осигура дека услугите ги исполнуваат договорените стандарди додека остануваат во рамките на буџетските ограничувања.

Од овде според Шарма (2003, 322-29) Граѓанската повелба би ги содржела следните елементи:

• инкорпорирање на изјава за услугите што бирото може да ги понуди;

•наведување ги стандардите за услуги и правните лекови достапни за корисниците во случај да има неусогласеност со пропишаните стандарди;

• инсистирање на прикажување на потребните процедури вклучени во добивањето повратни информации од корисниците;

• да се воспостави лесна процедура за поднесување жалби и да се обезбеди механизам за поправање на поплаките;

• наведување на времето на одговор за различни јавни трансакции;

• воспоставување машинерија за системска ревизија, следење на перформансите и евалуација; и

• обезбедување независна контрола на работата на агенцијата.

4. Мерење на перформансите

Значајна процедурална промена воведена со глобалисацијата е усвојувањето на ригорозни техники за мерење на перформансите во јавната администрацијата. Иако не е секогаш изводливо да се квантифицираат услугите што ги обезбедуваат јавните институции, мерењето на перформансите сепак стана суштинска алатка за обезбедување квалитет и одговорност на услугите. Корените на мерењето на перформансите потекнуваат од почетокот на 20 век, особено до научната теорија за управување што ја застапува Фредерик Тејлор. Неговиот фокус на ефикасноста и мерливите резултати ја постави основата за подоцнежните случувања во проценката на перформансите. Во поново време, мерењето на перформансите еволуираше во рамките на неотејлоризмот или Нов јавен менаџмент (НПМ), кој ја нагласува ефикасноста, отчетноста и перформансите во јавниот сектор. НПМ ја поттикнува примената на мерењето на перформансите како средство за подобрување на ефективноста на јавните услуги. Со користење на јасни, мерливи индикатори, јавната администрацијата може да процени колку добро ги исполнуваат целите, ја подобруваат транспарентноста и обезбедуваат ефективно користење на јавните ресурси. И покрај предизвиците во квантифицирањето на сите аспекти на јавната услуга, мерењето на перформансите останува клучен аспект на модерната јавна администрацијата, поттикнувајќи подобрувања и одговорност пред барањата на глобалисацијата.

5. Промени во ставовите

Најдлабокото влијание на глобалисацијата врз јавната администрацијата е на став или психолошко ниво. Глобалисацијата предизвика значителна промена во тоа како администраторите ги перцепираат и се ангажираат со граѓаните. Во минатото, особено во постколонијалните земји, граѓаните често беа третирани како пасивни приматели на државни услуги. Тие се сметаа за „субјекти“ на администрацијата, со мала активна улога во обликувањето или влијанието на јавната политика или испораката на услуги.

Со развониот подем на глобалисацијата, дојде до премислување на улогата на граѓанинот. Граѓаните се повеќе се гледаат како активни „клиенти“ на јавните услуги, чии потреби и задоволство се централни во мисијата на јавната администрацијата. Оваа промена стави поголем акцент на исполнување на очекувањата на граѓаните и нивно третирање со исто ниво za грижа и внимание што бизнисите од приватниот сектор им го посветуваат на своите клиенти. Како резултат на сето тоа, служењето на јавноста стана централен фокус на модерната јавна администрацијата, при што администраторите усвојуваат повеќе услужно ориентиран, клиент-центричен начин на размислување. Оваа трансформација, исто така, доведе до замаглување на линиите

помеѓу јавниот и приватниот сектор, поттикнувајќи поголема соработка помеѓу владините агенции, приватните компании и невладините организации (НВО). Растечкиот интерфејс јавно-приватно-НВО е одраз на променливите ставови кон испораката на услуги и зголемената важност на партнерствата за постигнување ефективно управување.

Меѓутоа, како и кај секоја работа нова работа потребно е да се согледаат не се предности туку и предизвиците кои со сигурност ќе донесат одредени промени. Процесот на глобализација доаѓа со одредени условувања - надворешни притисоци и ограничувања - кои создадоа несигурност и тешкотии за јавните институции. Фаразманд (1999) идентификува неколку негативни последици од глобализацијата, кои го комплицираа функционирањето на јавната администрацијата, особено во помалку развиените нации.

Овие предизвици вклучуваат:

– Губење на суверенитетот: Глобализацијата го еродирала суверенитетот на државите, ограничувајќи ја нивната способност самостојно да донесуваат одлуки во области како што се економската политика, регулативата и јавната благосостојба.

– Ограничувања на демократијата: Влијанието на глобалните организации и мултинационалните корпорации понекогаш ги поткопа демократските процеси, при што одлучувањето честопати се обликува повеќе од меѓународните сили отколку од волјата на народот.

– Губење на заедницата: Глобализацијата може да ги ослаби локалните заедници и општествените структури, бидејќи глобалните пазари и системи често ги засенуваат локалните потреби и вредности.

– Концентрација на моќ: Глобализацијата доведе до концентрација на моќ во мала група глобални елити - и корпоративни и владини - кои имаат значително влијание врз глобалните работи.

– Зголемена централизација: Растечката моќ на глобалните институции доведе до централизација на одлучувањето, често консолидирање на авторитетот во неколку моќни институции, како во владата, така и во корпоративниот свет.

– Зголемена зависност: Многу помалку развиени земји станаа сè позависни од глобалните сили кои ја поттикнуваат глобализацијата, ограничувајќи ја нивната автономија и изгледите за развој.

Соочени со дел од овие предизвици, администрацијата мора да се движи во сложена средина, каде локалната автономија и контрола често пати се поткопани од глобалните сили. Ова доведува до низа прашања, од ерозија на државната моќ до предизвици во одржувањето на демократското владеење, создавање неизвесен и понекогаш несигурен пејзаж или слика за ефективна јавна администрацијата.

Како заклучоци во однос на односот помеѓу глобалисацијата и јавната администрацијата би напишале дека е тоа претставува голем предизвик, бидејќи самата глобалисација е тековен процес кој допрва треба да ја достигне својата завршна фаза. Од нејзиниот подем во 1990-тите, глобалисацијата отвори и огромни можности и значителни предизвици за јавната администрацијата:

Прво, јасно е дека глобалисацијата има длабоко влијание врз јавната администрацијата, фундаментално преобликувајќи ја нејзината структура, функции и ставовите на оние во неа. Кога се споредува глобалисираната верзија на јавната администрацијата со нејзината традиционална, промените се впечатливи. Традиционалниот модел, вкоренет во Веберијанските принципи, се карактеризираше со ригидно почитување на правилата, хиерархиски структури и фокус на неутралност и безличност. Спротивно на тоа, современиот модел на јавна администрацијата, обликуван од глобалисацијата, повеќе се приклонува кон флексибилност, пазарни пристапи и децентрализирана власт. Оваа промена го одразува оддалечувањето од бирократската ригидност кон поприлагодлива рамка ориентирана кон клиентите која ги опфаќа принципите на ефикасност и конкурентност, како што се залагаат теоретичарите на научниот менаџмент како Тејлор. Глобалисацијата неспорно ја редефинира улогата на јавната администрацијата, но, таа исто така воведе нови предизвици и сложености, од ерозија на државниот суверенитет до зголемена концентрација на моќ во глобалните институции. Како динамичен и еволутивен феномен, глобалисацијата продолжува да го обликува сликата на јавната администрацијата, со позитивни и негативни последици. Сртанува јасно дека јавната администрацијата мора да продолжи да се прилагодува на оваа глобализирана средина. Целосното влијание на глобалисацијата врз јавната администрацијата останува да се види, бидејќи феноменот продолжува да се развива и да претставува можности и несигурности во светот во кој работи и ќе работи администрацијатата.

Трето, глобалисацијата ја зголемва потребата за попроактивна јавна администрацијата, особено во земјите во развој. Многу од овие држави, кои некогаш биле колонии, го започнале својот развој како независни држави оптоварени со

неразвиеност и колонијални наследства. Додека овие земји воспоставија елаборирани јавни административни системи за да се справат со нивните развојни предизвици, глобалисацијата - преку промовирање решенија водени од пазарот и намалување на улогата на државата - им постави значителни предизвици. Земјите во развој во Азија, Африка и Латинска Америка, кои сè уште се борат со прашања како што се сиромаштијата, неписменоста и неразвиеноста, не можеа да се потпрат само на пазарните механизми како што можеа нивните поразвиени западни колеги. Наместо тоа, овие земји мораа да се свртат кон јавната администрацијата како централна алатка за постигнување брз социо-економски и културен развој. На многу начини, потребата за силна, проактивна јавна администрацијата во овие региони стана уште поитна наспроти глобалните економски промени што ги донесе глобалисацијата.

1.3. Глобализацијата и односот на администрацијатата спрема граѓаните

Односот помеѓу јавната администрацијата и граѓаните е од големо значење, бидејќи поддршката и согласноста на граѓаните се основни за стабилноста и ефективноста на работата на административниот апарат. Државата - особено нејзиниот административен апарат - ја сноси значајната одговорност за обезбедување суштински услуги кои влијаат на животот на граѓаните. Тие ги вклучуваат основните погодности како што се образованието, здравството, можностите за вработување, транспортот, инфраструктурата и многу повеќе. Овие услуги, пак, влијаат и на индивидуалната и на колективната благосостојба на голем број луѓе. Се појавиле два забележителни тренда во доменот на јавната администрацијата:

– Прво, има значителен раст на големината на владината администрацијата, придружен со проширување на нејзините овластувања и активности. Сега владите се повеќе вклучени во широк опсег на сектори и услуги од кога било досега;

– Второ, како што се шират образованието, политичката свест и општествената свест, се зголемија очекувањата на јавноста за тоа што треба да испорача администрацијатата. Луѓето сега бараат повисоки стандарди на услуга, поголема одговорност и поголема одговорност од нивните влади. Оваа промена во очекувањата на граѓаните е одраз на пошироките социјални, политички и економски промени, како и на еволуирачката улога на владата во глобализираниот свет (IGNOU EPA-01: 59).

Односот помеѓу јавното мислење и правото во демократијата долго време е област на дискусија. А.В. Диси, истакнат британски уставен теоретичар, го истражувал

овој однос кон крајот на 19 и почетокот на 20 век, истакнувајќи дека во демократските општества, јавното мислење игра важна улога во обликувањето на правните и политичките системи (Дајси, 1948). Оваа тема доби сè поголема важност по Втората светска војна, особено со подемот на идеологиите на социјалната држава и растот на социјалистичките идеи во многу нови држави.

Современиот однос меѓу администрацијатата и граѓаните во демократијата е обликуван и од растечката големина и опсегот на владата, како и од зголемените барања и аспирации на јавноста за квалитетни услуги и одговорно владеење. Оваа динамика што се развива ја нагласува важноста од одговорна и ефективна јавна администрацијата во одржувањето на легитимноста и стабилноста на демократските системи.

Според одредени автори, граѓаните комуницираат со јавната администрацијата на различни начини во нивниот секојдневен живот, секоја интеракција одразува различни улоги и очекувања. Индискиот експерт и научник за јавната администрацијата[5] наведува пет клучни категории на такви интеракции, илустрирајќи ја разновидната природа на односите на граѓаните со владините агенции:

Клиенти: Во оваа улога, граѓаните бараат бенефиции или услуги обезбедени од владините агенции;

Регулатори: Како регулатори, граѓаните комуницираат со владините агенции кои имаат регулаторно овластување за различни аспекти од животот. Ова ги вклучува агенциите како полицијата, даночните власти и телата за лиценцирање;

Парнични странки: Граѓаните се однесуваат како странки кога бараат правен надомест против согледаните неправди или незаконски дејствија од јавните агенции.

Учесници: Во оваа форма на интеракција, граѓаните директно се вклучуваат во процесите на донесување одлуки во рамките на јавните агенции. Ова учество може да се случи на различни нивоа;

Неопходни средби: оваа категорија се однесува на интеракции со јавните агенции одговорни за обезбедување на примарни, секојдневни услуги.

Демонстранти: Друга важна форма на интеракција е кога граѓаните се ангажираат со јавните агенции како демонстранти. Во оваа улога, луѓето ги оспоруваат владините политики или постапки за кои веруваат дека се неправедни.

[5] Chakrabarty, Bidyut. 2007. *Reinventing Public Administration: The Indian Experience*. New Delhi: Orient Longman. Chakrabarty, Bidyut and Mohit Bhattacharya (eds). 2008. *The Governance Discourse: A Reader*. New Delhi: Oxford University Press.

Секоја од овие категории нагласува различна димензија на интеракцијата на граѓаните со јавната администрацијата, што ги одразува и придобивките што граѓаните ги бараат од владините служби и начините на кои тие ги потврдуваат своите права и влијаат на процесите на донесување одлуки. Овие различни форми на ангажирање ја нагласуваат динамичната природа на односот меѓу државата и нејзините граѓани во едно демократско општество (Bhattacharya, 2008: 248–49).

Во една од многуте направени студии од страна на Центарот за медиумски студии (ЦМС) се открива широко распространето незадоволство кај граѓаните во однос на испораката на јавните услуги. Студијата, која опфати единаесет различни одделенија, покажа дека во седум од овие одделенија, помалку од една третина од граѓаните биле задоволни од услугите што ги добивале. Особено загрижувачки беа услугите кои се клучни за секојдневниот живот на граѓаните - како што се полицијата, судството и општинските служби. Овие агенции, кои имаат значителна дискрециона моќ, беа оценети лошо, со помалку од 20% од домаќинствата кои изразија задоволство од дадените услуги. Во својот 12-ти Извештај за граѓанско (центрична) администрацијата, комисијата идентификувала пет клучни бариери за ефективно граѓанско-центрично управување:

Нефлексибилност и самоовековечки ставови на државните службеници: Многу државни службеници беа опишани како со ригиден, внатрешен пристап, фокусиран повеќе на зачувување на статус кво, наместо на прилагодување на потребите на граѓаните на кои им служат.

Недостаток на отчетност: Постоеше широко распространето мислење дека државните службеници не одговараат за своите постапки, што доведе до неефикасност и, во многу случаи, корупција.

Преголем бирократизам: Бирократските одложувања и незгодните процедури се сметаа за главни пречки во обезбедувањето навремени и ефикасни услуги. Овој прекумерен процедурализам не само што го попречи напредокот туку и го поттикна јавното незадоволство.

Неефективна имплементација на законите и правилата: Дури и кога се воспоставени закони и политики, нивната имплементација честопати не успеваше, поткопувајќи ги предвидените придобивки од овие законски рамки.

Ниско ниво на свест за правата и должностите на граѓаните: значаен дел од населението немаше свест за нивните права и одговорности, што дополнително го ослабна односот граѓанин-администрацијата и овозможи експлоатација и неправда.

Анализата на бариерите за граѓанска администрацијата открива дека има неколку предуслови кои мора да се исполнат со цел администрацијатата да биде наклонета кон гражаните:

Одговорноста е состојба да се биде одговорен, одговорен или одговорен за своите постапки. Во контекст на јавната администрацијата, отчетноста значи дека јавните службеници се обврзани да ги пријават, објаснуваат или оправдуваат своите постапки и одлуки. Обезбедува административните процеси и резултати да се усогласат со очекувањата на јавноста и правните или етичките стандарди. Одговорноста е основен столб на доброто владеење. Јавните службеници мора да бидат одговорни не само за одговарање на прашања од јавноста, туку и за одговор на потребите и барањата на граѓаните. Ова вклучува осигурување дека услугите се испорачуваат ефикасно, ефективно и на начин кој ги задоволува потребите на јавноста. Понатаму, одговорноста, исто така, вклучува да се биде транспарентен за одлуките, процесите и резултатите, како и преземање одговорност за какви било недостатоци или неуспеси.

Во современ демократскиот систем, отчетноста гарантира дека јавните службеници/вработените/администрацијатата остануваат фокусирани на служење на јавниот интерес, а не на личната или институционалната корист. Ја поттикнува довербата меѓу граѓаните и владата, ја зајакнува легитимноста на јавната администрацијата и промовира култура на одговорност и одговорност. Без одговорност, може да има неефикасност, корупција и дефект на односите меѓу владата и луѓето на кои им служи.

За администрацијатата да биде ефективна и вистински да и служи на јавноста, таа мора да биде достапна за луѓето. Достапноста/Пристапноста означува дека граѓаните треба да имаат можност да им пристапат на административните службеници за нивните проблеми и грижи, а овие службеници треба да бидат одговорни и подготвени да слушаат. Во добро функционална администрацијата, граѓаните треба да се чувствуваат удобно да се ангажираат со владините служби, без страв од бирократска ригидност или дискриминација врз основа на статус.

Пристапноста подразбира и обезбедување дека системот е отворен за сите, особено за ранливите групи како што се сиромашните или маргинализираните. Од суштинско значење е овие групи да не бидат исклучени или обесправени кога бараат помош од владата. Достапна администрацијата е онаа каде што граѓаните имаат еднакви можности за пристап до услугите, без оглед на нивниот социјален или економски

статус. пристапноста вклучува не само физички пристап до владините канцеларии и услуги, туку и достапност на јасни информации, рационализирани процедури и ефективни канали за комуникација. Со тоа што ќе ја направат администрацијатата подостапна, владите можат да поттикнат поголема доверба во јавноста, да ги намалат чувствата на отуѓеност и да поттикнат активно учество од сите делови од општеството во процесот на владеење.

Унапредувањето на администрацијатата насочена кон граѓаните, исто така, подразбира давање глас на граѓаните во процесот на владеење. Тоа значи вклучување на луѓето во административните активности особено учество на корисниците на развојните активности, како во фазата на формулација, така и во фазата на спроведување, за успех на програмите. Учеството на луѓето е исто така важна заштита против злоупотреба на управните овластувања.

Успехот на административниот систем во голема мера зависи од неговата способност да дава услуги и ефективно и ефикасно. Овие два концепта се централни за оценување на перформансите на јавната администрацијата и обезбедување дека владините служби ги задоволуваат потребите на луѓето. Ефективноста се однесува на степенот до кој организацијата ги постигнува своите цели или цели. Доколку владината агенција успешно ја исполни својата намена, таа се смета за ефективна. Ефективноста се проценува со споредување на вистинските резултати со првичните цели или очекувања.

Ефикасноста, од друга страна, се фокусира на процесот со кој организацијата ги постигнува своите цели, конкретно со цел да постигне најголеми можни резултати со најмала употреба на ресурси. Во јавната администрацијата, ефикасноста се однесува на максимизирање на аутпутите (како што се квалитетни услуги) додека минимизирање на инпутите (како што се времето, парите и човечките ресурси). Ефикасната администрацијата обезбедува услуги со висок квалитет, истовремено обезбедувајќи разумно користење на ресурсите, избегнувајќи трошење и непотребни трошоци.

Заедно, ефективноста и ефикасноста обезбедуваат дека јавната администрацијата не само што ги постигнува своите цели, туку и го прави тоа на одржлив и свесен начин за ресурси. Ефикасната и ефикасна јавна администрацијата е од клучно значење за обезбедување навремени и квалитетни услуги за граѓаните, додека се одржува фискалната одговорност и оперативната извонредност.

Учеството на гражаникте/луѓето е основен принцип на демократското владеење и е од клучно значење за успехот на јавната администрацијата. Тоа се однесува на

активно вклучување на граѓаните во процесот на донесување одлуки, од формулирање политики до спроведување. Наместо да бидат пасивни приматели на владините дејствија, граѓаните се сметаат за клучни чинители во обликувањето на политиките и дејствата кои влијаат на нивните животи и заедници.

Според Вилијам Мороу, учеството на граѓаните конкретно се однесува на директното ангажирање на обичните луѓе - особено оние надвор од круговите на политичките или економските елити - во одлуките за креирање политики. Оваа форма на учество е особено важна за маргинализираните и недоволно застапените групи, осигурувајќи дека нивните гласови се слушаат за прашања кои влијаат на нивните права, ресурси и можности (Morrow 1980: 190).

Учеството на граѓаните означува промена во развојното размислување - од модел каде што граѓаните се само примателиа на владините иницијативи, до модел каде што тие се активни придонесувачи во процесот на управување и развој. Оваа промена, исто така, вклучува премин од пристапот „одозгора надолу“, каде што одлуките се носат на повисоките нивоа на власта, кон поинклузивен пристап „одоздола-нагоре“. Со децентрализација на власта и одлучување, граѓаните на грасрут ниво можат директно да влијаат на политиките и иницијативите кои влијаат на нивниот секојдневен живот.

Учеството во управувањето ја нагласува идејата дека граѓаните имаат легитимна улога во обликувањето на одлуките кои влијаат на нивните заедници, бизниси и личната благосостојба. Тоа вклучува давање на луѓето механизми и можности да влијаат или директно да ги контролираат ресурсите и одлуките кои влијаат на нивните животи, обезбедувајќи поинклузивен и поодговорен систем на управување. Кога граѓаните се овластени да учествуваат активно во управувањето, тоа не само што го подобрува квалитетот на јавната адмнистрацијата, туку и ја зајакнува демократијата, ја поттикнува социјалната еднаквост и гради поинформирано и поангажирано граѓанство.

Активното учество на граѓаните сега е широко признаено како клучен двигател на доброто владеење, што носи бројни придобивки и за адмнистрацијатата и за луѓето на кои им служи. Еве некои од начините на кои активното учество придонесува за подобро владеење:

Зголемена отчетност и одговорност: кога граѓаните се активно вклучени во процесот на донесување одлуки, тие можат да бараат одговорност од владата за нејзините постапки. Ова ги прави јавните институции поодговорни, ефикасни и ефективни во справувањето со потребите на луѓето.

Подобрена ефективност и одржливост на владините програми: учеството на граѓаните гарантира дека владините програми и услуги се поусогласени со потребите и очекувањата на јавноста. Со ангажирање на оние кои се директно засегнати, овие програми имаат поголема веројатност да бидат ефективни и одржливи на долг рок.

Зајакнување на сиромашните и маргинализираните: Учеството им овозможува на маргинализираните групи - како што се сиромашните, жените и малцинствата - да имаат глас во обликувањето на јавната политика и испораката на услуги. Ова може да доведе до поправедни резултати и подобрувања во нивните животни услови.

Развој на граѓанска зрелост: Активното учество поттикнува граѓанска свест и зрелост кај поединците. Ги охрабрува луѓето да станат пообразовани, толерантни и сочувствителни, помагајќи им да ги разберат различните гледишта и важноста на колективното одлучување. Ова, пак, го подобрува квалитетот на јавните политики со тоа што ги прави поинклузивни и попромислени.

Препознавање на придонесот на граѓаните во јавната политика: Вклучувањето на граѓаните ја нагласува идејата дека јавноста има вредни увиди и придонеси за подобрување на управувањето и политиката. Препознавањето на оваа партиципативна улога ја подобрува легитимноста на процесот на креирање политики.

Промоција на „грасрут“ демократија: Активниот ангажман на граѓаните ја зајакнува грасрут демократијата со тоа што гарантира дека одлуките се носат поблиску до луѓето. Ова поттикнува подемократско општество каде луѓето се чувствуваат поврзани и инвестирани во политичкиот процес.

Подобро разбирање меѓу владата и луѓето: Учеството го поттикнува дијалогот меѓу владата и граѓаните, што води до подлабоко разбирање на приоритетите и предизвиците на едни со други. Ова може да изгради доверба и да создаде повеќе односи за соработка, на крајот да ги подобри резултатите од управувањето.

Оотчетноста во јавната адмнистрацијата е од витално значење за да се обезбеди дека владините службеници и служат на јавноста со интегритет и транспарентност. Ја поттикнува довербата, обезбедува одговорно користење на моќта и го зајакнува легитимитетот на владините институции отчетноста е камен-темелник на сите демократски системи на управување. Обезбедува владините службеници и јавните службеници да одговараат за своите постапки и за користењето на нивните овластувања. Во суштина, отчетноста значи дека јавните службеници мора да ги оправдаат своите одлуки, особено кога користат дискрециони овластувања или ракуваат со јавни ресурси. Ова служи како заштита од злоупотреба на моќ, корупција и

злоупотреба на јавната власт, обезбедувајќи дека владата работи во најдобар интерес на своите граѓани.

Во тој контекст познатиот научник Бхатачарја[6] ги наведува клучните барања за јавните администратори да ја поддржат одговорноста, кои вклучуваат:

–Ефикасно спроведување на законите: од јавните администратори се очекува да се погрижат законите да се спроведуваат како што е предвидено, минимизирајќи го губењето, доцнењето или неефикасноста во нивното извршување.

–Одговорно практикување на административна дискреција: Кога донесуваат одлуки во рамките на нивните овластувања, администраторите мора да користат дискреција на законски, разумен и праведен начин, избегнувајќи произволни дејствија.

Препорака за подобрувања на политиките: Администраторите имаат одговорност да предложат нови политики и да предложат подобрувања на постоечките кога е потребно за да се задоволат променливите потреби или да се поправат неефикасноста.

Градење на граѓанска доверба: Одговорноста, исто така, подразбира работа за зајакнување на довербата на јавноста во административните институции преку тоа што ќе бидат транспарентни, одговорни и доверливи во исполнувањето на нивните должности.

Концептот на одговорност има две критични димензии:

1. Одговорност: Ова се однесува на обврската на јавните службеници да ги објаснат и оправдаат своите постапки. Тие мора да обезбедат транспарентни информации за одлуките што ги носат, користењето на јавните средства и влијанието на нивните политики. Ова осигурува дека јавноста има право да прашува и да бара појаснување за дејствијата на владата.

2. Спроведување: Само одговорноста не е доволна. Мора да има и да постојат и механизми за спроведување на одговорност. Ова вклучува агенции или тела со овластување да воведат санкции или корективни активности против оние кои ги злоупотребуваат своите јавни должности. Ова осигурува дека има последици за какво било погрешно постапување или неисполнување на обврските, создавајќи пречка од недолично однесување.

[6] Bhattacharya, Mohit. 2008. *New Horizons of Public Administration.* New Delhi: Jawahar Publishers and Distributors.

2. (АНАЛИЗА НА) ТЕКОВНИТЕ ПРИМЕРИ И ПОЛИТИКИ ЗА ДЕЛ ОД ГЛОБАЛНИТЕ ТРЕНДОВИ КОИ ИМААТ ВЛИЈАНИЈЕ ВРЗ ЕФЕКТИВНОТО РАБОТЕЊЕ НА АДМИНИСТРАЦИЈАТА

2.1. Климатските промени како глобален феномен и неговите импликации за ефективното управување и работење на администрацијата

Климатските промени создаваат низа нови стратешки предизвици. Ваквите промени се случува директно преку физичките влијанија како што се екстремните временски настани и и индиректно, преку глобалните политички напори за намалување на емисиите на јаглерод,

Истражувањето за ефектите од новите рамки за управување со јаглеродот - како што се регионалните и глобалните политики за намалување на јаглеродот - врз работатае е во тек веќе некое време (на пр. има релативно мало внимание во истражувањето на менаџментот за физичките влијанија на клинатските промени врзработата). Сепак разните сстудии кои ги испитуваат директните физички последици од клинатските промени врз ефективност на работата на вработените во организациите - како екстремни временски настани и други биофизички промени - сè уште се ретки (Hoffman, 2006; Linnenluecke et al., 2008; Winn & Kirchgeorg, 2005).

Едно од највидливите физички влијанија на клинатските промени е зголемената фреквенција и сериозност на катастрофи поврзани со временските услови. Во последниве години, работата не само во јавниот сектор беа и се погодени од различни екстремни временски настани, вклучувајќи циклони, суши и шумски пожари; топлотни бранови, поплави и бури во Европа; и катастрофални урагани како Катрина и Рита во САД. Иако може да биде тешко да се поврзе кој било специфичен временски настан со клинатските промени, студиите за глобалното затоплување во изминатиот век покажуваат дека веројатноста за екстремни настани - како што се топлотните бранови - се зголемила како резултат на клинатските промени. Спротивно на тоа, појавата на екстремни студени настани е намалена (Hegerl et al., 2007). Поважно, овие зголемувања на клинатската варијабилност имаат тенденција да бидат од регионален карактер, што значи дека влијанието врз работата може да варира врз основа на географската локација.

Покрај овие понепосредни и видливи влијанија поврзани со временските услови, постепените клинатски промени, како што се зголемувањето на нивото на морето и зголемувањето на киселоста на океаните, исто така претставуваат значителен ризик, особено оние во ранливите крајбрежни региони или индустриите зависни од морските ресурси. Овие постепени влијанија, иако попредвидливи, сепак можат да имаат далекусежни последици. Покрај тоа, ако овие постепени промени ги надминат критичните прагови, тие може да предизвикаат нагли и големи промени во глобалните системи, што би можело да предизвика широко распространети, постојани нарушувања во индустриите. Ваквите промени се карактеризираат со нивната сложеност, вклучувајќи јамки за повратни информации и интеракции на глобално ниво, што го прави тешко да се предвидат идните влијанија од клинатските промени (Scheffer et al., 2001; Wilbanks et al., 2007).

Меѓутоа И покрај, алармантниот потенцијал на клинатските промени да го наруши деловното работење, многу изненадувачки е што истражувањето за физичките влијанија на клинатските промени врз организациите се развива многу бавно. Една од причините може да биде песимизмот на јавноста за идната состојба на животната средина, кој е забележан во студиите низ 18 земји (Gifford et al., 2009). Овој песимизам - особено забележлив со оглед на тоа што луѓето обично имаат тенденција да бидат пооптимисти за иднината (Hatfield & Job, 2001) - може да ги поттикне бизнисите или да преземат проактивни чекори за да се подготват и да се прилагодат на клинатските промени или, обратно, да доведе до чувство на беспомошност. Додека точните ефекти на овие социјално-психолошки фактори врз истражувањето на менаџментот остануваат нејасни, постојат институционални, политички и теоретски причини зад доцнењето во истражувањето на биофизичките влијанија на клинатските промени врз организациите (Goodall, 2008).

Друг клучен фактор што придонесува за недостатокот на внимание во оваа област е високото ниво на неизвесност околу влијанијата на клинатските промени врзработата. Видовите, времето, обемот и географската дистрибуција на овие влијанија е тешко да се предвидат, што ги комплицира напорите за формулирање на деловни стратегии како одговор.

Недостигот и недостигот од такви истражувања за негативните влијанија и новите можности кои произлегуваат од клинатските промени и промените во еколошките и социјалните системи може делумно да се припише на низа предрасуди и претпоставки во и на самата организациска наука. Главните деловни модели

вообичаено функционираат под претпоставка дека економските и социјалните услови ќе продолжат да напредуваат, главно незасегнати од неповолните промени во природните и клинатските системи на Земјата. Оваа перспектива е длабоко вкоренета во конвенционалното организациско размислување и го отежнува целосното разбирање на далекусежните последици од клинатските промени. Научниците како што се Гладвин и сор. (1995) и Purser et al. (1995) тврдат дека многу деловни модели се изградени на имплицитна претпоставка за стабилност, каде што еколошките и клинатските нарушувања се гледаат како далечни, изолирани настани, наместо системски промени кои директно влијаат на организациите.

1. Пристрасност кон стабилност и линеарна промена во организацискатa теорија;

Прво, постои пристрасност во организацискатa наука кон верувањето дека системите - и организациски и еколошки - имаат тенденција да останат стабилни со текот на времето. Традиционалните организациски теории често ја нагласуваат линеарната промена, претпоставувајќи дека бизнисите постепено ќе се прилагодуваат во предвидливи, чекор-по-чекор процеси. Според научниците како Мејер и сор. (2005) и Santos & Eisenhardt (2005), оваа пристрасност кон стабилноста и линеарната прогресија во организациските процеси го отежнува објаснувањето на нелинеарните или нарушувачките промени, како што се брзите промени предизвикани од клинатските промени. Клинатските промени, по својата природа, имаат тенденција да функционираат во непредвидливи, нелинеарни модели кои не ги следат постепените и очекуваните трендови претпоставени од многу деловни модели.

2. Надворешноста на природните системи во организацискиот живот;

Второ, постои тенденција во традиционалните менаџмент и економски теории да ги третираат природните системи - вклучително клинатските и еколошките процеси - како екстерналии за организацискиот живот. Ова значи дека природнитете сисстеми често се сметаат за посебни или надворешни од економските и оперативните активности на бизнисите, наместо да се зависни од нив. Парсер и сор. (1995) забележуваат дека деловните теории обично ги занемаруваат клучните меѓузависности помеѓу органинзациите и природната средина. Како резултат на тоа, постои недостаток на рамки во организацискатa наука кои ги препознаваат и теоретизираат начините на кои бизнисите се потпираат на - и се под влијание - на здравјето на природните системи на планетата. Ова исклучување од еколошката реалност дополнително го комплицира развојот на стратегии кои се однесуваат и на ризиците и на можностите

поврзани со клинатските промени. Ваквите два фактори - претпочитањето за стабилни, линеарни промени и екстернализација на природата - создаваат значителни пречки за инкорпорирање на клинатските промени во главните организациски истражувања. Истражувањето кое ги истражува биофизичките влијанија на клинатските промени и како бизнисите можат да се прилагодат е недоволно развиено. Покрај тоа, концептуалните рамки потребни за разбирање на оваа динамика се дефицитарни, како и методологиите способни да ги доловат нелинеарните и сложените промени поврзани со промените во животната средина. Научниците како Мејер и сор. (2005) тврдат дека отсуството на лонгитудинални или процесно фокусирани истражувачки методи го попречува развојот на подлабоко разбирање за тоа како организациите се меѓусебно поврзани со и под влијание на природните системи.

3. Нови можности за реконфигурирање на насоки за истражување

И покрај овие предизвици, недостатокот на сеопфатни концепти и методи, исто така, претставува возбудливи можности за преобликување на иднината на менаџмент истражување. Со развивање на нови рамки кои ги вклучуваат динамичните, нелинеарни промени поттикнати од клинатските промени, организациската наука може да понуди вредни, значајни и големи увиди за тоа како да се прилагодат на новите ризици и да искористат нови можности. Оваа реконфигурација би можела да вклучи истражување на интегративни пристапи кои ги здружуваат деловните, еколошките и општествените науки за подобро разбирање на меѓусебната поврзаност на организациите и природниот свет. На пример, како што клинатските промени се повеќе стануваат факт на организацискиот живот, нивните ефекти веќе се чувствуваат во различни индустрии. Истражувањата во финансискиот сектор, туризмот, градежништвото, земјоделството и осигурителните индустрии (меѓу другите) покажаа дека клинатските промени имаат опипливи последици, од промена на приносот на земјоделските култури до зголемување на ризикот од катастрофи поврзани со временските услови, кои влијаат и на корпоративната стратегија и на долгорочно планирање. Научниците како Хофман (2006) и Хофман и сор. (2009) документираа како индустриите скоро во целиот свет почнуваат да ги интегрираат клинатските промени во нивните проценки на ризик и деловни модели. Дури и кога економската криза ги зазема насловите, важноста на клинатските промени за корпоративната стратегија станува сè појасна, при што бизнисите се принудени да се прилагодат на клинатските влијанија како што се екстремните временски настани и појавата на болести кои влијаат на синџирите на снабдување и продуктивноста.

4. Прилагодување на деловните модели на клинатските промени

Променливиот клинатски систем ги принудува бизнисите да ги препознаат и да одговорат на неговите различни влијанија. Тие може да вклучуваат почести и тешки временски екстреми (како поплави, топлотни бранови и урагани) и прекини во глобалните синџири на снабдување, како и кризи поврзани со здравјето кои влијаат на индустриите како што се земјоделството, производството на храна и здравствената заштита. Бизнисите ќе треба да се прилагодат со ревидирање на нивните стратегии за управување со ризик, инвестирање во одржлива инфраструктура и планирање за долгорочна отпорност на животната средина.

Премногу Бавното прифаќање, на влијанијата на клинатските промени во организациските истражувања ги одразува длабоките предрасуди во областа, особено претпоставката за стабилност во економските и социјалните системи и екстернализацијата на природните системи. Надминувањето на овие предрасуди бара развој на нови истражувачки рамки кои ја признаваат нелинеарната, нарушувачка природа на клинатските промени и меѓузависноста помеѓу работата/бизнисите и животната средина. Како што клинатските промени продолжуваат да влијаат на индустриите ширум светот, потребата организациите да се приспособат и да се развиваат станува сè поитна, нудејќи единствена можност за научниците од областа за управувањето да придонесат за оваа трансформација преку иновативни истражувања.

Клинатски промени се опшишуваат во академските дискусии како како „предвидливо изненадување“ и „злобен проблем“. „Предвидливо изненадување“ (Базерман, 2006), доловувајќи го парадоксот дека иако научната заедница долго го предвидува почетокот на клинатските промени, нејзината сложена и непредвидлива природа значи дека нејзините прецизни влијанија остануваат неизвесни. Исто така, често се нарекува „злобен проблем“ (Принс и Рејнер, 2007), бидејќи се карактеризира со збир на отворени, сложени и несовршено разбрани системи. Злобните проблеми се познати како тешки за решавање бидејќи вклучуваат повеќе засегнати страни, меѓусебно поврзани причини и решенија кои може да се променат во зависност од тоа како е поставен проблемот. Во случај на клинатски промени, иако постои општ консензус за долгорочните промени во глобалната клина и очекуваните исходи, видот, сериозноста и времето на овие влијанија остануваат неостварливи.

Сигурност наспроти неизвесност или предизвикот на клинатските промени: високото ниво на научна сигурност дека клинатските промени се случуваат, поттикнати во голем дел од човечките активности како што се согорувањето на

фосилните горива и уништувањето на шумите, кои доведоа до зголемување на емисиите на стаклени гасови (IPCC, 2007). Сепак, останува значителна неизвесност во однос на конкретните детали за тоа како ќе се манифестираат овие промени - кога ќе се случат, колку сериозни ќе бидат и кои региони ќе бидат најмногу погодени. Оваа неизвесност произлегува од сложеноста на клинатскиот систем на Земјата и безброј фактори кои влијаат на него.

Покрај научните несигурности, когнитивните, организациските и политичките бариери дополнително ја попречуваат ефективната акција за клинатските промени. Когнитивните предрасуди може да предизвикаат поединците и организациите да ги потценат ризиците или да го одложат донесувањето одлуки, често затоа што ефектите од клинатските промени се перципираат како далечни или апстрактни (Базерман, 2006). Организациската инерција и недостатокот на непосредни стимулации за дејствување исто така може да ги забават напорите за адаптација. На политички фронт, клинатските промени често се третираат како спорно прашање, со конкурентни интереси и политички идеологии кои ги комплицираат напорите да се изгради консензус за неопходните активности (Gifford et al., 2009).

И покрај тековните дебати, влијанијата на клинатските промени веќе стануваат очигледни. Како што објаснува Меѓувладиниот панел за клинатски промени (IPCC), клинатските промени може да произлезат од природни процеси (на пр., вулканска активност, природни циклуси) или од постојани човечки активности, како што се согорувањето на фосилните горива и промените во користењето на земјиштето што ја зголемуваат концентрацијата на стаклени гасови во атмосферата. Како резултат на клинатските промени не само што ги менуваат временските шеми, туку и ги нарушуваат екосистемите и влијаат на социо-економските системи на глобално ниво. Во многу региони, се очекува клинатските промени да ја намалат носивоста на екосистемите, а со тоа да влијае на способноста на општествата да произведуваат и консумираат основни ресурси како храна, вода и енергија. Во некои случаи, овие промени може да го загрозат самиот опстанок на економските и социјалните системи. На пример, во регионите зависни од земјоделството, нарушувањето на екосистемите поради клинатските промени може да доведе до неуспех на културите, недостиг на храна и економски колапс. Во островските нации и крајбрежните градови, зголемувањето на нивото на морето ги загрозува не само екосистемите, туку и самата инфраструктура и социјални структури кои ја одржуваат човечката популација (Холинг, 2001; Гундерсон и Холинг, 2002 година).

Екстремните временски настани, како што се топлотни бранови, поплави, урагани и шумски пожари, повеќе не се изолирани инциденти, туку се чини дека се поврзани со пошироки, основни промени во клинатскиот систем на Земјата (Folke et al., 2002; Holling, 2001). Иако е тешко да се припише кој било настан на клинатските промени (Hegerl et al., 2007), зголемената фреквенција и интензитетот на екстремните временски настани се во согласност со очекувањата за промена на клината. На пример, во последниве години, бевме сведоци на катастрофални настани како што се шумски пожари во Австралија и САД, поплави во Европа и топлотни бранови во различни делови на светот. Овие настани не само што стануваат почести, туку и поинтензивни, сигнализирајќи за промена на клината на планетата која има опипливи влијанија врз заедниците, економиите и екосистемите. Одредени светски региони може да видат корисни ефекти од клинатските промени, како што се продолжените сезони на растење во северните географски широчини, но целокупната глобална слика е онаа на зголемени катастрофи. Овие промени често се рефлектираат во медиумите, со наслови исполнети со извештаи за катастрофални настани поврзани со клината. Зголемената видливост на овие катастрофи ја нагласува потребата да вкупниот обем на работата на адмнистрацијатата како и владите да се прилагодат на новата норма каде што екстремните временски настани повеќе не се аномалии, туку повторливи карактеристики на глобалната светска слика.

Постепените промени: покачување на нивото на морето и топење на ледените капаци: веќе се во тек постепените ефекти од глобалното затоплување. Тие вклучуваат топење на поларните ледени карпи и зголемување на нивото на морето. Последиците од овие постепени, но значајни промени се особено тешки за ниските крајбрежни области и островските нации. На пример, една студија за островите во јужниот дел на Пацификот покажува дека овие региони може да очекуваат целосно уништување на нивните сегашни социо-економски структури поради влијанијата на клинатските промени, вклучително и зголемувањето на нивото на морето и поекстремните временски настани (Хеј, 2002). Овие постепени влијанија често се потешко да се препознаат и да се одговори на нив, но нивните долгорочни ефекти може да бидат подеднакво катастрофални, особено во однос на миграцијата, колапсот на инфраструктурата и губењето на средствата за живот за ранливите популации.

Клинатските промени како закана за националната безбедност: влијанието на клинатските промени се протегаат многу подалеку од економските и еколошките грижи; тие исто така претставуваат значајна закана за националната безбедност.

Научниците како Шварц и Рандал (2003) тврдат дека не е тероризмот или воениот конфликт, туку ранливоста на земјите од природни катастрофи и клинатски промени, што претставува еден од најголемите идни предизвици за глобалната безбедност. Бидејќи клинатските промени го влошуваат недостигот на ресурси, ги нарушуваат економиите и поттикнуваат масовна миграција, тоа може да предизвика социјална нестабилност, конфликти и геополитички тензии. Нациите ќе треба да ги земат предвид овие потенцијални безбедносни закани додека планираат за иднината, а справувањето со ризиците од клинатските промени ќе биде критично за одржување на мирот и стабилноста.

2.1.1. Кллиматски промени и организациска теорија: рамка за разбирање на масивни дисконтинуирани промени (MDC)

Теоријата на управувањето и организацијата долго време се заснова на моделот на отворени системи, кој претпоставува дека организациите не се изолирани ентитети, туку се под влијание и комуницираат со нивните надворешни средини. Теоријата сугерира дека организациите мора да се приспособат или да се приспособат на промените во овие средини за да напредуваат. Оваа идеја е централна/главна за опсежното истражување за организациско вклопување, усогласување и адаптација во услови на промени во животната средина. Организациските стратегии, пак, се обликуваат од очекувањата на носителите на одлуки за идните состојби на животната средина и нивните перцепции за несигурностите во однос на овие потенцијални идни услови.

Во контекст на клинатските промени, овие промени во животната средина може да бидат особено предизвикувачки за организациите да се движат поради високите нивоа на неизвесност. Една од клучните рамки за разбирање на несигурноста во организациската теорија доаѓа од Миликен (1987), кој идентификуваше три типа на согледана несигурност: несигурност на состојбата, несигурност на ефектот и несигурност на одговорот. Овие категории се корисни во истражувањето како организациите би можеле да ги разберат и да ги решат несигурностите поврзани со клинатските промени.

Во однос на Видовите на несигурност во контекст на клинатските промени се истакнуваат следните:

Несигурност на состојбата: Ова се однесува на неизвесноста за идните состојби на клинатскиот систем. Со оглед на сложеноста на интеракциите и јамките за повратни информации помеѓу клината, еколошките системи и социјалните системи, несигурноста на состојбите е исклучително висока. Клинатските модели даваат вредни сознанија, но целиот опсег на можни идни сценарија останува неизвесен, особено кога се разгледуваат регионалните варијации и екстремните настани. Науката за клината, иако напредува, допрва треба да обезбеди прецизни предвидувања за многу аспекти на клинатските промени, како што се времето, локацијата или интензитетот на конкретни настани (на пр., урагани, топлотни бранови, суши).

Несигурност на ефектите: Овој тип на несигурност се однесува на специфичните влијанија на клинатските промени, како на пример како тоа ќе влијае на екосистемите, достапноста на ресурсите и општествените структури. Иако постои консензус дека клинатските промени ќе нарушат различни системи, точната природа на овие влијанија сè уште е нејасна. Некои региони може да се соочат со недостиг на вода, додека други може да доживеат почести и посилни поплави. Степенот на штета на индустриите и секторите како земјоделството, туризмот или осигурувањето зависи од тоа како се менува локалната клина и како екосистемите реагираат на овие промени.

Несигурност во одговорот: Ова е неизвесноста во врска со тоа како организациите или општествата ќе одговорат на клинатските промени и нивните влијанија. Тоа се однесува на недостатокот на знаење за опциите за одговор и потенцијалните последици од тие одговори. Организациите се соочуваат со значителни предизвици во изборот на вистинските стратегии за ублажување или адаптација бидејќи ефективноста на овие одговори не е целосно предвидлива. На пример, една компанија може да инвестира во обновлива енергија за да го намали својот јаглероден отпечаток, но можеби не е јасно кои технологии ќе се покажат најефективни или најекономични на долг рок, особено кога еволуираат политиките поврзани со клината и пазарните услови.

Иако предизвиците што ги носат клинатските промени се огромни, концептот на прекини промени во животната средина не е нов во студиите за управување. Научниците долго време истражуваа како организациите реагираат на непушачите промени во нивните средини. Тушман и Андерсон (1986), на пример, дискутирале за технолошките дисконтинуитети и како „организациите мора да иновираат или да се приспособат за да ја задржат конкурентската предност за време на периоди на драматични технолошки промени“ . Слично на тоа, Кристенсен (1997) ја вовел идејата

за нарушувачка иновација, каде што новите технологии или учесниците на пазарот ги нарушуваат воспоставените индустрии. McCann и Selsky (1984) и Brown and Eisenhardt (1997) истражуваа како организациите можат да опстанат и да напредуваат во хипертурбулентни средини, каде што брзите и непредвидливи промени се норма.

Ваквите дисконтинуитетите предизвикани од клинатските промени значително се разликуваат од традиционалните предизвици за управување. Drucker (1969), на пример, ги истакна ризиците и можностите кои произлегуваат од технолошките, економските и социо-политичките промени, но не се осврна на еколошките или еколошките нарушувања. Згора на тоа, повеќето управувачки рамки се фокусираа на поединечни, управувани нарушувања наместо на масивни, системски и невидени промени.

Со цел За поодобро разбирање на обемот и природата на нарушувањата предизвикани од клината, го воведуваме терминот Масивна дисконтинуирана промена (MDC). MDC ги доловува размерите, опсегот и неизвесноста поврзани со клинатските нарушувања на социјалните и еколошките системи на кои се потпираат организациите. Овие нарушувања не само што се големи во размер, туку доаѓаат и со длабока системска несигурност што им отежнува на организациите да го предвидат или да се подготват за нивното целосно влијание.

MDC вклучува комбинација на фактори кои го разликуваат од другите видови на турбуленции во животната средина со кои може да се соочат организациите. Цртајќи од науката за клината и теоријата на ризик, можеме да го класифицираме MDC според осум клучни димензии:

1. Сериозност: Ова се однесува на интензитетот на влијанијата врз социјалните и еколошките системи. На пример, тешките суши, шумските пожари и ураганите имаат катастрофални ефекти и врз екосистемите и врз индустриите, од земјоделството до инфраструктурата.

2. Временска скала: MDC се карактеризира со долгорочни промени (децении или подолги), но исто така вклучува и краткорочни влијанија кои можат да предизвикаат непосредни нарушувања. Клинатските промени имаат и постепени и ненадејни ефекти кои организациите треба да ги земат предвид при нивното стратешко планирање.

3. Просторна скала: Просторниот опсег на MDC е огромен, честопати влијае на глобалните системи. На пример, порастот на нивото на морето влијае на крајбрежните

градови низ целиот свет, додека промената на обрасците на врнежите може да влијае на земјоделството низ континентите.

4.Предвидливост: (MDC) е често непредвидлив, со високи нивоа на несигурност за тоа кога и каде ќе се појават влијанијата врз клината. Додека трендовите како што се порастот на температурите и почестите бури се евидентни, нивната точна локација и време остануваат неизвесни.

5. Режим: Ова се однесува на природата на промената - без разлика дали е постепена или ненадејна. Некои аспекти на клинатските промени, како зголемувањето на температурата, се постепено, додека други, како поплави или урагани, може да предизвикаат непосредни, катастрофални влијанија.

6.Непосредност: MDC вклучува и непосредни закани (на пр., зголемување на фреквенцијата на бура) и долгорочни ризици (на пр., зголемување на нивото на морето). Итноста на одговорот варира во зависност од конкретното влијание што се разгледува.

7. Потенцијал за промена на состојбата: MDC има потенцијал да предизвика фундаментални промени во екосистемите и човечките системи. На пример, топењето на поларните ледени капи и како резултат на порастот на нивото на морето може да доведе до трајни промени во крајбрежната географија и дистрибуцијата на населението.

8. Потенцијал за забрзан тренд: клинатските промени се карактеризираат со повратни информации кои ги забрзуваат нејзините влијанија. На пример, како што се зголемуваат температурите, ледените карпи се топат, со што ја намалува способноста на Земјата да ја рефлектира сончевата светлина, што пак го зголемува глобалното затоплување во зајакнувачки циклус.

2.1.2. Јазот во литературата за управување со одржливост: Физички влијанија на еколошките нарушувања врз економските и општествените системи

Неодамнешните истражувања и напишаното во литературата за управување со одржливост откриваат важна нерамнотежа во тоа како се решаваат прашањата за одржливост во контекст на деловниот менаџмент. Голем дел од постоечката литература се фокусира првенствено на влијанието на економските и оптествените/социјалните системи врз еколошките системи - со други зборови, како работата/бизнисите и општествените активности влијаат врз здравјето на животната

средина. Овој фокус го поттикнало истражувањето на начините на кои работите/бизнисите можат да го намалат својот еколошки отпечаток преку практики како зачувување на ресурсите, намалување на отпадот и одржливо управување со синџирот на снабдување (на пр., Banerjee, 2003; Günther, 2009). Ваквите студии биле и се од суштинско значење за развивање на проактивни стратегии насочени кон спречување на понатамошна штета на животната средина и ублажување на ефектите од неодржливите деловни практики.

Сепак, ваквиот фокус на иницијативите за превенција и позеленување често го занемарува честопати обратното: физичките влијанија на еколошките нарушувања - особено клинатските промени - врз работата/бизнисите и општествените/социјалните системи (на пр., Bansal и Gao, 2006; Hart, 1995; Linnenluecke et al., 2008). . Иако се посветува значително внимание на напорите за одржливост за да се намали деградацијата на животната средина, има многу помалку фокус на тоа како еколошките или клинатските нарушувања - како што се екстремните временски настани, природните катастрофи или колапсот на екосистемот - влијаат на економските и социјалните системи. Овој недостаток на внимание на влијанието на еколошките нарушувања врз деловното работење создава празнина во нашето разбирање за тоа како организациите можат ефективно да одговорат на нарушувањата предизвикани од клината.

Преовладувачките парадигми за управување со одржливост - кои се фокусираат на намалување на еколошката штета на организацијата и подобрување на нејзиниот еколошки отпечаток (на пр., Харт и Милштајн, 2003) - се неспорно многу важни. Овие стратегии се фокусираат на намалување на еколошката штета во рамките на синџирот на вредност на организацијата, без разлика дали преку енергетска ефикасност, управување со отпад или одржливи извори. Ова „позеленување“ на организациите се смета за суштинско за ублажување на клинатските промени и спречување на понатамошна деградација на еколошките системи. Сепак, потенцијална слепа точка во оваа литература е акцентот на превенцијата на животната средина на сметка на стратегиите кои им помагаат на бизнисите да одговорат, да се прилагодат и да закрепнат од еколошките нарушувања.

Колку што овие стратегии фокусирани на превенција се клучни за градење организации кои се поодржливи, тие имаат тенденција да ја занемарат важноста од развивање стратегии за одговор кога се случуваат еколошки катастрофи. На пример, адаптацијата кон клинатските промени - како бизнисите можат да се приспособат на

неизбежните физички влијанија од клинатските промени - честопати не се посветува доволно внимание. Ова значи дека иако бизнисите можеби го намалуваат сопственото влијание врз животната средина, тие сепак може да бидат слабо подготвени за справување со нарушувачките последици од екстремните временски настани, зголемувањето на нивото на морето или колапсот на локалните екосистеми што може да влијае на нивните синџири на снабдување, операции и пазари (Winn и Kirchgeorg, 2005a).

Потребата од стратегии „надвор - внатре“ за еколошки катастрофи: Тековната работа во управувањето со одржливоста во голема мера се фокусира на стратегиите „внатре-надвор“ - како организациите/компаниите можат да ги намалат нивните негативни влијанија врз животната средина преку внатрешни процеси. Иако овие стратегии се важни за намалување на идната еколошка деградација, тие не мора да се однесуваат на потребата од стратегии „надвор внатре“ - односно како работата/бизнисите можат да одговорат на влијанијата на еколошките и клинатските нарушувања кои се случуваат надвор од нивната директна контрола .

Стратегиите надворешно се фокусираат на помагање на работата/бизнисите да ги разберат и да се подготват за овие дисконтинуирани и катастрофални промени. Оваа промена на фокусот е од витално значење бидејќи многу од предизвиците што ги претставуваат клинатските промени не се само за намалување на емисиите на сопствената компанија или потрошувачката на ресурси, туку за подготовка за непредвидливи, брзи и масивни нарушувања кои би можеле да дојдат од силите на животната средина надвор од контрола на организацијата. Со други зборови, не е доволно работата/бизнисите сами да се зазеленуваат; тие, исто така, мора да изградат отпорност на влијанијата на клинатските промени, иако овие промени често се тешко да се предвидат и надвор од нивното непосредно влијание.

Иако постојат некои забележителни исклучоци во литературата (на пр., Hoffman, 2006; Linnenluecke et al., 2008), голем дел од истражувањата за управување со одржливост обезбедуваат ограничени насоки за менаџерите за тоа како да одговорат на брзите, непредвидливи и дисконтинуирани промени во животната средина. Фокусот останува на поединечните промени - мали промени во однесувањето, политиката или практиките кои постепено може да ја намалат штетата врз животната средина. Сепак, овој пристап не ги зема предвид непостојаните и катастрофалните влијанија што клинатските промени може да ги имаат врз работата/бизнисите и економиите. Овие влијанија вклучуваат:

–Екстремни временски настани (на пр., урагани, поплави, топлотни бранови) кои можат да ги нарушат деловните операции, синџирите на снабдување и инфраструктурата.

–Промени во достапноста на ресурсите (на пр., недостиг на вода, неуспеси во земјоделството и губење на биодиверзитетот) кои драстично би можеле да влијаат на индустриите како што се земјоделството, производството на храна и туризмот.

–Долгорочни промени во екосистемите (на пр., зголемување на нивото на морето, колапс на екосистемот) кои би можеле трајно да ги променат пејзажите и да создадат нови предизвици за бизнисите кои работат во погодените области.

Ваквите влијанија, кои честопати спаѓаат надвор од опсегот на планирање како вообичаено, не се добро опфатени со сегашните рамки за управување со одржливоста. Овие рамки се фокусираат премногу на ублажување (намалување на емисиите) и недоволно на адаптација (одговарање на влијанијата од промените).

За подобро да се подготват организациите за предизвиците на клинатските промени, литературата за управување со одржливост мора да се развива за да ги опфати и превенцијата и адаптацијата. Ова вклучува:

–Развивање стратегии за адаптација кои им помагаат на бизнисите да се подготват, да одговорат и да закрепнат од еколошки нарушувања, вклучувајќи екстремни временски настани, недостиг на ресурси и еколошки промени.

–Разбирање на масивните, прекинати промени што клинатските промени можат да ги предизвикаат во еколошките и социјалните системи и како бизнисите можат да изградат отпорност на такви нарушувања.

–Проширување на фокусот на истражувањето за управување со одржливост за да ги вклучи физичките влијанија на клинатските промени врз бизнисите и социјалните системи, обезбедувајќи им на менаџерите алатки и рамки за да се прилагодат на овие промени.

Во контекст на управувањето со одржливоста, примената на теоријата за креативно уништување (Шумпетер, 1942) и теоријата на нарушување (Кристенсен, 2006) може да понуди вредни сознанија за тоа како бизнисите можат да се прилагодат - па дури и да имаат корист од - предвидените масивни еколошки нарушувања (MDC). како резултат на клинатските промени и други еколошки стресови. Овие теории обезбедуваат рамки за разбирање како иновациите можат да ги трансформираат индустриите и деловните модели, особено како одговор на промените во пазарните

услови или предизвиците на животната средина. Креативното уништување, концепт воведен од економистот Џозеф Шумпетер, сугерира дека иновациите често ги нарушуваат воспоставените индустрии, правејќи ги старите деловни модели застарени, додека истовремено создаваат простор за појава на нови, поефикасни или одржливи деловни модели. Во контекст на одржливоста, ова може да се сфати како процес каде што неодржливите индустрии или практики се заменуваат со поодржливи алтернативи, водени од технолошки иновации, промени на пазарот или регулаторни промени.

Теоријата на нарушување (Кристенсен, 2006), од друга страна, се фокусира на тоа како помалите, често иницијални иновации со ниска маржа на крајот може да ги поместат етаблираните лидери на пазарот со задоволување на потребите на запоставените или пазарните сегменти во развој. Применета за управување со одржливост, оваа теорија сугерира дека новите, поодржливи деловни модели - кои првично може да изгледаат како помалку профитабилни или влијателни - можат да ги нарушат постоечките индустрии и да создадат можности за одржливо претприемништво. Економиите во развој, од кои многу се многу ранливи на клинатските промени, претставуваат единствен контекст каде предизвиците за одржливост се вкрстуваат со економските можности. Бизнисите во овие региони често се помалку врзани за воспоставените системи и практики, и затоа се поотворени за усвојување иновативни, одржливи решенија.

И покрај растот на истражувањата за организљациските/корпоративните одговори на клинатските промени, како што се стратегиите за намалување на емисиите на јаглерод (на пример, Колк и Леви, 2001; Колк и Пинксе, 2007 година), неколку студии за управување со одржливост го испитуваа потенцијалот на организациите да одговорат на огромните еколошки пречки од надворешна перспектива. Поголемиот дел од литературата се фокусираше на тоа како работата во организацииите можат да ги намалат сопствените влијанија врз животната средина или да се усогласат со постојните регулативи. Иако ова позеленување на организациите е важно, тоа не соодветно се справува со предизвиците однадвор, претставени со непредвидливи еколошки нарушувања. Надворешната перспектива го префрла фокусот од внатрешните практики на тоа како надворешните фактори на животната средина - како што се клинатските промени, недостигот на ресурси и еколошките катастрофи - влијаат на бизнисите, индустриите и општествата. Ја нагласува еластичноста и адаптацијата, охрабрувајќи ги организациите да градат капацитет за да напредуваат во услови на несигурности во животната средина. На пример, организациите треба да размислат

како екстремните временски настани, недостигот на ресурси или промените на екосистемот може да ги нарушат нивните синџири на снабдување, операции и деловни модели. Истражувањето за тоа како компаниите можат да се прилагодат на ваквите нарушувања - со преиспитување на отпорноста на синџирот на снабдување, стратегиите за управување со ризик и подготвеноста за итни случаи - претставува клучна област за идните истражувања.

И покрај ограниченото истражување за надворешни стратегии за управување со одржливоста, постојат значителни можности за научниците и работата да истражуваат како организациите можат да станат поиновативни и поотпорни наспроти клинатските промени и другите еколошки нарушувања. Неколку клучни области каде што може да се најдат овие можности вклучуваат:

–Нарушувачки иновации за издржливост: Исто како што теоријата на нарушување објаснува како новите технологии можат да ги нарушат постоечките индустрии, сличен пристап може да се примени за создавање деловни модели кои се отпорни на еколошки шокови.

Иновативни бизнис модели: Истражувањето може да истражи како бизнисите можат да ги идентификуваат пазарните можности кои произлегуваат од промените во животната средина - како што се потребата за услуги за обновување при катастрофи, нови земјоделски практики или алтернативни енергетски решенија.

Градење на отпорни организации: Идните истражувања би можеле да се фокусираат на организациската отпорност - како бизнисите можат да се прилагодат на нарушувања предизвикани од еколошки нарушувања. Ова вклучува истражување на развојот на адаптивно лидерство, флексибилни синџири на снабдување и планови за обновување при катастрофи кои им овозможуваат на компаниите да се вратат од екстремните еколошки настани.

Прилагодување на регулаторните промени: како што глобалниот регулаторен пејзаж околу клинатските промени продолжува да се развива, бизнисите ќе треба да останат пред новите регулативи за емисиите на јаглерод, употребата на ресурси и влијанието врз животната средина.

2.1.3. Управување со кризи и кризен менџмент

Значителен дел од академската литература е посветена на организациски кризи и управување со катастрофи, фокусирајќи се на тоа како работата и организациите можат да се справат со кризи, да ги минимизираат ризиците и да се подготват за неочекувани катастрофални настани. Клучните области на студии во управувањето со кризи вклучуваат:

ùИдентификација и прогнозирање на кризи: Процесот на препознавање на потенсијалните закани пред тие да ескалираат во целосни кризи, без разлика дали потекнуваат внатрешно или надворешно (Pauchant & Mitroff, 1988; Pearson & Mitroff, 1993).

éСтратегии за превенција и избегнување: Истражување на начини за проактивно избегнување или ублажување на потенцијалните кризи пред тие да се материјализираат.

èПланирање на подготвеност: Воспоставување планови и протоколи за да се обезбеди дека организациите се подготвени за потенцијални нарушувања, вклучувајќи обука, симулации и стратегии за непредвидени ситуации (Quarantelli, 1985).

úНепосредни одговори: Фокусирање на тоа како организациите реагираат за време на криза, со акцент на минимизирање на штетата и обезбедување континуитет на бизнисот (Mitroff & Pearson, 1993; Mitroff et al., 1996).

éУблажување на ризикот и враќање на загубите: Стратегии за управување со последиците од кризата, вклучувајќи финансиско и оперативно закрепнување и заштита на организацијата од идни ризици (Smart & Vertinsky, 1984).

éСогледана контрола на животната средина: Испитување како перцепциите на организациите за нивната способност да контролираат или да влијаат на надворешните фактори на животната средина влијаат на нивните стратегии за управување со кризи (Pearson & Clair, 1998).

Овие пристапи првенствено се фокусираат на итен одговор на кризи и ублажување на ризиците и загубите. Иако ваквите сознанија сепремногу значајнии, особено за управување со краткорочни криизни настани, постои јаз кога станува збор за решаванње на долгорочните адаптивни одговори на масисвни еколиошки нарушувања (MDC), како што се оние предизвикани од клинатскаите промени. Примената на принципите за управување со кризи на влијанијата врз животната

средина на клинатските промени и MDC сè уште е во раните фази на развој (Glaesser, 2003; Shrivastava, 1993; Suder, 2004; Waugh, 2000).

Ограничувањето на традиционалните рамки за управјвување со кризи[7] се структурирани да се справуваат со акутни, непосредни кризи - настани кои често се многу видливи и се случуваат во релативно кратка временска рамка. Овие пристапи обично се фокусирани на:

–Брза идентификација на кризата.

–Итни одговори за да се минимизира штетата.

–Контрола на штети за да се ублажат загубите.

–Краткорочно закрепнување од настанот.

Сепак, овие рамки честопати не успеваат кога станува збор за управување со долгорочни нарушувања кои може да бидат бавно или кумулативни, како што се клинатските промени и MDC. Клинатските промени - со бавниот, постепен почеток на екстремни временски настани, исцрпувањето на ресурсите, зголемувањето на нивото на морето и поместувањето на екосистемите - не може лесно да се примени на брзиот пристап со итен одговор кој го карактеризира традиционалното управување со кризи. Масивните еколошки нарушувања (MDC) често се карактеризираат со долгорочни, системски промени, кои бараат од организациите не само да одговорат на кризата што се наоѓа, туку и да се прилагодат и да изградат отпорност со текот на времето.

Додека литературата за управување со кризи нуди важни сознанија за тоа како организациите можат да одговорат на непосредни катастрофи, таа не се справува целосно со покомплексната, долгорочна адаптација што им е потребна на организациите за да преживеат и да напредуваат во свет кој се повеќе се обликува од MDC. Како што е забележано од Linnenluecke et al. (2008), адаптивните способности потребни за долготрајна отпорност на нарушувања предизвикани од клинатските промени надминуваат одговор на кризи. Организациите треба да развијат способности кои ќе им овозможат:

–Предвидувајте и подгответе се за постепени промени: Не само да реагирате на непосредните влијанија, туку и да ги предвидите потенцијалните долгорочни промени во животната средина, да ги процените ризиците и да подготвите стратешки одговори на неизвесни или променливи услови.

[7] Mitroff II. 1994. Crisis management and environmentalism: a natural fi t. *California Management Review* 36(2): 101–113.
- Mitroff II, Pearson CM. 1993. *Crisis Management*. Jossey-Bass: San Francisco.

–Приспособете ги деловните модели: Обезбедете долгорочно деловно работење да продолжи дури и во услови на променливи клинатски услови, недостиг на ресурси и други еколошки нарушувања. Ова вклучува истражување на одржливи синџири на снабдување, алтернативни извори на енергија и технологии со ефикасни ресурси.

–Изградете организациска отпорност: Развијте ја флексибилноста и робусноста за да одговорите на идните предизвици поврзани со клината. Отпорноста бара организацијата да ги приспособува своите стратегии, да иновира континуирано и да учи од нарушувањата со цел да го зајакне својот севкупен капацитет за справување со идните кризи.

–Рамките за управување со кризи кои се фокусираат само на непосредните последици од катастрофата може да ја занемарат долгорочната издржливост потребна за прилагодување на масивни, системски промени на животната средина. За да се реши овој јаз, потребни се поинтегрирани пристапи за управување со кризи - пристапи кои го балансираат краткорочниот одговор со долгорочните стратегии за адаптација за одржливост.

Интегрираниот пристап за управување со кризи не вклучува само реактивни мерки, туку и проактивни стратегии за подобрување на одржливоста и издржливоста на долг рок. За да го прилагодат управувањето со кризи во контекст на клинатските промени и MDC, организациите мора да размислат за:

Управување со системски ризик: MDC е инхерентно сложен, со каскадни ефекти и врз социјалните и еколошките системи. Управувањето со кризи треба да ги земе предвид системските ризици - како нарушувањата во една област (на пример, екстремни временски услови) може да предизвикаат каскадни ефекти во повеќе сектори, како што се синџирите на снабдување, здравјето на работната сила, достапноста на ресурсите и инфраструктурата.

Градење на организациска агилност: Бизнисите мора да станат поагилни - способни брзо да ги насочуваат и преориентираат своите стратегии како одговор на новите услови на животната средина. Ова може да бара усвојување на планирање на сценарија, спроведување на проценки на ризик и инвестирање во флексибилна инфраструктура која може да издржи променливи услови на животната средина.

Соработка со засегнатите страни: Управувањето со кризи за ЦРМ не може да се случи изолирано. Потребни се заеднички напори помеѓу бизнисите, владите, заедниците и еколошките организации за да се развијат заеднички решенија и да се

изгради колективна отпорност. Јавно-приватните партнерства, соработката на политиките и меѓусекторските мрежи ќе бидат од суштинско значење за справување со широките влијанија на ЦРМ.

Иновации водени од одржливост: Традиционалното управување со кризи може да се фокусира на контрола на штетите, но долгорочниот пристап треба да се фокусира на иновации - развивање одржливи деловни модели, технологии и производи кои се усогласуваат со предизвиците што ги носат клинатските промени и еколошките нарушувања. Ова бара организациите да инвестираат во зелени технологии, обновлива енергија, модели на кружна економија и еколошки свесни синџири на снабдување.

Учење од нарушувања: Наместо само да се опоравуваат од кризи, организациите треба да се стремат да учат од нив. Градењето отпорност не е само враќање назад, туку и користење на искуството за подобрување на системите и стратегиите за иднината. Ова вклучува негување култура на континуирано учење и адаптација во рамките на организацијата.

Литературата за управување со ризик, како и управувањето со кризи, нуди алатки и стратегии за справување со нарушувања и катастрофи. Сепак, голем дел од истражувањата во оваа област имаат тенденција да се фокусираат на краткорочни ризици и влијанија, наместо на долгорочни, големи нарушувања поврзани со масивни еколошки нарушувања (MDC), како што се оние предизвикани од клинатските промени.

Клучни елементи на управување со ризик

оУправувањето со ризикот првенствено се фокусира на идентификација, анализа и перцепција на ризиците, заедно со стратегии за избегнување, ублажување и пренесување на овие ризици. Следниве се основните компоненти на литературата:

оИдентификација на ризик: Ова вклучува системи и алатки за рано предупредување за предвидување на потенцијалните ризици пред тие да ескалираат. Вклучува техники како проценка на ризик, мапирање на опасности и следење за еколошки или системски промени (на пр., рано откривање на клинатските трендови или технолошки ранливости) (Daniell, 2004; Hay, 2002).

оАнализа на ризик: Ова обично вклучува анализа на причинско-последичните синџири на ризични настани, вклучително и пресметување на веројатностите за различни настани и очекуваната сериозност на нивното влијание. Моделите за анализа на ризик вообичаено се користат во сектори како што се осигурувањето, каде што

предвидувањата на штетите и проценките на трошоците се засноваат на математички модели (Адамс, 1995; Даунинг и сор., 2001 година).

оПерцепција на ризик: Разбирањето како поединците и организациите ги перцепираат ризиците е клучна област во истражувањето за управување со ризик. Ова вклучува фактори како когнитивните предрасуди, општествените перцепции и институционалните тенденции за потценување или преценување на ризиците (Meffert & Kirchgeorg, 1998).

оСтратегии за одговор на ризик: Откако ризиците се идентификуваат и анализираат, управувањето со ризикот се фокусира на формулирање одговори за ублажување или пренесување на ризиците. Вообичаените стратегии вклучуваат избегнување (отстранување на изворот на ризик), ублажување (намалување на сериозноста на ризикот) и пренос на ризик (на пример, преку осигурување) (Mehr & Hedges, 1974).

Управувањето со еколошкиот ризик традиционално се занимава со усогласеност со регулативата, индустриските несреќи и ублажувањето на испуштањето на загадувачите. организациите се фокусираат на контролирање на познатите ризици како што се опасниот отпад, загадувањето на воздухот и деградацијата на животната средина, со цел да се намали еколошката штета предизвикана од нивното работење.

Клинатските промени претставуваат фундаментално различен вид на ризик кој се протега надвор од традиционалните ризици за животната средина. Како што истакнуваат Лаш и Велингтон (2007), ризиците поврзани со клинатските промени се:

Глобален опсег: Влијанијата на клинатските промени не се ограничени на одредени региони или индустрии, туку влијаат на екосистемите, економиите и општествата на глобално ниво.

Долгорочна природа: за разлика од понепосредните или краткорочните ризици, клинатските промени претставуваат долгорочна закана која се развива која опфаќа децении или векови.

Неповратни: Многу од влијанијата на клинатските промени врз животната средина (на пр., пораст на нивото на морето, исчезнување на видови, деградација на екосистемот) се неповратни, што го прави управувањето со ризик покомплексно.

Овие карактеристики на ризиците поврзани со клината ја поддржуваат рамката MDC, каде што нарушувањата на животната средина можат да предизвикаат катастрофални последици низ цели екосистеми и индустрии, често на нелинеарни или неочекувани начини.

Покрај сложеноста, неизвесноста и глобалниот обем на клинатските промени и MDC, традиционалните рамки за управување со ризик треба да се развијат. Особено, фокусот на краткорочните ризици и квантитативните веројатност модели мора да се прошири за да вклучи адаптивни стратегии кои можат да се справат со долгорочната, непредвидлива природа на MDC.

Клучните области за развој вклучуваат:

Планирање на сценарија и флексибилност: Управувањето со ризик за MDC бара способност да се предвидат различни идни сценарија и да се реагира флексибилно на заканите кои се појавуваат. Организациите треба да се оддалечат од детерминистичките проценки на ризикот и да усвојат поадаптивни рамки за управување со ризикот што овозможуваат предвидување на широк опсег на можни фјучерси (Schoemaker, 1995). Планирањето на сценаријата може да им помогне на бизнисите да се подготват за потенцијални нарушувања поврзани со клината, дури и ако нивната точна природа не е предвидлива.

Отпорност и робусност: Организациите не само што мора да ги ублажат ризиците, туку и да градат издржливост - способност да се опоравaт и да напредуваат во услови на долгорочни нарушувања. Ова бара промена од избегнување ризик кон адаптација на ризик, каде што организациите се фокусираат на одржување на основните способности и флексибилност во услови на промени во животната средина.

Интегрирани пристапи кон ризик: Наместо да се решаваат ризиците изолирано (на пр., еколошките ризици, финансиските ризици или технолошките ризици), потребен е интегриран пристап за управување со каскадните ефекти на MDC. Влијанијата од клинатските промени може да предизвикаат прекини во синџирите на снабдување, инфраструктурата и човечките ресурси, барајќи вкрстени дисциплинарни решенија кои се однесуваат на повеќе домени на ризик одеднаш.

Иновации за осигурување и пренос на ризик: Традиционалниот пристап за пренос на ризик (на пример, преку осигурување) можеби ќе треба да се ревидира. Бидејќи клинатските промени претставуваат долгорочни, глобални и неповратни ризици, осигурениците и менаџерите на ризик мора да истражат нови форми на механизми за споделување ризик што ги надминуваат традиционалните модели (на пр., обврзници за катастрофа, фондови за клинатски ризик или колаборативни модели на осигурување).

Соработка и колективна акција: ЦРМ е глобален проблем и ниту една организација не може сама да го реши. Заедничкото управување со ризици кое

вклучува влади, невладини организации, индустриски групи и локални заедници ќе биде од суштинско значење за справување со клинатските ризици од големи размери. Јавно-приватните партнерства, меѓусекторските сојузи и меѓународните рамки (на пример, Парискиот договор) ќе играат клучна улога во намалувањето на глобалните ризици предизвикани од клинатските промени.

2.2. Политиката на ЕУ во однос на климатските промени: стратегии и регулативи

Европската унија (ЕУ) има постигнато значителен напредок и во ублажувањето и приспособувањето на клинатските промени во текот на изминатите децении, преземајќи активни чекори за намалување на емисиите на стаклени̇чки гасови, подготовка за влијанијата од клинатските промени и транзиција кон поодржлива, поотпорна иднина. Еве преглед на напорите за клинатска акција на ЕУ[8]:

Напори за ублажување на клината:

1. Намалување на емисиите: ЕУ ја надмина целта за 2020 година за 20% намалување на емисиите на стаклени̇чки гасови во споредба со нивоата од 1990 година, намалувајќи ги емисиите за околу една третина. Ова достигнување ја нагласува посветеноста на ЕУ за справување со клинатските промени и транзицијата кон економија со ниска потрошувачка на јаглерод.

2.Клинатски цели за 2030 година: ЕУ постави амбициозна цел од најмалку 55% нето намалување на емисиите до 2030 година, во споредба со нивоата од 1990 година, со долгорочна цел да се постигне клинатска неутралност до 2050 година. Оваа цел е усогласена со целта на Парискиот договор да се ограничи глобалното затоплување на 1,5°C над прединдустриските нивоа.

3.Економски раст и зелени работни места: Клучен елемент на стратегијата за ублажување на ЕУ е да се одвои економскиот раст од емисиите на јаглерод. ЕУ има за цел да го стимулира создавањето зелени работни места и да промовира одржливи индустрии, додека продолжува да ги намалува емисиите. Ова вклучува инвестиции во обновливи извори на енергија, енергетска ефикасност и чисти технологии.

[8] https://www.eea.europa.eu/en/topics/at-a-glance/climate?activeAccordion

4.Глобално лидерство и клинатска дипломатија: ЕУ е исто така посветена да ги охрабри другите земји и меѓународните партнери да ги засилат своите клинатски амбиции. Активно работи на залагање за посилна клинатска акција на глобалната сцена, охрабрувајќи го светот да го ограничи порастот на глобалната температура на 1,5°C. ЕУ беше движечка сила во меѓународните преговори за клината, вклучително и Парискиот договор.

Додека ублажувањето е од суштинско значење за решавање на основните причини за клинатските промени, напорите за адаптација се клучни за управување со неизбежните влијанија од клинатските промени. ЕУ има развиено практични сеопфатни стратегии и политики за да им помогне на своите земји-членки да изградат отпорност и да се подготват за влијанијата од клинатските промени:

1. Стратегија за адаптација на ЕУ: во 2021 година, Европската комисија усвои нова Стратегија за адаптација на ЕУ, која ја прикажува визијата ЕУ да стане отпорна на клината до 2050 година. Оваа стратегија се фокусира на зајакнување на отпорноста, намалување на ранливостите и интегрирање на клинатската адаптација во клучните области на политиката , вклучувајќи ги земјоделството, управувањето со водите, здравството и инфраструктурата. Се повикува на:

–Развој на клинатска отпорна инфраструктура,

–Фокус на решенија засновани на природата за подобрување на еластичноста,

–Поддршка за ранливите региони и заедници кои се најзагрозени од клинатските влијанија, како што се оние кои се соочуваат со зголемување на нивото на морето, поплави или екстремни горештини.

2. Национални стратегии за адаптација: Секоја земја-членка на ЕУ има развиено своја Национална стратегија за адаптација (НАС), приспособена на специфичните клинатски ризици и предизвици со кои се соочува нивната земја. Овие стратегии може да вклучуваат мерки за:

–Заштитета на здравјето на луѓето од екстремни временски настани, како што се топлотни бранови,

–Спречете ја штетата на инфраструктурата и критичните сектори, како што се земјоделството, енергијата и туризмот, од поплави, суши или шумски пожари,

–Зачувување на биодиверзитетот и екосистемите кои се ранливи на промена на клинатските модели.

3. Платформа за адаптација на ЕУ (Клина-АДАПТ): За поддршка на имплементацијата на политиките за адаптација, ЕУ воспостави Climate-ADAPT, платформа која обезбедува податоци, алатки и ресурси за владите, бизнисите и поединците подобро да ги разберат клинатските ризици и да преземат информирана адаптација. акции.

4.Вклучување на адаптацијата низ секторите: ЕУ признава дека адаптацијата мора да биде интегрирана во сите сектори на општеството, вклучувајќи го урбаното планирање, намалувањето на ризикот од катастрофи, јавното здравје и осигурувањето. Има заеднички напори за да се осигура дека клинатската адаптација се зема предвид при креирањето политики и одлуките за инвестирање и на ниво на ЕУ и на национално ниво.

5.Отпорност на клината и финансирање: Покрај мерките на политиката, ЕУ исто така се обврза да мобилизира финансиски ресурси за поддршка на напорите за адаптација. Ова вклучува инвестиции преку Европскиот зелен договор, Хоризонт Европа и други механизми за финансирање за подобрување на отпорноста на регионите, секторите и населението.

Како ллучни акции за иднината се истакнуваат:

1. Клинатска неутралност до 2050 година: Постигнувањето на клинатска неутралност до 2050 година ќе бара длабока декарбонизација во сите сектори на економијата, вклучувајќи ги енергетиката, транспортот, земјоделството и индустријата. Европскиот зелен договор поставува сеопфатен план за постигнување на оваа цел преку комбинација на политички реформи, инвестиции и технолошки иновации.

2. Зелен договор[9] и праведна транзиција: акционите планови на ЕУ за клината се дизајнирани да обезбедат дека транзицијата кон економија со ниска емисија на јаглерод е социјално фер. Ова вклучува мерки за поддршка на работниците и заедниците кои можат да бидат погодени од транзицијата, како што се регионите зависни од јаглен или фосилни горива. Механизмот за праведна транзиција и Фондот за праведна транзиција имаат за цел да ја поддржат економската диверзификација, преквалификацијата и можностите за вработување во овие области.

[9] Document 52019DC0640, COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE EUROPEAN COUNCIL, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS The European Green Deal COM/2019/640 final

3.Решенија засновани на природата: ЕУ исто така ги нагласува решенијата засновани на природата во својата стратегија за адаптација. Ова вклучува обновување на екосистемите, како што се мочуриштата, шумите и диниte, за да дејствуваат како природни браници против влијанијата врз клината (на пр., спречување поплави, секвестрација на јаглерод и зачувување на биолошката разновидност).

4.Кружна економија: Значаен дел од клинатската стратегија на ЕУ е унапредување на кружната економија, каде што отпадот и користењето на ресурсите се минимизирани, производите повторно се користат и рециклираат, а синџирите на снабдување стануваат поодржливи. Ова помага и да се намалат емисиите и да се прилагодат на предизвиците поврзани со клината преку градење поефикасни системи кои помалку се потпираат на конечни ресурси.

Посветеноста на Европската унија за клинатска неутралност до 2050[10] година е камен-темелник на нејзините клинатски и енергетски политики, опфатени во Европскиот зелен договор и правно обврзувачки преку Европскиот закон за клината. Оваа амбициозна цел има за цел да ја направи ЕУ првата голема економија која ќе постигне нето-нула емисии на стаклени̇чки гасови до средината на векот, усогласувајќи се со глобалните напори да се ограничи глобалното затоплување на многу под 2°C—и идеално на 1,5°C—како што е наведено во Парискиот договор.

Некои од клучните точки поврзани со патот на ЕУ кон постигнување клинатска неутралност се:

1. Правна рамка за клинатска неутралност

Европскиот закон за клината (усвоен во 2021 година) ја зацврстува целта на ЕУ за клинатска неутралност во правно обврзувачки термини. Ова значи дека до 2050 година, ЕУ мора да се погрижи нејзините активности и политики да се усогласат за да достигнат нето-нула емисии, без повеќе емитирани гасови со ефект на стаклена градина отколку што може да се апсорбираат од природните мијалници како шумите или преку технолошки решенија како што е зафаќањето на јаглерод. За да го постигне ова, ЕУ ќе треба драстично да ги намали емисиите во сите сектори на економијата, да имплементира иновативни технологии и да усвои политики кои поддржуваат одржливост и издржливост.

[10] https://climate.ec.europa.eu/eu-action/climate-strategies-targets/2050-long-term-strategy_en

Транзицијата кон клинатски неутрална економија ќе го вклучи секој сектор од општеството и економијата. Главните сектори идентификувани за трансформација вклучуваат:

–Енергија: Премин од фосилни горива кон обновливи извори на енергија (ветер, сончева енергија, водород, итн.), промовирање на енергетската ефикасност и декарбонизација на електричната мрежа.

–Транспорт: Оддалечување од возилата со мотори со внатрешно согорување кон електрична мобилност, одржлив јавен превоз и алтернативи за товар со ниска содржина на јаглерод.

–Индустрија: Индустријата ќе треба да ги намали емисиите со користење на почисти технологии, подобрување на енергетската ефикасност и пренасочување кон поодржливи процеси, вклучително и декарбонизација на секторите со високи емисии како што се челикот и цементот.

–Згради: Реновирањето на постојните згради за подобрување на енергетската ефикасност, во комбинација со изградбата на нови згради кои ги исполнуваат високите еколошки стандарди, ќе биде од клучно значење за постигнување на намалување на емисиите.

–Земјоделство и шумарство: одржливите земјоделски практики, промовирањето на пошумување и реформите за користење на земјиштето ќе играат клучна улога и во намалувањето на емисиите и во зголемувањето на секвестрацијата на јаглеродот во земјишниот сектор на ЕУ.

ЕУ има за цел да го предводи патот во развивање и имплементирање на најсовремени технолошки решенија кои можат да доведат до намалување на емисиите низ индустриите. Некои области на фокус вклучуваат:

–Технологиите за обновлива енергија, како што се сончевата енергија, ветерот и морскиот ветер,

–Зелен водород, за употреба во тешко декарбонизирани сектори како тешката индустрија и транспортот,

–Складирање енергија, за да се балансира наизменичната природа на производството на обновлива енергија,

–Зафаќање и складирање на јаглерод (CCS), што може да помогне да се намалат емисиите од индустриите кои тешко се декарбонизираат директно,

–Паметни мрежи и дигитални решенија, кои ја подобруваат енергетската ефикасност и го намалуваат отпадот.

–Долгорочното финансирање на ЕУ за истражување и иновации, како на пример преку Хоризонт Европа и Европскиот совет за иновации, ќе бидат клучни во финансирањето на следната генерација клинатски технологии.

Транзицијата кон клинатско неутрална економија не е само технологија и политика; се работи и за обезбедување дека никој не останува зад себе. ЕУ ја нагласува важноста на праведна транзиција, обезбедувајќи дека луѓето и регионите кои се најпогодени од преминот кон економија со ниска потрошувачка на јаглерод (на пример, работниците во индустриите за фосилни горива) ја имаат поддршката и можностите што им се потребни за да напредуваат во новата економија. Клучните аспекти на ова вклучуваат:

–Преквалификација и преквалификација на работниците во секторите кои ќе бидат најмногу погодени од транзицијата (на пример, рудари за јаглен, работници во автомобилската индустрија),

–Социјално вклучување и правичност, осигурувајќи дека ранливите заедници нема да го сносат товарот од трошоците за клинатските активности,

–Поддршка за регионите и индустриите кои се соочуваат со најзначајните предизвици во транзицијата кон позелени технологии.

Механизмот за праведна транзиција на ЕУ и Фондот за праведна транзиција се клучни алатки за поддршка на заедниците и работниците низ оваа транзиција, обезбедувајќи дека придобивките од Зелениот договор се широко споделени низ општеството.

ЕУ се позиционираше како глобален лидер во борбата против клинатските промени. Европскиот зелен договор не е само за намалување на емисиите во рамките на ЕУ; исто така има за цел да поттикне глобална акција. ЕУ е посветена на:

Меѓународна клинатска дипломатија, која се залага за посилни глобални обврски за ограничување на порастот на глобалната температура и поддршка на земјите во развој во нивната клинатска транзиција.

Политики за зелена трговија, вклучително и имплементација на механизам за прилагодување на границите на јаглеродот (CBAM) за да се спречи „истекување на јаглерод“ преку обезбедување дека увезените стоки ги исполнуваат сличните еколошки стандарди како оние што се произведуваат во ЕУ.

Финансирање на мерки за клината, поддршка на земјите во развој во спроведувањето на мерките за ублажување и адаптација на клината преку меѓународни механизми за финансирање.

ЕУ активно работи на охрабрување на другите земји и региони да ги зголемат своите клинатски амбиции. Како еден од најголемите економски блокови во светот, ЕУ има значително влијание врз меѓународната политика, а нејзините стратегии за клината се наменети да бидат пример за другите земји што треба да го следат. ЕУ продолжува да се залага за:

–Посилни глобални клинатски обврски од други големи емитери (како што се САД, Кина, Индија и Бразил),

–Поцврст меѓународен систем за цени на јаглеродот, вклучувајќи даноци за јаглерод и шеми за тргување со емисии.

Европската унија (ЕУ) воспостави јасна рамка за земјите-членки да ги усогласат своите национални политики и активности со пошироките клинатски цели поставени со Парискиот договор и целта на ЕУ за клинатска неутралност за 2050 година. Клучен дел од оваа рамка вклучува развој на национални долгорочни стратегии (ЛТС), кои прикажуваат како секоја земја-членка има намера да ги намали своите емисии на стаклени гасови (GHG) и да премине кон клинатско неутрална економија. Овие национални стратегии се од клучно значење за да се обезбеди дека ЕУ како целина ги исполнува своите глобални обврски и ги постигнува своите амбициозни цели за клината.

Еве ги клучните аспекти на процесот:

1. Национални долгорочни стратегии (ЛТС)

Цел: Националните долгорочни стратегии се дизајнирани да ги наведат патиштата што ќе ги следи секоја земја-членка на ЕУ за да ги постигне неопходните намалувања на емисиите на стаклени гасови и да се прилагоди на клинатските промени во согласност со целта на ЕУ за клинатска неутралност до 2050 година. Овие стратегии се клучен елемент во поширокаата рамка за управување со клината.

Доследност со клинатските цели на ЕУ: долгорочните стратегии на земјите-членки мора да бидат конзистентни со целта на ЕУ за клинатска неутралност и сеопфатната цел на Парискиот договор за ограничување на порастот на глобалната температура до многу под 2°C, со напори да се ограничи на 1,5°C. Овие национални

стратегии играат клучна улога во обезбедувањето дека се постигнати колективните цели на ЕУ.

Ажурирање и преглед: Земјите-членки се обврзани да ги ажурираат своите стратегии на секои пет години доколку е потребно, за да се осигураат дека стратегиите ќе останат усогласени со еволуираното научно знаење, технолошкиот развој и меѓународните клинатски обврски.

2. Интеграција со националните енергетски и клинатски планови (NECPs)

Преглед на NECP: Националните енергетски и клинатски планови (NECP) се клучна алатка за политика која ги опишува чекорите што земјите-членки планираат да ги преземат за да ги исполнат клинатските и енергетските цели на ЕУ за 2030 година. Овие планови покриваат прашања како што се енергетската ефикасност, обновливите извори на енергија, емисиите на стаклени гасови и енергетската безбедност.

3. Доследност со NECP: Националните долгорочни стратегии треба да бидат конзистентни со NECP за периодот 2021-2030 година, обезбедувајќи дека среднорочните акции и политики (2021-30) се усогласени со долгорочните цели за клината и енергијата за 2050 година Според тоа, NECP и LTS треба да се надополнуваат еден со друг, обезбедувајќи кохезивна визија и за непосредна и за долгорочна. клинатски акции на национално ниво.

4. Следни национални долгорочни стратегии (рок: 1 јануари 2029 година и на секои 10 години потоа):

–Следен датум на поднесување: Од земјите-членки се бара да поднесуваат ажурирани долгорочни стратегии на секои десет години по првото поднесување. Следниот круг на поднесоци треба да биде до 1 јануари 2029 година.

–Периодични ажурирања: Со оглед на динамичната природа на клинатската наука, технологија и развој на политиките, земјите-членки се охрабруваат да ги ажурираат своите стратегии на секои пет години доколку е потребно. Ова осигурува дека стратегиите остануваат флексибилни и одговараат на новите сознанија, како и на меѓународните клинатски случувања и на еволуирачката политика на ЕУ.

Клучни компоненти на националните долгорочни стратегии: Националните долгорочни стратегии обично ги вклучуваат следните елементи:

Патеки за намалување на емисиите: Детални планови за тоа како земјата има намера да ги намали своите емисии на стаклени гасови во клучните сектори како што се енергијата, транспортот, индустријата и земјоделството. Ова ги вклучува и

целите специфични за секторот и пошироките стратегии за намалување на емисиите на целата економија.

Технолошки и политички иновации: Фокус на технологиите и политичките рамки потребни за поддршка на транзицијата кон клинатски неутрална економија, вклучувајќи инвестиции во обновливи извори на енергија, енергетска ефикасност, зафаќање и складирање на јаглерод (CCS) и зелен водород.

Социо-економски влијанија: Разгледување на економските, социјалните и влијанијата врз вработувањето на транзицијата, вклучително и потребата од правични транзициски политики за да се осигура дека преминот кон економија со ниска емисија на јаглерод е фер и инклузивна, особено за регионите и секторите кои се најмногу погодени од транзицијата.

Европската комисија игра суштинска улога во надгледувањето на спроведувањето на рамката на ЕУ за управување со клината. Ги разгледува и оценува долгорочните стратегии поднесени од земјите-членки, осигурувајќи дека тие се усогласени со сеопфатните клинатски цели на ЕУ. Комисијата може да обезбеди повратни информации и препораки до земјите-членки за да ги подобрат нивните стратегии и да им помогне да ги исполнат клинатските цели на ЕУ. Овој процес ја поттикнува соработката меѓу земјите-членки и гарантира дека нивните колективни клинатски напори се конзистентни и ефективни.

Развојот и имплементацијата на националните долгорочни стратегии се од витално значење за да се осигури дека ЕУ ја исполнува целта за клинатска неутралност и ја зајакнува својата водечка улога во глобалната клинатска акција. Овие стратегии се составен дел на напорите на ЕУ да ги исполни своите обврски од Парискиот договор и да гарантира дека нејзините активности се конзистентни со нејзините клинатски цели, вклучувајќи го и нејзиното ветување да придонесе за ограничување на глобалното затоплување на 1,5°C.

2.2.1. Осврт на Европскиот закон за клима

Европскиот закон за клината ја внесува во законот целта утврдена во Европскиот зелен договор за економијата и општеството на Европа да станат клинатски неутрални до 2050 година. во споредба со нивоата од 1990 година.

Клинатската неутралност до 2050 година значи постигнување нето нула емисии на стакленѝчки гасови за земјите од ЕУ како целина, главно преку намалување на емисиите, инвестирање во зелени технологии и заштита на природната средина.

Законот има за цел да обезбеди дека сите политики на ЕУ придонесуваат за оваа цел и дека сите сектори на економијата и општеството ја играат својата улога.

Европскиот закон за клината поставува правно обврзувачка цел на нето нула емисии на стаклени гасови до 2050 година. и солидарност меѓу земјите-членки.

Законот за клината вклучува мерки за следење на напредокот и соодветно прилагодување на нашите активности, врз основа на постоечките системи како што се процесот на управување со националните енергетски и клинатски планови на земјите-членки, редовните извештаи на Европската агенција за животна средина и најновите научни докази за клината промената и нејзините влијанија.

Во 2023 година, за прв пат, Комисијата го оцени напредокот кон целите за клинатска неутралност и адаптација, како што се бара според Европскиот закон за клината. Наодите беа објавени како дел од Извештајот за напредокот на клинатските активности за 2023 година и во посебен работен документ на персоналот за националниот напредок со спроведување на адаптацијата.

Иако емисиите на стаклени гасови продолжуваат да паѓаат и има охрабрувачки знаци за акција на терен, оценката на Комисијата е дека сегашниот напредок кон целта на ЕУ за клинатска неутралност се чини недоволен. Најпотребна е акција во областите кои сè уште бараат значително намалување на емисиите (на пр. згради, транспорт), каде што напредокот е премногу бавен (на пример, земјоделството), или каде што, во последниве години, има тренд на влошување, како што е случајот со јаглерод диоксиод (на пр. користење на земјиштето, промена на користење на земјиштето и шумарство).

Европската унија постигна широк напредок во адаптацијата кон клинатските промени, особено преку тековната имплементација на Стратегијата за адаптација на ЕУ. Сепак, напредокот е нерамномерен во сите области.

Законот за клината вклучува[11]:

–правна цел за Унијата да постигне клинатска неутралност до 2050 година

–амбициозна клинатска цел за 2030 година за најмалку 55% намалување на нето емисиите на стаклени гасови во споредба со 1990 година, со јасност за придонесот на намалувањето и отстранувањето на емисиите

[11]https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32021R1119
REGULATION (EU) 2021/1119 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 30 June 2021 establishing the framework for achieving climate neutrality and amending Regulations (EC) No 401/2009 and (EU) 2018/1999 ('European Climate Law')

–признавање на потребата да се зајакне јаглеродот на ЕУ преку поамбициозна регулатива LULUCF, за која Комисијата даде предлог во јули 2021 година и која стапи на сила во мај 2023 година

–процес за поставување клинатски таргет за 2040 година, земајќи го предвид индикативниот буџет за стаклени̇чки гасови за 2030-2050 година што треба да го објави Комисијата

–посветеност на негативни емисии по 2050 година

формирање на Европски научен советодавен одбор за клинатски промени, кој ќе обезбеди независен научен совет

–посилни одредби за адаптација кон клинатските промени

–силна кохерентност меѓу политиките на Унијата со целта за клинатска неутралност

–посветеност да се вклучат во секторите за да се подготват патокази специфични за секторот кои ќе го исцртаат патот кон клинатската неутралност во различни области на економијата

2.3. Одделите за Управување со човечки ресурси во јавниот сектор и пролагодување на политиките според глобалните трендови

Јавната адмнистрацијата ги опфаќа проучувањето и практиката на дизајнирање, спроведување и евалуација на јавните политики и програми. Опфаќа различни владини нивоа и сектори, како и невладини организации, меѓународни тела и граѓанско општество. Улогата на јавната адмнистрацијата значително се трансформираше поради глобалисацијата, што ја зголеми сложеноста и неизвесноста околу јавните прашања и нивните решенија. Исто така, ја зголеми важноста на глобалното владеење и ја зголеми побарувачката за нови вештини и компетенции кај адмнистрацијатата. Глобалисацијата воведе низа меѓусебно поврзани предизвици, како што се клинатските промени, миграцијата, тероризмот и пандемијата, кои бараат координирани одговори преку границите и секторите. Во контекст на неа, глобалисацијата доведе до нови форми на глобално управување, вклучувајќи меѓународни организации, договори, норми и мрежи, кои влијаат и често ги ограничуваат активностите на националните и локалните власти. И според тоа адмионистрацијата мора да стекне компетенции како што се меѓукултурна комуникација, меѓусекторска соработка, етичко одлучување, иновации и

дигитална писменост за ефективно да се движат низ комплексноста на глобализираниот свет. Глобалисацијата отвори низа можности за професионалците од јавната администрацијата. Го прошири опсегот и влијанието на јавната услуга, овозможувајќи им на администраторите да ги усвојат најдобрите практики и иновации од целиот свет, истовремено поттикнувајќи го развојот на глобалната мрежа и перспектива. Оваа меѓусебна поврзаност овозможува поголема соработка и учење преку границите, помагајќи да се подобри ефективноста и досегот на јавните политики и програми. Меѓутоа, во исто време глобалисацијата значи и означува процес на воведување на значителни предизвици. Зголемената конкуренција и притисок, заедно со ерозијата на автономијата и суверенитетот, станаа декојдневни грижи. Јавните администратори сега се соочуваат со зголемени очекувања и потреба да работат според построги стандарди, а сето тоа додека управуваат со ограничени ресурси. Дополнително, глобализираното опкружување често предизвикува етички дилеми и конфликтни интереси, комплицирајќи ги процесите на донесување одлуки. Понатаму, растечкото влијание на меѓународните рамки и глобалните норми може да ја ограничи способноста на владите да ги приспособат политиките на нивните единствени национални или локални контексти.

Да се биде актуелен со глобалните промени и да се разберат нивните импликации е клучот за навигација во сложеноста на глобализираниот свет. Покрај континуираното учење, професионалците/адмнистрацијатата треба активно да работат на подобрување на нивните вештини и компетенции. Ова може да се постигне преку дополнително образование, барање конструктивна повратна информација, следење на менторство и преземање различни одговорности кои поттикнуваат раст. Негувањето на овие стратегии за личен и професионален развој ќе обезбеди дека вработените во адмнистрацијатата се подготвени за барањата на брзо менување на околината. Исти така, подеднакво е важна способноста да се прифати различноста, да се поттикне соработката и да се остане флексибилен и иновативен наспроти новите предизвици. Длабокото разбирање на еволуирачката улога на јавната адмнистрацијата - заедно со посветеноста на приспособливост и напредно размислување - ќе ги позиционира професионалците ефективно да придонесат во обликувањето на иднината на јавната служба.

Јавната адмнистрацијата во време на глобалисација работи и дејствува во светот на ВУКА. Концептот (VUCA) првпат беше воведен од Воениот колеџ на американската армија, кој ги обучува идните воени лидери, за да ја опише

непредвидливата природа на модерното војување (Јохансен и Еучнер, 2013). Подоцна, терминот се здоби со популарност во контекст на бизнисот и претприемништвото, особено преку работата на колумнистот на Њујорк Тајмс, Томас Фридман. VUCA Prime, развиен од Боб Јохансен (Лоренс, 2013), е рамка дизајнирана да го води развојот на лидерството како одговор на предизвиците на светот на VUCA. Тој ги опишува основните вештини и способности за лидерите ефикасно да се справат со нестабилноста, несигурноста, сложеноста и нејаснотијата. Јохансен и Еучнер (2013) сугерираат дека додека периодите на VUCA се случиле во минатото, сегашната скала, интензитет и брзина се без преседан. На пример, дебатите за глобалните клинатски промени, кои започнаа во 1980-тите, еволуираа во многу поитно и поинтензивно прашање денес. Слично на тоа, финансиските турбуленции ескалираа од раните 2000-ти. Според Саливан (2012), половина од најтурбулентните финансиски квартали во последните три децении се случиле од 2002 година, при што финансиската нестабилност сега е поинтензивна и продолжена од кога било досега.

Факторите како што се дигитализацијата, поврзаноста, либерализацијата на трговијата, глобалната конкуренција и иновациите на деловниот модел често се наведуваат како клучни двигатели на зголемените турбуленции во глобалниот бизнис пејзаж (Лоренс, 2013).

Терминот VUCA - кој се залага за Нестабилност, несигурност, сложеност и двосмисленост - стана клучна рамка за разбирање на предизвиците со кои се соочуваат лидерите и организациите во денешното опкружување кое брзо се менува[12]:

–Нестабилноста се однесува на брзината и големината на промените, каде што поместувањата се случуваат со сè побрзо темпо, што го отежнува предвидувањето или подготовката за идните случувања.

– Неизвесноста ја нагласува намалената ефикасност на традиционалните детерминистички модели кои некогаш давале сигурни решенија. Овие модели повеќе не се соодветни во средина која се карактеризира со непредвидливи променливи и исходи;

–Комплексноста ја опишува сложената мрежа на врски и меѓузависности кои се појавија како што се шири глобалната поврзаност. Пристапноста до информациите и

[12] Sharda S. Nandram; Puneet K. Bindlish. (2017) Managing VUCA Through Integrative Self-Management. How to Cope with Volatility, Uncertainty, Complexity and Ambiguity in Organizational Behavior. Springer International Publishing AG 2017

глобалните мрежи создадоа покомплексен систем каде причината и последицата честопати е тешко да се препознаат.

–Нејасноста зборува за повеќекратните толкувања или значења што можат да се извлечат од настаните. Во светот на VUCA, ретко постои еден јасен начин да се разбере или објасни некоја појава, бидејќи перспективите на луѓето честопати се под влијание на нивното културно потекло и лични искуства.

Меѓутоа, кога зборуваме, пишуваме за вработените во адмнистрацијатата и нивната ефективно, целиот овој процес не може да биде настрана од секторите за Управување со човечките ресурси и нивниот однос и справуивање со процесите на глобалисацијата. Глобалисацијата го преобликува Управувањето со човечки ресурси (HRM) во јавниот сектор, истакнувајќи ги предизвиците и можностите што ги претставува во ерата обележана со зголемена меѓузависност, порозни граници и широко распространета употреба на дигитални комуникациски технологии. За да остане ефективна и релевантна, ХРМ мора да се прилагоди на овие глобални сили и да се развива како одговор на новата динамика на меѓусебно поврзаниот свет.

Клучните области под влијание на глобалисацијата во јавниот сектор вклучуваат:

– Регрутирање: Глобалисацијата ја прошири границата за избор на таленти, барајќи од HRM да усвои повеќе стратешки и разновидни методи за регрутирање. Организациите сега се натпреваруваат со глобалните работодавци за квалификуван персонал, што бара употреба на напредни алатки и платформи за привлекување на поширок опсег на кандидати. Меѓу многуте фактори кои влијаат на организациските перформанси, човечкиот елемент се издвојува како најкритичен. Низ јавниот, приватниот и непрофитниот сектор, менаџерите се повеќе препознаваат дека вработените се највредните средства на нивната организација. Најголемиот извор на конкурентска предност лежи во воспоставувањето робусни системи за привлекување, мотивирање и управување со човечките ресурси (Mesch, 2010, стр. 173). Владите, како најголеми работодавци во многу нации, се соочуваат со единствени предизвици во овој поглед. Според Light (2002), владите на сите нивоа се соочуваат со значителни тешкотии во регрутирањето и задржувањето.

Управувањето со човечки ресурси (HRM) во јавниот сектор нагласува неколку клучни стратегии за справување со овие предизвици, вклучително оптимизирање на условите за развој на персоналот, зачувување на достоинството на вработените,

обезбедување на правата на вработените да учествуваат во одлуките што ги засегаат и искористување на целосниот потенцијал на различните групи на работна сила. Оваа разновидност вклучува и мажи и жени, членови на различни етнички групи и поединци од различно социјално потекло (Light, 2002). Во глобализираниот свет, раководителите за човечки ресурси во јавниот сектор се соочуваат со дополнителен предизвик за регрутирање вработени кои можат ефективно да се справат со комплексноста на организациската средина која брзо се менува. Глобалисацијата ја засили потребата за персонал кој не само што е квалификуван во современите технологии, туку и знае за глобалните трендови и прашања. Во развиените земји, пензионирањето на генерацијата „бејби бумер“ создаде значителен број слободни работни места во јавниот сектор. Во меѓувреме, во многу земји во развој, и покрај големата популација, има недостиг на работници со потребните квалификации за ракување со модерни технологии. Покрај тоа, во некои земји во развој, високите нивоа на политизација сериозно влијаат на практиките на регрутирање. Кога регрутирањето е претерано политизирано, вработувањето засновано на заслуги е поткопано, отстапувајќи место на фаворизирањето, кронизмот и покровителските системи. Ова резултира со исклучување на квалификувани поединци од државните работни места, што пак води до неефикасност и неефективност во испораката на јавните услуги. Како што забележува Кан (2016), успехот на јавните политики директно зависи од квалитетот и капацитетот на оние на кои им е доверено нивното спроведување. Во денешното глобализирано опкружување, владите мора да понудат конкурентни плати за да привлечат квалификуван персонал. Како резултат на тоа, тие се наоѓаат во директна конкуренција со приватниот сектор за врвни таленти. Постојат неколку основни причини за предизвиците при регрутирање со кои се соочуваат јавните служби, кои ќе бараат стратешки прилагодувања за да се одговори на растечките барања на глобализираната работна сила.

– Надомест: Како што меѓународните пазари на трудот стануваат поинтегрирани, стратегиите за компензација мора да ги земат предвид глобалните стандарди, разликите во трошоците на животот и конкурентните плати за да се привлечат и задржат врвните таленти. Ова може да вклучи повторно разгледување на традиционалните структури на плати и бенефиции за да останат конкурентни.

Во ерата на буџетски ограничувања, за организациите од јавниот сектор е сè потешко да привлечат врвни таленти кога не можат да понудат конкурентни плати. Во

денешниот глобализиран свет, постојат многу можности за квалификувани професионалци да бараат вработување надвор од владата, каде што пакетите за компензација може да бидат попривлечни. Иако платата не е единствениот фактор што ги мотивира барателите на работа, таа останува значајно внимание во средина обележана со зголемени трошоци за живот и зголемени барања за повисоки животни стандарди. Надоместокот во јавниот сектор мора да биде конкурентен на приватниот сектор за да привлече квалификувани поединци. Меѓутоа, со намалувањето на буџетите, владите често се борат да понудат плати и бенефиции кои се доволно привлечни за да се натпреваруваат. Во отсуство на финансиски стимулации, јавниот сектор може да се фокусира на нудење други бенефиции, како што се сигурност на работното место и пензиите.

Во такви околности, владите можеби ќе треба да усвојат послаби бирократии, нудејќи конкурентни плати и бенефиции каде што е можно за да ги задржат посветените вработени. Додека традиционалните структури на платите во многу земји се засноваат на оценки, постои растечка промена кон компензација на вработените врз основа на квалификации, искуство и специјализирани вештини, а не само на нивното ниво на оценка. Згора на тоа, во рамките на оценетиот систем, компензацијата заснована на перформанси може да помогне да се создаде помотивирачка средина за вработените во јавниот сектор.

Том и Рајли (2015) го истакнуваат прашањето за ограничен човечки капитал во јавниот сектор, што ги натера владите сè повеќе да се потпираат на приватниот сектор и на непрофитните организации за давање основни услуги. Иако мотивацијата за јавни услуги (PSM) може да влијае на изборот на вработување (Bright, 2013; Georgellis et al., 2011), платата и дополнителните придобивки остануваат клучни за привлекување и задржување на вработените, особено оние на кои им недостасува внатрешна мотивација (Wal & Oosterbaan, 2013).

Со разните буџетски ограничувања, државните и локалните власти имаат тенденција да ги фаворизираат намалувањата на работната сила наместо намалувањето на платите (Reilly & Reid, 2011; Reilly et al., 2007), и генерално постои мала поддршка за намалување на платите на вработените во јавниот сектор (Elling et al., 2014). Оваа комбинација на фактори ја нагласува тешкотијата за балансирање на финансиските ограничувања со потребата да се одржи квалификувана и мотивирана работна сила во јавниот сектор.

– Задржување: Задржувањето на квалификувани вработени стана поголем предизвик во глобализирано опкружување, каде што работниците имаат поголема мобилност во кариерата. Организациите од јавниот сектор мора да создадат атрактивни, значајни работни средини, нудејќи професионален развој, безбедност на работното место и можности за раст за да задржат вредни кадри. Глобалисацијата ги прошири можностите за квалификувани работници да ги напуштат владините позиции во корист на повисоко платени улоги во приватниот сектор. Во развиените земји, обртот на вработените на државните работни места може да има длабоки последици, особено во однос на регрутирањето, обуката и поврзаните трошоци за замена на изгубениот талент. Губењето на психолошкиот договор - каде што вработените чувствуваат чувство на взаемна обврска со нивниот работодавец - дополнително ги влошува проблемите со задржувањето. Овој пад на довербата помеѓу вработените и организацијата може значително да го поткопа задоволството од работата и лојалноста.

Како одговор на овие предизвици, некои научници укажаа на управувањето со таленти како клучна стратегија за решавање на проблемите со задржување. Buttiens и Hondeghem (2015) се фокусираа на важноста на управувањето со таленти во јавниот сектор, предлагајќи систем заснован на непредвидени ситуации дизајниран да ги приспособи стратегиите за задржување на специфичните потреби и околности на поединечни организации. Со спроведување на ефективни практики за управување со таленти, организациите од јавниот сектор можат подобро да задржат квалификувани вработени и да го намалат влијанието на обртот.

Етика на јавниот сервис/служба: Глобалисацијата носи различни културни вредности и практики на работното место, што го прави неопходно за HRM да се движи низ комплексноста на етиката во јавниот сервис. Ова бара да се осигура дека вработените се придржуваат до високите стандарди на интегритет, транспарентност и отчетност, истовремено балансирајќи ги овие вредности со глобалните очекувања.

Познатите научници Лавиња и Хејс (2004) покренале степен на значителна загриженост во врска со ерозијата на етиката на јавните услуги, феномен што се влошува со преовладувачкото ниско ниво на доверба во владата. Овој пад на етиката на јавните услуги е широко распространет и стана голем предизвик за владите. Кога јавната етика е поткопана, тоа може да доведе до значителна јавна фрустрација, што, пак, придонесува за политичка нестабилност и губење на легитимитетот. Па според сето ова, зачувувањето на етичките стандарди меѓу јавните службеници станува едно

од најитните и најзначајните прашања за владите денес. Одржувањето силна етичка рамка е од суштинско значење не само за поттикнување доверба во јавните институции, туку и за обезбедување на ефективно и легитимно функционирање на владата.

– Процедурална правда: Како што организациите стануваат поразновидни и меѓусебно поврзани, осигурувањето правичност и правичност во процесите на донесување одлуки е од клучно значење. УЧР мора да поттикне култура на транспарентност и конзистентност за одржување на организацискатa процедурална правда, адресирање на прашања како што се еднакви можности и фер третман на различни нивоа на персонал. Една од клучните функции на Управувањето со човечки ресурси (HRM) е воспоставувањето процедурална правда, која се однесува на воочената правичност и праведност на процесите на донесување одлуки (Colquitt, 2001; Lind & Tyler, 1988). Процедурната правда опфаќа не само како се донесуваат одлуките, туку и како поединците се третираат во текот на процесот на донесување одлуки (Blader & Tyler, 2003). Ова вклучува осигурување дека вработените имаат можност да учествуваат во одлуките, да изразат загриженост и да се жалат на одлуките доколку е потребно (Leventhal, 1980). Принципите на правичност и расудување се суштински механизми за поместување на психолошката ориентација на поединците од фокус на личниот интерес кон поширок начин на размислување ориентиран кон група (Линд, 2001). Кога поединците ја перципираат процедуралната правда на нивното работно место, тие се со поголема веројатност да бидат посветени, мотивирани и кооперативни во постигнувањето на организациските цели (Blader & Tyler, 2003).

глобализацијата додаде сегменти на голема сложеност на спроведувањето на процедуралната правда. Со вклучувањето на транснационалните актери и зголемената мобилност на капиталот преку границите, обезбедувањето правичност стана поголем предизвик. На пример, странските инвестиции и операции често опфаќаат повеќе земји, барајќи од менаџерите на јавниот сектор да развијат процедури за обезбедување правда кои се однесуваат на различни правни и културни контексти. Забележителен пример за оваа сложеност беше индустриската катастрофа во Бангладеш во 2013 година, која резултираше со над 1.100 смртни случаи. Оваа трагедија го истакна глобалниот досег на деловните операции и потребата за правда во меѓународни контексти, бидејќи поплаките беа покренати на глобално ниво.

Раководителите сега треба да создадат сеопфатни системи за обезбедување процедурална правда што се протега надвор од националните граници. Ова е особено релевантно бидејќи владините службеници се повеќе работат во странство или се вклучуваат во мултинационални активности. Обезбедувањето правичност во овие контексти бара јасни и инклузивни механизми за донесување одлуки, справување со поплаки и одговорност, без оглед на географската локација.

Разните истражувањата покажаа дека процедуралната правда има значајни резултати за организациите. Тоа води до поголемо задоволство на вработените, намален обрт и зголемена доверба во менаџментот. Рубин (2009), во студија на американското Министерство за одбрана, откри дека постои позитивна врска помеѓу согледаната правичност на процедурите и резултатите на вработените, како што се задоволството, довербата и намерите за промет. Слично на тоа, перцепциите за правдата на работното место влијаат на критичките ставови на работното место, вклучувајќи посветеност, отсуство од работа, како и индивидуалните и организациските перформанси (Simons & Roberson, 2003). Кога вработените воочуваат правичност, тоа гради доверба во менаџментот и ја подобрува организацискатa ефективност (Брокнер и сор., 2001). Како што забележува Рубин (2009), додека негативните исходи може да се ублажат со фер и праведен процес, тоа е особено важно во владините услови, каде што ограничените ресурси често бараат тешки одлуки. Правечниот процес може да ги направи овие тешки резултати поприфатливи за вработените, поттикнувајќи доверба и соработка дури и кога резултатите се помалку од идеални.

– Различност: Глобализираната работна сила носи зголемена разновидност во однос на културата, потеклото и перспективата. УЧР мора да даде приоритет на инклузивноста преку креирање политики и практики кои ја прифаќаат различноста, поттикнувајќи работна средина каде што сите вработени се чувствуваат почитувани и ценети. Еден од најзначајните предизвици со кои се соочува Управувањето со човечки ресурси (HRM) во јавниот сектор во денешниот глобализиран свет е одржувањето и подобрувањето на различноста на работната сила. Развојната природа на работната сила, водена од демографски, организациски, социјални и технолошки фактори, претставува сериозни предизвици за менаџерите на јавниот персонал. Кузмин и Корач-Какабадсе (1999) сугерираа дека овие фактори ќе доведат до радикални промени во

динамиката на работната сила во текот на следната деценија, што ќе влијае на односите и интеракциите меѓу различните групи.

Забележлива е промената во демографијата на работната сила во однос на зголеменото учество на жените. До 2010 година, жените сочинуваа најмалку 60 проценти од работната сила (Џонстон, 2000). Понатаму, помеѓу 2008 и 2018 година, се очекува жените да учествуваат со 51 процент од растот на вкупната работна сила (САД, Министерството за труд, 2017 година). Покрај родовата разновидност, постои ссе поголем процент на постари лица во работната сила, што ги одразува пошироките општествени трендови. Овие промени ги поттикнуваат организациите да усвојат поинклузивни структури кои ја олеснуваат меѓународната координација за поддршка на глобалните пазари (Metcalfe & Rees, 2010). Глобалисацијата отвори значителни можности за поединците во земјите во развој, особено за жените кои бараат напредок во кариерата на Блискиот Исток и развиените земји. Овие можности често се олеснети со миграцијата на работна сила, при што многу работници мигранти, особено жени, наоѓаат вработување како помошници во домаќинството. Оваа динамика има создадено нови патишта за жените да учествуваат во работната сила, каде што постојат такви системи за поддршка. Научниците како Могхадам (2005) и Неапол и Десаи (2002) нагласуваат дека глобалисацијата исто така поттикна активизам кај жените, поттикнувајќи ги женските движења и придонесувајќи за напорите за поголема родова еднаквост на работното место.

Научното внимание е привлечено и на интеграцијата на жените и расните малцинства во јавните бирократии, особено во контекст на јавната адмнистрацијата. Долан и Розенблум (2003) забележуваат дека постои зголемена загриженост во врска со застапеноста на овие групи во владините структури. Фредериксон (2005) забележа дека првичниот фокус на социјалната еднаквост во јавната адмнистрацијата беше на решавање на расните и родовите разлики во вработувањето, демократската застапеност и испораката на услуги. Тој дополнително ја проширил дефиницијата за социјална еднаквост за да ги опфати мултикултурализмот и различноста, одразувајќи го поширокото разбирање на социјалната правда во рамките на јавниот сервис.

Сепак, од суштинско значење е дека различноста опфаќа широк опсег на димензии, вклучувајќи раса, етничките норми, родовиот идентитет, сексуалната ориентација, па дури и технолошките разлики. Секој од овие аспекти носи свој сет на предизвици за управувањето со јавниот сектор (Вајт и Рајс, 2005). Буш (2000) тврди дека во општество кое се карактеризира со таква различност, станува сè потешко да се

негува капацитетот да се разбере и да се движи низ комплексноста на различните културни норми и однесувања.

– Стратегиски менаџмент: Глобалисацијата бара HRM да ги усогласи стратегиите за човечки ресурси со пошироки организациски цели. Ова значи интегрирање на HRM во стратешкото планирање, развивање политики кои ги поддржуваат и националните и глобалните цели и подготовка за предизвиците што ги поставуваат меѓународните соработки и партнерства. Стратешкото планирање стана суштински приоритет за менаџерите за човечки ресурси (HR) во јавниот сектор, особено во контекст на глобалисацијата, што доведе до поголема меѓузависност меѓу нациите и организациите. Во оваа динамична глобална средина, способноста да се анализираат и да се прилагодат на промените во животната средина е од клучно значење за долгорочниот успех на секоја организација. Стратегиското управување со човечки ресурси (SHRM) вообичаено се дефинира како процес со кој организацијата ги усогласува своите политики и практики за човечки ресурси со своите долгорочни цели, ресурси и околината во развој. Џонсон и Сколс (1993, стр. 10) го дефинираат како „насока и опсег на една организација на подолг рок, идеално усогласувајќи ги нејзините ресурси со нејзината променлива средина, а особено со нејзините пазари, клиенти и клиенти за да се исполнат очекувањата на засегнатите страни. .“ Слично, Елерс и Лазенби (2007, стр. 1) нагласуваат дека SHRM вклучува интегрирање и координирање на сите организациски функции и ресурси за имплементација на стратегии кои постигнуваат долгорочни цели и обезбедуваат конкурентска предност преку додавање вредност за засегнатите страни. Boxall и Purcell (2011, стр. 44) го дефинираат стратегискиот менаџмент како „процес на креирање стратегија, на формирање и реформирање на неговата стратегија со текот на времето“, што дополнително е поддржано од Дејвид (2003, стр. 5), кој го опишува стратегискиот менаџмент како „Уметноста и науката за формулирање, спроведување и евалуација на вкрстени функционални одлуки кои и овозможуваат на организацијата да ги постигне своите цели“.Мејер и сор. (2007) забележуваат дека стратегијата ги вклучува активностите преземени од страна на високите менаџери за справување со можностите и предизвиците со кои се соочуваат. Ефективноста на стратешкото планирање често го одредува нивото на финансиска и политичка поддршка што може да се добие за една организација, нагласувајќи ја потребата од здрави стратешки одлуки.

За раководителите во јавниот сектор, процесот на стратешко планирање бара сеопфатна евалуација и на можностите и на заканите, заедно со проценка на организациски силни и слаби страни. Глобализацијата воведе и нови можности и потенцијални закани. Лидерите на јавниот сектор во развиените земји можат да користат анализи на трошоци и придобивки за да ги проценат можностите што ги нуди глобализацијата. Од друга страна, менаџерите во земјите во развој можат да ги истражат начините на кои глобализацијата може да обезбеди можности за раст за нивните организации, дури и кога се подготвуваат за потенцијални предизвици.

– Културна компетентност: бидејќи организациите од јавниот сектор работат во сè поглобални контексти, културната компетентност станува суштинска. УЧР мора да осигура дека вработените поседуваат вештини за да се движат по културните разлики, ефективно да комуницираат преку границите и да се прилагодуваат на меѓународните и мултикултурните работни средини.

Пензионирање: Еден од главните предизвици со кои се соочуваат владите, особено во земјите на ОЕЦД, е одржувањето на пензиските бенефиции поради зголемениот број на пензионери. Ова прашање е особено изразено на високи извршни позиции, каде што загубата на искусен персонал може да создаде значителни предизвици во одржувањето на континуитетот и зачувувањето на специјализираната експертиза во рамките на јавниот сектор. Многу развиени земји се соочуваат со недостиг на квалификувана работна сила, а едно потенцијално решение беше увоз на таленти од други нации. Сепак, ова придонесе за одлив на мозоци во земјите во развој, каде што најпаметните и најквалификуваните работници често мигрираат во развиените земји во потрага по подобри можности. Понатаму, високото ниво на патримонијализам во многу земји во развој - каде што политичките врски, наместо заслугите, често предизвикуваат регрутирање - доведе до фрустрација кај талентираните поединци кои гледаат на нивните кариерни изгледи задушени. Како резултат на тоа, многу квалификувани работници избираат да ги напуштат своите матични земји за поатрактивни перспективи што се нудат на Запад. Глобализацијата им олесни на квалификуваните професионалци од земјите во развој да бараат вработување во развиениот свет, што ги влошува предизвиците со кои се соочуваат нивните матични земји. Губењето на талентирани поединци го поткопува капацитетот на владите во развој да решаваат сложени прашања, бидејќи недостатокот на квалификувани работници ја попречува ефикасноста на јавните институции. Оваа

неефикасност може да придонесе за поширoки прашања за владината легитимност и ефективност, што ќе доведе до политичка и економска нестабилност. Додека пак мигрирањето на квалификувани работници може да донесе одредени придобивки во форма на дознаки што се испраќаат назад во нивните матични земји, негативното влијание врз владиниот капацитет на овие нации многу ги надминува финансиските придобивки. Губењето на експертизата и талентот ја ослабува способноста на владите во земјите во развој да спроведуваат ефективни политики, што дополнително го попречува нивниот раст и развој.

– Продуктивноста: Глобалисацијата значително ја зголеми побарувачката за продуктивност низ агенциите од јавниот сектор, честопати принудувајќи ги да размислуваат за аутсорсинг доколку внатрешните подобрувања не ги исполнат очекувањата. Со зголемената конкуренција и ограничените буџети, владините службеници се под зголемен притисок да ја подобрат својата продуктивност. Долгогодишната перцепција дека владините работници се неефикасни, заглавени од бирократијата и отпорни на промени дополнително го зголемува овој притисок. Како резултат на тоа, подобрувањето на продуктивноста стана централен фокус во Управувањето со човечки ресурси (HRM) во јавниот сектор. Флорковски и Лифттон (1987) ја опишуваат продуктивноста како неостварлив концепт, тешко да се дефинира и уште потешко да се измери. Во јавните услуги, каде пазарните цени се отсутни, оценувањето на продуктивноста станува особено предизвик (Sudit, 1995). Според истражувањето на Норман (1995), постои зголемена побарувачка за зголемена ефикасност во организациите од јавниот сектор, особено во демонстрацијата на резултати и аутпути, особено кога станува збор за буџетирање и распределба на ресурсите. Ова доведе Управувањето со човечки ресурси (HRM) да стави поголем акцент на пристапите ориентирани кон резултати, вклучувајќи ги и системите за оценување на перформансите. Дополнителен фокус е проширување на временскиот хоризонт за планирање, кој често се протега на три години, за подобро усогласување на човечките ресурси со долгорочните организациски цели.

Бондер и сор. (2011) воведео менаџмент заснован на компетенции, релативно неодамнешен пристап кон HRM. Овој модел се фокусира на усогласување на клучните функции на персоналот - како што се персоналот, учењето и управувањето со перформансите - со профил на компетентност прилагоден на специфичните улоги во една организација. Пристапот заснован на компетентност оди подалеку од

испитувањето на демографските трендови во рамките на вработеното население; исто така вклучува и анализа на компетенциите - знаење, вештини и лични атрибути - неопходни за ефективно извршување на задачите што ги бара организацијата. Овој пристап вклучува спроведување на анализи на празнините за да се идентификуваат областите каде што сегашните способности може да не ги исполнуваат организациските потреби. Lawler (1973) нагласува дека компетенциите не се само клучни за да се обезбеди дека вработените ги поседуваат потребните вештини за нивните улоги, туку и за обезбедување на организациите со конкурентна предност и поттикнување на основните компетенции кои се единствени за организацијата. Во друг контекст пак, Агор (1997) го воведе концептот на интелектуален капитал, осврнувајќи се на нематеријалните средства на знаење, вештини и информации кои можат да обезбедат значителна вредност на организацијата. Тој предложи програма за развој на човечки вештини дизајнирана да поттикне иновативно размислување и способности за решавање проблеми. Управување со мозочниот систем (BSM), алатка за донесување одлуки, може да се користи за оценување и управување со вработените како поединци, наместо едноставно да се категоризираат според колективните нивоа на оценки или проценки на перформансите. Овој индивидуализиран пристап се рефлектира во усвојувањето на индивидуални мерки за успешност во многу земји на ОЕЦД (ОН, 2005).

2.4. Глобалните трендови на корупцијата и нивното влијание во работењето на администрацијата

Глобализацијата создаде комплексен процес кој нуди можности и предизвици во однос на одговорноста и корупцијата. Од една страна, ги има веќе отворено патиштата за обезбедување поголема транспарентност и одговорност, особено преку влијанието на глобалните стандарди и меѓународните регулативи. Од друга страна, исто така, го олеснува порастот на корупцијата, особено во земјите во развој каде што спроведувањето на законите за работа, труд и животна средина може да биде слабо. Мултинационалните корпорации често ги користат предностите на послабите регулаторни средини во овие региони, заобиколувајќи ги законите преку мито или даночни стимулации. Додека пак во развиените земји, еден од значајните предизвици е спроведувањето на домашните закони за органиозацииуте кои работат надвор од нивните граници. Ова станува особено комплицирано кога корпорациите се

преселуваат во земји каде регулативите се помалку строги. Спротивно на тоа, предизвикот за земјите во развој лежи во спроведувањето на законите без да се одвратат толку потребните странски инвестиции. Ова создава „трка до дното“, каде земјите може да ја намалат строгоста на нивните трудови, еколошки и деловни регулативи за да привлечат мултинационални корпорации. Во земјите во развој, прашањето е да се постигне деликатна рамнотежа помеѓу поттикнувањето на економскиот раст преку инвестиции и заштитата на работничките права и еколошките стандарди. Иако краткорочните економски придобивки од привлекувањето странски инвестиции се значајни, постојат долгорочни ризици поврзани со експлоатација на трудот и деградација на животната средина. Владите во овие земји, кои често се соочуваат со високи нивоа на невработеност и сиромаштија, мора да ги решат овие прашања, а сепак да создадат погодна средина за економски развој.

Како еден од клучните предизвици за јавната адмнистрацијата е воспоставувањето силни етички стандарди и обезбедување отчетност, кои се од суштинско значење за промовирање на доброто владеење и подобрување на квалитетот на владата. Корупцијата во владините институции може да има далекусежни последици, не само што ќе ги погодат поединците туку и ќе ја поткопаат благосостојбата на целото население. Кога се случува корупција во владата, нејзиното влијание е уште попогубно, бидејќи ја нагризува довербата во јавните институции и го нарушува функционирањето на државата. Во глобализираниот свет, ефектите од владината корупција се протегаат надвор од националните граници, потенцијално влијаејќи на повеќе земји. Коруптивните практики можат да ја нарушат меѓународната трговија, да влијаат на надворешните односи и да го нарушат угледот на една земја на глобалната сцена. Понатаму, во регионите каде прекуграничната соработка е од суштинско значење, како на пример во справувањето со глобалните предизвици како клинатските промени, миграцијата или безбедноста, корупцијата во една нација може да ги поткопа колективните напори. Според тоа, ширењето на корупцијата има сложено влијание, создавајќи широка нестабилност и нееднаквост што може да го попречи и националниот и меѓународниот напредок. Така, обезбедувањето транспарентност, етичко однесување и одговорност во владата не е само национален приоритет, туку и глобален императив.

ККорупцијата е широко препознаена како значајна бариера за одржливоста и на политичките и на администрацивните институции. ОЕЦД нагласува дека корупцијата „ја попречува продуктивноста и на јавниот и на приватниот сектор, ја продолжува

нееднаквоста и сиромаштијата, влијае на благосостојбата, ја нарушува распределбата на приходите и ги поткопува можностите за еднакво учество во општествениот, економскиот и политичкиот живот“ (ОЕЦД, 2017, стр. 1). За професионалците во јавниот сектор, етичкото одлучување станува клучно додека се движат низ сложениот пресек на практиката на политиките и развојот на знаењето. Јавните администратори постојано се соочуваат со одлуки кои вклучуваат значителни финансиски ресурси и широко распространети општествени влијанија. За да се справат со овие предизвици, јавните службеници мора да развијат рамки за етичко одлучување кои не само што промовираат одговорност и транспарентност, туку и одговараат на динамичната и еволутивна природа на управувањето (Емисон, 2010).

Искоренувањето на корупцијата е особено клучно во новодемократските нации, бидејќи може значително да го подобри легитимитетот на нивните влади. Всушност, бројните воени удари во Азија, Африка и Латинска Америка се оправдани врз основа на искоренување на корупцијата од политичкиот систем. Економски, корупцијата ги пренасочува виталните ресурси од продуктивни кон неефективни проекти, честопати од корист на владејачката елита, додека активно му штети на поширокото население. Социјално, корупцијата раѓа широко распространета јавна фрустрација, ја намалува довербата и во владините службеници и во јавните институции. Еколошки, корупцијата го ослабува спроведувањето на регулативите дизајнирани да ги заштитат природните ресурси, што доведува до деградација на животната средина што може да има катастрофални долгорочни ефекти врз благосостојбата на една земја. Транспаренси Интернешнл (2015) известува дека 68 отсто од земјите во светот се соочуваат со значителни корупциски предизвици, што го истакнува глобалниот обем на ова прашање.

3. ПРЕВЕНТИВНИ МЕРКИ ВО КОНТЕКСТ НА ДОБРОТО УПРАВУВАЊЕ КАКО ЗАШТИТА ОД ГЛОБАЛНИТЕ ТРЕНДОВИ

3.1. Добро владеење - суштинско значење за спречување на злоупотребата и корупцијата

Доброто владеење е концепт кој се протега надвор од областа на правото, релевантен за политичарите, пошироката јавност и разни други дисциплини. Научниците од областите како теологијата, филозофијата, општествените науки, економијата и правото носат различни перспективи на идејата за добро владеење. На пример, адвокатот може да му пристапи преку објективот на правен систем, каде што доброто владеење е времено како правен принцип насочен кон постигнување одредени општествени цели.

Од интердисциплинарна гледна точка - интегрирајќи ги правните, општествените науки и економските погледи - постојат заеднички грижи за тоа како функционираат владите и како граѓаните се заштитени од потенцијална злоупотреба на моќта. Овој сеопфатен пристап кон управувањето има за цел да го подобри квалитетот на владата преку намалување на ризикот од неправилна адмнистрацијата и спречување на корупцијата.

Управувањето се однесува на капацитетот на државата ефикасно да им служи на своите граѓани. Ги опфаќа правилата, процесите и однесувањата кои одредуваат како се застапуваат интересите, како се распределуваат ресурсите и како се остварува моќта во општеството. Иако самиот термин е широк, тој допира до основните аспекти на тоа како функционираат општеството и неговите политички и општествени системи. Како мерка за општествената стабилност и перформанси, управувањето еволуира со текот на времето, при што концептот на „добро владеење“ се појавува како што политичките системи стануваат покомплексни и попрефинети[13].

Доброто управувење се однесува на системите, институциите и процесите преку кои се донесуваат одлуки и се управува со јавните работи. Тоа ги вклучува начините на кои се решаваат и регулираат прашањата од заеднички интерес. Доброто владеење, сепак, додава компонента заснована на вредност, нагласувајќи ги квалитетот и етичките стандарди на владејачкиот процес. Од перспектива на човековите права,

[13] European Commission, *Communication on Governance and Development*, October 2003, COM (2003) 615; Boustra 2010.

доброто владеење се фокусира на тоа како јавните институции управуваат со јавните работи, ресурсите и обезбедуваат заштита и остварување на човековите права[14].

Иако не постои универзално договорена дефиниција за „добро владеење“, таа генерално опфаќа неколку клучни теми:

–Почитување на човековите права

–Владеењето на правото

–Ефективно учество во одлучувањето

–Партнерства со повеќе актери

–Политички плурализам

–Транспарентност и отчетност во институциите и процесите

–Ефикасна и ефективна јавна адмнистрацијата

–Легитимност на политичките институции

–Пристап до знаење, информации и образование

–Политичко зајакнување на граѓаните

–Еднаквост и одржливост

–Вредности кои поттикнуваат одговорност, солидарност и толеранција.

Во суштина, доброто владеење се однесува на политичките и институционалните практики кои придонесуваат за постигнување на развојните цели. Вистинската мерка за квалитетот на управувањето лежи во тоа колку добро ја обезбедува заштитата на човековите права - без разлика дали се граѓански, културни, економски, политички или социјални. Централното прашање е дали владините институции ефективно гарантираат пристап до основните права, како што се здравјето, домувањето, безбедноста на храната, образованието, правдата и личната безбедност.

Советот за човекови права идентификуваше неколку клучни атрибути суштински за добро владеење:

–Транспарентност – Обезбедување дека процесите на донесување одлуки се отворени и јасни, овозможувајќи и на јавноста да разбере како и зошто се донесуваат одлуките.

–Одговорност – Да се бара одговорност од јавните службеници и институциите за нивните постапки, да се осигура дека тие дејствуваат во најдобар интерес на луѓето на кои им служат.

[14] https://www.ohchr.org/en/good-governance/about-good-governance

–Одговорност – Јавните институции мора да одговараат пред јавноста и треба да постојат механизми со кои лидерите и институциите ќе бидат одговорни за нивното работење.

–Учество – Обезбедување дека сите засегнати страни, особено граѓаните, имаат можност активно да бидат вклучени во процесите на донесување одлуки кои влијаат на нивните животи.

–Одговорност – Јавните институции мора да одговорат на потребите и грижите на луѓето, адресувајќи ги нивните прашања и грижи навремено и ефективно.

Овие атрибути се основни за да се обезбеди дека владеењето е ефективно, инклузивно и усогласено со принципите на човековите права.

Доброто владеење се однесува на одговорното управување со јавните работи и ресурси. Тоа е опфатено во 12-те принципи на добро владеење воспоставени од Советот на Европа. Овие принципи се дел од Стратегијата за иновации и добро владеење на локално ниво, која беше официјално одобрена од Комитетот на министри на Советот на Европа во 2008 година. Принципите се однесуваат на низа клучни аспекти, вклучувајќи етичко однесување, придржување кон владеење на правото, ефикасност, транспарентност, ефективно финансиско управување и одговорност.

Табела бр. 1 - 12-те принципи на добро владеење[15]

Принцип 1
– Правично спроведување на изборите, претставувањето и учеството:
– Локалните избори се спроведуваат слободно и фер, според меѓународните стандарди и националното законодавство и без никаква измама.
– Граѓаните се во центарот на јавната активност и тие се вклучени на јасно дефинирани начини во јавниот живот на локално ниво.
– Сите мажи и жени можат да имаат глас во одлучувањето, директно или преку легитимни посредни тела кои ги застапуваат нивните интереси. Ваквото широко учество е изградено врз слободите на изразување, собирање и здружување.
– Сите гласови, вклучително и оние на помалку привилегираните и најранливите, се слушаат и се земаат предвид при одлучувањето, вклучително и за распределбата на ресурсите.

[15] Превод од оригиналот: https://www.coe.int/en/web/centre-of-expertise-for-multilevel-governance/12-principles#{%2225565951%22:[11]}

– Секогаш постои искрен обид да се посредува помеѓу различни легитимни интереси и да се постигне широк консензус за тоа што е во најдобар интерес на целата заедница и за тоа како тоа може да се постигне – Одлуките се носат според волјата на многумина, додека правата и легитимните интереси на малкумина се почитуваат.
Принцип 2: Одговорност – Целите, правилата, структурите и процедурите се приспособени на легитимните очекувања и потреби на граѓаните. – Јавните услуги се испорачуваат, а на барањата и поплаките се одговара во разумен временски рок.
Принцип 3: Ефикасност и ефективност – Резултатите ги исполнуваат договорените цели. – Најдоброто можно искористување е од расположливите ресурси. – Системите за управување со перформансите овозможуваат евалуација и подобрување на ефикасноста и ефективноста на услугите. – Ревизиите се вршат во редовни интервали за да се проценат и подобрат перформансите.
Принцип 4: Отвореност и транспарентност – Одлуките се носат и се спроведуваат во согласност со правилата и прописите. – Има јавен пристап до сите информации кои не се класифицирани поради добро специфицирани причини како што е предвидено со закон (како што е заштитата на приватноста или обезбедување на правичност на постапките за набавки). – Информациите за одлуките, имплементацијата на политиките и резултатите се достапни на јавноста на таков начин што ќе и овозможат ефективно да ја следи и да придонесе за работата на локалната власт.
Принцип 5: Владеење на правото – Локалните власти се придржуваат до законот и судските одлуки. – Правилата и прописите се донесуваат во согласност со процедурите предвидени со закон и се спроведуваат непристрасно.
Принцип 6: Етичко однесување –Јавното добро е ставено пред индивидуалните интереси. –Постојат ефективни мерки за спречување и борба против сите форми на корупција.

–Конфликтот на интереси се објавува навремено и инволвираните лица мора да се воздржат од учество во релевантните одлуки.
Принцип 7: Компетентност и капацитет –Професионалните вештини на оние кои обезбедуваат управување континуирано се одржуваат и зајакнуваат со цел да се подобри нивниот резултат и влијание. –Јавните службеници се мотивирани континуирано да ги подобруваат своите перформанси. –Практични методи и процедури се креираат и користат со цел да се трансформираат вештините во капацитет и да се произведат подобри резултати.
Принцип 8: Иновации и отвореност за промени –Се бараат нови и ефикасни решенија за проблемите и се користат современите методи на обезбедување услуги. –Постои подготвеност да се пилотираат и експериментираат нови програми и да се учи од искуството на другите. –Се создава клина поволна за промени во интерес на постигнување подобри резултати.
Принцип 9: Одржливост и долгорочна ориентација – Во сегашните политики се земаат предвид потребите на идните генерации. – Постојано се води сметка за одржливоста на заедницата. – Одлуките се стремат да ги интернализираат сите трошоци и да не ги префрлаат проблемите и тензиите, било да се тоа еколошки, структурни, финансиски, економски или социјални, на идните генерации. – Постои широка и долгорочна перспектива за иднината на локалната заедница заедно со чувство за тоа што е потребно за таков развој. – Постои разбирање на историските, културните и социјалните комплексности во кои е втемелена оваа перспектива.
Принцип 10: Солидно финансиско управување –Надоместоците не ги надминуваат трошоците за обезбедените услуги и не ја намалуваат побарувачката прекумерно, особено во случај на важни јавни услуги. –Забележана е претпазливост во финансиското управување, вклучително и во склучувањето договори и користењето заеми, во проценката на ресурсите, приходите и резервите, како и во користењето на исклучителни приходи. –Подготвени се повеќегодишни буџетски планови, со консултација со јавноста.

–Ризиците се соодветно проценети и управувани, вклучително и со објавување на консолидирани сметки и, во случај на јавно-приватно партнерство, со реално споделување на ризиците. –Локалната власт учествува во аранжмани за меѓуопштинска солидарност, правично споделување на товарот и придобивките и намалување на ризиците (системи за изедначување, меѓуопштинска соработка, заемно усогласување на ризиците...).
Принцип 11: Човекови права, културна различност и социјална кохезија –Во сферата на влијание на локалната власт, човековите права се почитуваат, заштитуваат и спроведуваат и се бори против дискриминацијата по која било основа. –Културната разновидност се третира како предност и се прават континуирани напори за да се осигура дека сите имаат удел во локалната заедница, се идентификуваат со неа и не се чувствуваат исклучени. –Се промовира социјалната кохезија и интеграцијата на обесправените области. –Пристапот до основните услуги е зачуван, особено за најзагрозените делови од населението.
Принцип 12: Одговорност –Сите носители на одлуки, колективни и индивидуални, преземаат одговорност за своите одлуки. –За одлуките се известува, објаснува и може да се санкционира. –Постојат ефективни правни лекови против злоупотребата и против активностите на локалните власти кои ги прекршуваат граѓанските права.

Нормите за добро владеење се од суштинско значење за спречување на злоупотребата и корупцијата. За да го направиме концептот поопиплив, идентификувавме шест клучни принципи: правилност, транспарентност, учество, ефективност, одговорност и човекови права. Овие принципи може да се прилагодат за да одговараат на специфичните потреби на трите гранки на власта: законодавната, извршната и судската власт.

3.2. Значењето важноста на градаење стабилни и ефективни стратегии за антикорупција

Корупцијата ги поткопува и просперитетот и демократијата на секоја држава. Таа ги влошува нееднаквостите, го попречува економскиот раст, ја ослабува отпорноста и ефективноста на демократските системи и ја нагризува довербата на јавноста во владата додека ја нарушува политичката застапеност. Како резултат на тоа, земјите ширум светот се повеќе се фокусираа на зајакнување на нивните антикорупциски мерки и рамки за интегритет во последниве години.

Корупцијата ги влошува нееднаквостите и го кочи економскиот раст. Тоа негативно влијае на БДП со попречување на инвестициите, конкуренцијата и претприемништвото. Тоа, исто така, ги поткопува критичните двигатели на растот на продуктивноста, како што се иновациите, усвојувањето нови технологии, пазарната средина и одлуките за јавни и приватни инвестиции. Корупцијата може да ги наруши другите важни показатели за економскиот развој, вклучително и квалитетот на животната средина и нееднаквоста на приходите, кои, пак, влијаат на целокупната економска благосостојба и развојниот потенцијал на земјата (ОЕЦД, 2018; Cieślik и Goczek, 2018).

Освен тоа, корупцијата ја ослабува отпорноста и функционалноста на демократиите. Тоа овозможува зафаќање на законодавните и регулаторните процеси, осигурувајќи дека правилата се направени за да им служат на интересите на неколку, а не на поширокото јавно добро. Корупцијата, исто така, овозможува несоодветно влијание врз креирањето политики, што доведува до неефикасни или неефикасни политики, погрешна распределба на јавните ресурси и на крајот полоши резултати за граѓаните (Mark E. Warren, 2014; Mungiu-Pippidi, 2011; Johnston, 1999).

Многу од вработените како и граѓаните сметаат дека нивните влади носат несоодветни мерки во однос на одговорност, застапеност и учество, често поттикнати од скептицизам за интегритетот на креаторите на политиките и јавните институции. За да го реши ова, ОЕЦД развил индикатори за јавен интегритет за да процени колку добро земјите напредуваат кон воспоставување сеопфатни рамки за интегритет, комплетирани со потребните регулативи и алатки за имплементација.

Стратешкиот пристап може да помогне да се префрли фокусот на земјата од ад хок антикорупциски мерки кон кохезивен и систематски систем на интегритет. повеќето земји на ОЕЦД сега усвојуваат таков пристап, развивајќи стратегии на

владино ниво за борба против корупцијата. Сепак, овие стратегии честопати се помалку ефективни отколку што би можеле да бидат, со континуиран акцент на традиционалните ризици за корупција и напорите за борба против корупцијата. Понатаму, во просек, само 67% од активностите наведени во овие стратегии се всушност имплементирани.

За да се подобрат во борбата со корупцијата, земјите треба да го прошират опсегот на нивните стратегии, поддржани со поцврсти консултации и пристапи базирани на докази. Тие, исто така, мора да се стремат кон подобра имплементација, што може да се постигне преку детални акциони планови и засилен мониторинг и евалуација. Ефективната внатрешна ревизија и управувањето со ризици се исто така од клучно значење, бидејќи помагаат да се минимизира трошењето на јавните фондови и да се намали ранливоста на измама и корупција, истовремено уверувајќи ги раководителите/менаџерите дека целите ќе/се исполнети и ризиците правилно се управуваат.

Во текот на изминатите педесет години, глобализацијата донесе значителни придобивки, поттикнувајќи поголема интеграција на стоки, услуги, капитал, луѓе и идеи ширум светот. Сепак, покрај овие предности, глобализацијата создаде и нови и посложени можности за корупција. Ова го зголеми ризикот дека позитивните резултати од глобализацијата може да не бидат целосно реализирани, особено од оние кои имаат најголема корист.

Корупцијата во сè повеќе интегрираните финансиски системи, глобалните синџири на снабдување и ентитетите со повеќе јурисдикции, претставува сериозна закана за воспоставувањето на фер и конкурентен глобален пазар. Тоа, исто така, ги поткопа напорите за поттикнување силни, здрави демократски влади. Технолошките и општествените промени поттикнати од глобализацијата ѝ олеснија на корупцијата да се инфилтрира на пазарите во развој и да поттикне криминални мрежи кои ги користат предностите на безбедните засолништа кои нудат анонимност и неказнивост.

Како што е наведено во Декларацијата на министрите на ОЕЦД за градење доверба и зајакнување на демократијата (Декларација од Луксембург) и потврдено од вежбата за стратешко предвидување спроведена за овој извештај, земјите на ОЕЦД се соочуваат со три од најитните предизвици во наредните години: 1) зелената транзиција и зголемената побарувачка за транзициски минерали; 2) Вештачка интелигенција (ВИ) и дигитализација; и 3) странско мешање. Овие глобални предизвици вршат зголемен

притисок врз системите за интегритет и ги зголемуваат ризиците од корупција, особено таму каде што недостатоците во имплементацијата остануваат најизразени.

Итноста и обемот на клинатските промени бараат од владите да соработуваат поопширно со приватниот сектор, академската средина, граѓанското општество и другите надворешни организации за да постигнат успешна зелена транзиција. Иако ова ниво на соработка доведе до поинклузивно и порепрезентативно креирање политики за клинатските прашања, исто така претставува значителен ризик за интегритетот на јавното одлучување. Сегашните механизми за управување со лобирање, надворешни интереси, политичко финансирање и информации од јавен карактер не се соодветно опремени за да се справат со зголемениот притисок врз креирањето на јавната политика поради зелената транзиција. Зајакнувањето на овие механизми ќе биде од клучно значење за владите да ги исполнат своите обврски за клината.

Стратешкиот пристап кон антикорупцијата и интегритетот им овозможува на владите да ги идентификуваат клучните предизвици, да постават приоритети и цели, да наведат конкретни активности за да се постигнат посакуваните резултати, да доделат одговорности и да изградат консензус околу овие цели. Овој пристап, исто така, ја олеснува ефективната имплементација преку процесите на мониторинг и евалуација, користејќи индикатори за мерење на успехот. Во суштина, стратешкиот пристап, вообичаено формализиран преку развој на стратешки документи, ѝ овозможува на земјата да се оддалечи од ад хок политиките за антикорупција и интегритет - како што се оние што се однесуваат на лобирање, конфликт на интереси или внатрешна контрола и ревизија - и кон покохезивен и сеопфатен систем на интегритет (ОЕЦД, 2020 година).

Во овој дел од магистерскиот труд ќе се посвети внимание на истражување на степенот до кој земјите го прифаќаат овој стратешки пристап кон корупцијата. Поточно, ќе се истакне истражување во однос на тоа колку добро земјите ја постигнуваат една од клучните цели на Препораката на ОЕЦД за јавен интегритет: преземање пристап на целото општество за справување со сериозните форми на корупција, како што се несоодветното влијание, политичката корупција и големата корупција. Критичен елемент на ова е да се осигура дека интегритетот и антикорупциските стратегии се транспарентни и инклузивни.

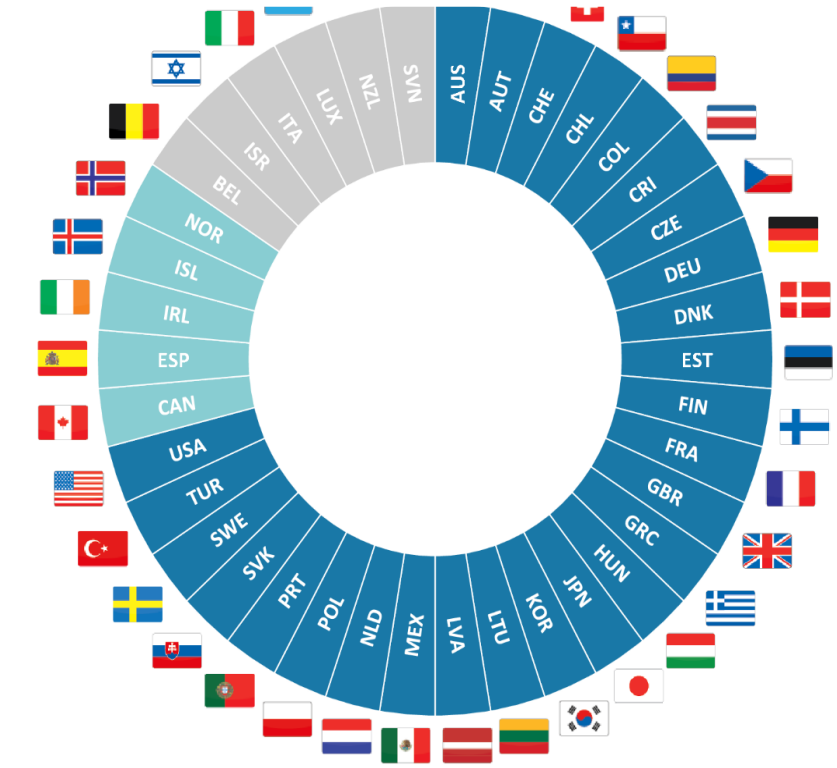
Овде ќе се задржиме на следните три елементи:

– Мнозинството земји на ОЕЦД имаат усвоено стратешки пристап за борба против корупцијата.

–Додека стратегиите на повеќето земји се фокусираат на традиционалните ризици за корупција, само неколку се однесуваат на новите или новите ризици.

–Околу две третини од планираните активности во овие стратегии се спроведуваат во пракса.

Во последниве години, земјите на ОЕЦД ги интензивираа напорите да се развие стратешки пристап за ублажување корупциски ризици. Од 2020 година, многу земји на ОЕЦД имаат разви антикорупциска или стратегија за интегритет за прв пат, како Костарика, Финска, Франција, Швајцарија и САД и 71% од ОЕЦД земјите сега имаат подготвена стратегија (Слика 1).



Податоците за вредностите на земјата за стратешки пристап се засноваат на следните седум критериуми:

„Стратешките цели се основана за ублажување на ризиците за јавен интегритет во управувањето со човечките ресурси, вклучително и прекршување на стандардите за јавен интегритет“.

„Утврдени се стратешки цели за ублажување на ризиците за јавен интегритет во управувањето со јавните финансии, вклучително и намалување на измамата и финансиско лошо управување“, „Утврдени се стратешки цели за ублажување на ризиците за јавниот интегритет во внатрешната контрола и ризикот менаџмент“,

„Утврдени се стратешки цели за ублажување на ризиците за јавниот интегритет при јавните набавки“,

„Стратешки утврдени се целите за намалување на измамите и другите видови на корупција во јавниот сектор“,

„Стратешките цели се основани за да се ублажат ризиците за јавниот интегритет во приватниот сектор, јавните корпорации, државните претпријатија или јавно-приватните партнерства“,

„Стратегиите за кој било од следните сектори имаат најмалку една цел на прво ниво насочена кон ублажување на јавниот интегритет ризици: (а) инфраструктура, (б) домување, (в) здравје, (г) образование, (д) оданочување, (ѓ) царина“.

Начелото 3 од Препораката на ОЕЦД за јавен интегритет ја нагласува важноста на стратешкиот пристап за ублажување на ризиците за интегритетот во јавниот сектор. Земјите се охрабруваат да користат веродостојни податоци и индикатори за да ги проценат овие ризици. Откако ќе се идентификуваат, тие треба да развијат стратегија која ќе ги наведе јасните цели и приоритети, поддржани со соодветни институционални аранжмани, акциони планови и робусни механизми за следење и евалуација.

Другите принципи во Препораката ја зајакнуваат потребата за сеопфатен, интегриран пристап:

Посветеност (принцип 1): Од раководството на највисоко ниво се очекува „да го постави тонот од врвот“, демонстрирајќи високи стандарди на личен интегритет и етичко однесување.

Одговорности (принцип 2): Организациите од јавниот сектор мора да работат во координација, со јасно дефинирани одговорности што го прават очигледно „кој што прави“ за да се обезбеди ефективно управување.

Пристап на целото општество (принцип 5): Културата на интегритет треба да проникне во сите нивоа на општеството, со бизниси, поединци и невладини актери кои активно го промовираат јавниот интегритет и ја отфрлаат корупцијата.

Треба да се развие ефикасен стратешки пристап во борбата против корупцијата преку консултации со клучните засегнати страни, обезбедувајќи широк ангажман и прифаќање. Таа мора соодветно да се спроведува и редовно да се следи. Стратегијата треба да даде приоритет на областите со висок ризик и да има за цел да ги намали измамите и корупцијата во целиот јавен сектор.

Клучен показател за политичка волја е усвојувањето на стратешка рамка од страна на владата на највисоко политичко ниво, обично Советот на министри или еквивалент. Ова ја сигнализира посветеноста на владата за справување со корупцијата и одржување на јавниот интегритет[16].

Силните стратегии за антикорупција и интегритет се дизајнирани да негуваат култура на интегритет во целото општество. Овие стратегии имаат за цел да ги ублажат ризиците од корупција не само во јавните институции, туку и во приватните и јавните корпорации, државните претпријатија и јавно-приватните партнерства, бидејќи овие субјекти се клучни играчи во промовирањето на пристапот на целото општество кон интегритетот (ОЕЦД , 2020 година). Дополнително, овие сектори се повеќе се препознаваат како области со висок ризик за корупција (Shaheer et al., 2019; Castro, Phillips и Ansari, 2020).

Сепак, само осумнаесет земји на ОЕЦД активно се справуваат со ризиците од корупција во приватниот сектор, јавните корпорации, државните претпријатија или јавно-приватните партнерства. Националните стратегии за антикорупција и интегритет продолжуваат да даваат приоритет на традиционалните области, како што се управувањето со човечки ресурси, јавните набавки, спречувањето на измами и внатрешната контрола и управувањето со ризици. Всушност, приватниот сектор е покриен со околу две третини од антикорупциските и стратегиите за интегритет. Сепак, постои широк консензус дека справувањето со новите корупциски ризици - како што се оние поврзани со зелената транзиција - ќе бара посеопфатен пристап на целото општество, кој мора да го вклучи приватниот сектор.

Од 27 земји на ОЕЦД кои имаат антикорупциска стратегија, само 18 користат анализа на проблемите базирани на докази и дијагностички алатки за информирање за развојот на стратешките цели (ОЕЦД, 2021). Понатаму, националните власти треба да инвестираат повеќе во поширoки консултации за да ги искористат увидите од актерите на граѓанското општество и приватниот сектор, особено во врска со новите ризици во

[16] https://www.oecd.org/en/publications/anti-corruption-and-integrity-outlook-2024_968587cd-en.html

новите политички области како што се зелената транзиција и вештачката интелигенција (ВИ). Додека 48% од стратегиите беа подложени на основни јавни консултации, 56% вклучуваа проширени консултации, како што се состаноци во градското собрание, а во 56% од случаите, недржавните актери беа вклучени во работните групи за да помогнат во развојот на стратегијата. Недостатокот на информиран за докази и инклузивен пристап за развој на стратегија и поставување цели може да помогне да се објасни зошто новите области со висок ризик честопати не се приоритетни и зошто пристапот на целото општество останува исклучок наместо норма.

Во република Северна Македонија, Националната стратегија[17] за борба против корупцијата беше донесена во април 2021 година. Таа претставува сеопфатен документ што ги дефинира основните насоки за реформскиот план насочен кон намалување и елиминирање на корупцијата. Покрај стратегиите и темите од суштинско значење за борбата против корупцијата, Стратегијата вклучува и конкретни обврски за различни институции – некои се задолжени за теми со висок ризик од корупција, додека други имаат директна надлежност за превенција или репресија.

Познатао е дека реформите во оваа област често се долготрајни, фокусирани на институционално јакнење и, често, не се доволно видливи за граѓаните. Институциите имаат тенденција да ги осмислуваат реформите насочени кон внатрешни промени, што е особено важно с оглед на големите предизвици поврзани со капацитетите на институциите. Меѓутоа, овие реформи се најчесто ограничени на зголемување на човечкиот потенцијал и промена на процедурите.

Токму од тие причини фокусираноста на институциите кон внатрешни реформи и долготрајниот процес на спроведување на реформите претставуваат пречки кога е потребно да се добие доверба од граѓаните. Тие очекуваат брзи резултати, а одложениот ефект ги засилува чувството дека ништо не се прави во борбата против корупцијата. Овој дефетизам е значаен системски проблем, бидејќи успехот во борбата против корупцијата на глобално ниво речиси секогаш е резултат на колективна општествена акција. За да се постигне успех, неопходно е да се имаат мотивирани сојузници меѓу граѓаните.

За да се постигне ова, Државната комисија за спречување на корупцијата (ДКСК) треба да најде нови начини за да го зголеми ентузијазмот на граѓаните. Еден

[17] https://idscs.org.mk/mk/2021/11/17

од начините е да се прикаже реформскиот пат на земјата преку покажување на непосредната корист од овие промени во секојдневниот живот на граѓаните. Сепак, во моментот, индикаторите за следење на напредокот на стратегијата се поврзани со активностите, што значи дека се известува за тоа колку активности се започнати или завршени. Но, ова не дава информации за тоа какви реални резултати се постигнати, особено за граѓаните. Затоа, ДКСК има можност, додека собира податоци за напредокот на Стратегијата, да постави дополнителни прашања со кои институциите ќе можат квалитативно да ја оценат како нивната работа ја подобрила секојдневната ситуација на граѓаните, зголемувајќи ја отпорноста и борбата против корупцијата. На тој начин, ДКСК ќе воведе нов пристап во известувањето, бидејќи известувањето за реални резултати и успех е повеќе исклучок отколку правило во институциите.

3.3. Етиката и етичките предизвици во однос на глобалните трендови

Прашањето за етиката во јавниот сектор беше (и останува) за грижење уште од најраните денови на човечкото општество, но тоа доби уште поголемо значење во ерата на глобализацијата. Глобализацијата воведе нови сложености во етичките прашања и одговорноста со тоа што им овозможи на различни актери - и формални и неформални, национални и меѓународни - да влијаат на владините работи. Исто така, донесе нови предизвици за етиката во јавниот сектор.

Етиката и одговорноста биле составен дел на функцијата на владите низ историјата. Според Dubnick (2003), корените на овие прашања може да се бараат наназад во англиканскиот и феудалниот период, додека други, како Елстер (1999), ги следат во античката атинска демократија. Со текот на времето, комплексноста на етиката и отчетноста се зголемија, најмногу поради еволуирачката улога на јавните администратори. Денхард (1988, стр. 60) нагласува три големи промени во улогата на администраторите во модерната ера: прво, администраторите се вклучија во креирањето политики; второ, има поголема јавна побарувачка и за одговорност и одговорност од администраторите; и трето, бирократијата стана попрофесионализирана.

Подемот на интернетот и напредокот во комуникациската технологија ги направија глобалните податоци подостапни од кога било досега. Годишните извештаи за корупцијата, составени од организации како што е Транспаренси Интернешнл, им овозможуваат на граѓаните лесно да ја проверат позицијата на нивната земја на

глобалниот индекс на корупција. Како резултат на тоа, земјите - особено оние во развој - повеќе не можат да го кријат степенот на корупција. Додека многу влади во земјите во развој може да се обидат да го минимизираат своето рангирање на корупцијата, тие се повеќе се свесни дека нивните постапки внимателно се следат од глобалната заедница, што создава притисок за решавање на проблемот.

Покрај транспарентноста, глобалисацијата ја преобликува и глобалната економија со продлабочување на меѓусебните врски меѓу земјите преку трговија и финансии. Како што се забележува, глобалисацијата е поттикната од речиси универзален притисок за либерализација на трговијата и пазарот на капитал, растечката интернационализација на стратегиите за корпоративно производство и дистрибуција и брзиот технолошки напредок што ги урива бариерите за меѓународната трговија и мобилноста на капиталот. Оваа меѓусебна поврзаност придонесува за конвергенција на моралните вредности и етичките стандарди меѓу нациите (Зекос 2004, стр. 633).

Зголемената сложеност на глобалната меѓузависност ги направи етиката и одговорноста во јавната администрацијата попредизвикувачки. Додека јасните етички прекршувања, како што е личната корупција, лесно се идентификуваат, многу дејствија на јавните администратори е потешко да се категоризираат. Како што објаснува Ван Варт (1996, стр. 526), администраторите често се соочуваат со ситуации каде што мора да толкуваат нејасни закони, да ги балансираат конфликтните јавни интереси, да се движат по организационата политика и да земат предвид високи професионални стандарди без да ги жртвуваат личните вредности.

Етиката и отчетноста се длабоко поврзани со практиката на јавната администрацијата, при што ефективноста на етичкото одлучување е тестирана во спроведувањето на јавните политики. Административното право и етиката станаа критични компоненти на јавната администрацијата како област. Фредериксон (1997) ги наведува клучните етички столбови, вклучувајќи транспарентност, добро управување, спречување на недолично однесување, усогласеност, следење, одговорност и контрола. Овие принципи служат како основни елементи во одржувањето на етичкото управување.

Зголемената сложеност на глобалната меѓузависност ги направи етиката и одговорноста во јавната администрацијата попредизвикувачки. Додека јасните етички прекршувања, како што е личната корупција, лесно се идентификуваат, многу дејствија на јавните администратори е потешко да се категоризираат. Како што објаснува Ван

Варт (1996, стр. 526), администраторите често се соочуваат со ситуации каде што мора да толкуваат нејасни закони, да ги балансираат конфликтните јавни интереси, да се движат по организационата политика и да земат предвид високи професионални стандарди без да ги жртвуваат личните вредности.

Етиката и отчетноста се длабоко поврзани со практиката на јавната адмнистрацијата, при што ефективноста на етичкото одлучување е тестирана во спроведувањето на јавните политики. Административното право и етиката станаа критични компоненти на јавната адмнистрацијата како област. Фредериксон (1997) ги наведува клучните етички столбови, вклучувајќи транспарентност, добро управување, спречување на недолично однесување, усогласеност, следење, одговорност и контрола. Овие принципи служат како основни елементи во одржувањето на етичкото управување.

Како што глобалните проблеми стануваат сè покомплексни и предмет на поголемо испитување, постои зголемена побарувачка за морално лидерство. Ова лидерство е потребно за решавање на некои од најитните светски прашања, како што се гладот, сиромаштијата, тероризмот, трговијата со дрога и луѓе, нееднаквоста во приходите, здравствената заштита, дискриминацијата и деградацијата на животната средина. Глобалисацијата поттикна подлабоко разбирање на овие заеднички предизвици, а луѓето ширум светот сега признаваат дека тоа се сложени, меѓусебно поврзани проблеми. Постои растечко очекување дека националните лидери можат и треба да преземат значајни чекори за решавање на овие прашања или барем да работат на нивно решавање.

Интернетот одигра значајна улога во разоткривањето на корупцијата меѓу светските лидери, намалувајќи ја довербата на јавноста во владините институции. Како резултат на тоа, постои силна побарувачка за лидерство кое ги отелотворува етичките принципи и моралниот интегритет - лидерство кое може да помогне да се врати вербата во јавните институции. Граѓаните очекуваат нивните лидери да ги почитуваат највисоките етички стандарди во нивното управување, осигурувајќи се дека ресурсите нема да се трошат за неетички активности. Јавните лидери имаат повисок стандард на однесување бидејќи секоја злоупотреба на етичките принципи може да има далекусежни и погубни последици за земјата. Една одлука на јавен лидер може да влијае на безброј поединци, со потенцијално катастрофални резултати.

Како што Ханбери и сор. (2004) забележуваат, од јавните лидери се очекува да го преземат истото ниво на ризици како и приватните претприемачи, но со

дополнителна одговорност: да се придржуваат до етичките заклетви и да дејствуваат на начини што ја одразуваат јавната доверба што ја имаат.

Прашањето на етиката станува особено значајно во процесите на донесување одлуки кои влијаат на јавноста. Јавните администратори се одговорни за одлуките што влијаат на целото население, а нивните постапки се испитуваат и се оценуваат врз основа на овие одлуки. Различни научници истакнаа различни аспекти на одлучувањето во јавната адмнистрацијата. На пример, Рор (1978) ја нагласи улогата на правото и правните традиции во обликувањето на етичкото одлучување, додека Фредериксон (1997) се фокусираше на важноста на социјалната еднаквост во водењето на одлуките.

Добел (1990) тврди дека личната одговорност и претпазливост се од суштинско значење за етичкото одлучување, додека Купер (1990) ја истакна важноста на индивидуалните атрибути, организациската структура, организациската култура и општествените очекувања во процесот на донесување одлуки. Ворвик (1981) го истакна чинот на балансирање помеѓу јавниот интерес, интересот на изборната единица, бирократскиот интерес и личниот интерес за донесување етички одлуки.

И покрај овие различни перспективи, останува една централна тема: јавните администратори мора да дадат приоритет на јавната услуга како примарна етичка грижа при нивното одлучување. Од утилитарна перспектива, одлуките треба да имаат за цел да постигнат најголема корист за најголемиот број луѓе. Јавното управување не е за остварување профит; наместо тоа, станува збор за обезбедување услуги кои му служат на јавното добро. Затоа, кога донесуваат одлуки, администраторите мора да се фокусираат на тоа како нивните постапки ќе влијаат на општеството во целина, осигурувајќи дека најголемиот број луѓе имаат корист од нивниот избор.

Во глобализиран, меѓусебно поврзан свет, лидерите имаат клучна улога во поттикнувањето на средина на нулта толеранција за дискриминација и предрасуди засновани на раса, етничка припадност, боја на кожа, национално потекло, религија, физичка попреченост, пол или сексуална ориентација. Со оглед на различноста на денешните популации, лидерите се одговорни за негување култура на инклузија, каде поединците од различно потекло се третираат со почит и достоинство.

Иако лидерите не можат да ја контролираат секоја акција или изјава дадена од поединци во или надвор од работното место, тие сепак сносат одговорност за создавање и одржување на средина каде што дискриминацијата не се толерира. Ако лидерите свесно дозволат или замижуваат пред дискриминаторско или предрасудно

однесување, тие се одговорни за последиците од таквото однесување. Толерирањето на предрасудите ги поткопува вредностите на еднаквост и почит, а лидерите кои не успеваат да дејствуваат на крајот ќе се соочат со последиците, како во нивните организации, така и во поширокаta јавна сфера.

Владите се повеќе и повеќе се соочуваат со значителни предизвици во создавањето етичка клина во нивните институции, особено кога станува збор за прашањата на етика и одговорност. Според Тревињо и сор. (1999, стр. 132-133), ефективното управување со етика и усогласеност е поврзано со намаленото неетичко и незаконско однесување. Неетичкото однесување може да ги поткопа и организациите и владите, што го прави клучно да се поттикне етичката култура. Неколку научници сугерираат дека еден начин да се поттикне етичкото однесување е преку социјализирање на вработените во правилни етички стандарди преку развивање на поддржувачка организациска клина (Купер 2011; Виктор и Кален 1987).

Етичко однесување, како што е наведено од Сами и сор. (2016, стр. 256), ги охрабрува вработените да се придржуваат до правилата и прописите, да одржуваат професионализам и да се спротивстават на непотребните политички или надворешни притисоци. Овој тип на однесување ги мотивира вработените да работат за подобрување на граѓаните, животната средина, нивните организации и идните генерации.

Виктор и Кален (1987) го развија Прашалникот за етичка клина (ECQ) за да ја измерат етичката клина во организациите. Преку нивното истражување, тие идентификуваа пет клучни димензии на етичката клина:

Грижа: Во оваа клина, вработените се искрено загрижени за благосостојбата на едни со други и на другите групи.

Правила: Вработените во оваа клина ги следат правилата и прописите поставени од организацијата.

Закон и кодекси: Вработените во оваа средина строго се придржуваат до законите и кодексите на нивната професија или влада.

Независност: Вработените се водени од сопствените морални верувања и принципи.

Инструментално: Во оваа клина, вработените првенствено дејствуваат од личен интерес, фокусирајќи се на личната корист.

Виктор и Кален (1988) дополнително ги развија овие димензии со инкорпорирање на теоријата за морален развој на Колберг (1981), која сугерира дека

етичките клими може да се анализираат според две клучни димензии: локусот на анализата и етичките критериуми или стандарди.

Локусот за анализа се однесува на тоа каде потекнуваат етичките верувања на вработениот. Овие можат да бидат од поединецот (лични верувања), од политиките и стандардите на организацијата или од надворешни тела како што се професионалните здруженија.

Етичките критериуми или стандарди се однесуваат на принципите или моралното расудување што го водат однесувањето на поединецот, без разлика дали тоа се заснова на личниот морал, организациските правила или општествените норми.

Со истражување на овие димензии, организациите можат подобро да ја разберат и измерат нивната етичка клина, а лидерите можат да поттикнат средина која поттикнува етичко одлучување и однесување.

Виктор и Кален (1987) идентификуваа пет различни типови на етички клими во организациите:

–Етички егоизам: Во оваа клина, одлуките се водени од себичните интереси на поединци или групи во организацијата.

–Грижа: Оваа етичка клина дава приоритет на благосостојбата на поширокатa заедница, наместо да се фокусира на лични или непосредни групни интереси.

–Закон и ред: Овде, има силен акцент на почитување на законот, прописите и професионалниот кодекс на однесување.

–Култура на владеење: Во оваа клина, луѓето се управувани од утврдените правила, политики и процедури на организацијата.

–Независност: Оваа клина ја вреднува слободата на поединците да ги следат своите лични цели, со минимални ограничувања од организацијата.

Лидерите мора да покажат високо ниво на интегритет за да ја добијат довербата и усогласеноста на нивните следбеници. Интегритетот, како што Џонсон (2011, стр. 328) го дефинира, е „етичка исправност, целина и доследност“. Кога лидерите немаат интегритет, тие ризикуваат да предизвикаат непоправлива штета на нивниот авторитет и кредибилитет. Лидерот со интегритет стои на нивните принципи, дури и кога нивните одлуки се непопуларни или се со лични финансиски или професионални трошоци. Таквиот лидер постојано покажува правичност и праведност, особено кога се занимава со спорови или кога донесува тешки одлуки. Интегритетот често се оценува

врз основа на тоа како лидерите ги третираат луѓето - обезбедувајќи правичност и правда во нивните постапки и одлуки.

Сепак, критичен предизвик е како да се имплементира и одржи етичката клина во организациите. Еден ефикасен пристап е развивањето на Етички кодекс. Лидерите можат да воспостават и промовираат етички кодекс кој служи како основа за етичко однесување и донесување одлуки во организацијата. Со дружење на подредените во вредностите и принципите наведени во кодексот, лидерите можат да ги всадат овие етички стандарди во организациската култура. Меѓутоа, за етичкиот кодекс да биде ефективен, тој мора да се спроведува доследно и правично, без пристрасност или фаворизирање. Ова спроведување го обезбедува кредибилитетот и легитимноста на етичката рамка.

Подемот на глобалисацијата воведе нови сложености во етичката сложувалка. Со сè повеќе меѓусебно поврзан свет, сега постои зголемена побарувачка за глобална етика - збир на етички стандарди и практики што може да се применат преку границите, културите и индустриите. Како што се интензивираат глобалните интеракции, повикот за воспоставување етички насоки кои ги надминуваат националните граници стана поитен, создавајќи потреба за унифициран пристап за справување со етичките предизвици на глобално ниво.

Глобалната етика има за цел да ги реши разликите меѓу земјите во однос на прифатливото однесување и стандарди, воспоставувајќи универзални принципи на однесување фокусирани на правдата, човековите права и подобрувањето на меѓународните односи. Целта на глобалната етика е да поттикне заедничко разбирање на етичките норми кои можат да ги водат интеракциите меѓу нациите, да промовираат фер третман и да го подобрат целокупното функционирање на глобалниот систем.

Кофи Анан, поранешниот генерален секретар на Обединетите нации, нагласи дека корупцијата е широко распространето прашање, кое ги погодува сите земји, иако нејзиното влијание е особено сериозно кај земјите во развој. Тој изјави: „Корупцијата непропорционално ги повредува сиромашните со пренасочување на средствата наменети за развој, поткопување на способноста на владата да обезбедува основни услуги, потхранувајќи ја нееднаквоста и неправдата и обесхрабрувајќи ја странската помош и инвестиции“ (Анан 2003). Корупцијата, преку собирање ресурси наменети за развој, ја продолжува сиромаштијата и го попречува напредокот, особено во економски ранливите нации.

Меѓународната етика вклучува евалуација на глобалните правила, процеси и институции во однос на универзалните морални стандарди (Amstutz 2008, стр. 9). Еден од примарните предизвици на моралното лидерство во глобални контексти е како да се воспостават заеднички етички рамки кои можат да се применат во различни општества, култури и владини системи.

Веи (2000) тврди дека подобрувањето на институционалниот квалитет и контролата на корупцијата зависи од ресурсите и стратегиите што ги користи земјата. Со подобрување на управувањето и намалување на корупцијата, нациите можат значително да ги зајакнат своите развојни изгледи. Меѓутоа, во денешниот глобализиран свет, корупцијата не може да се справи изолирано. За ефективно да се реши тоа, од суштинско значење е меѓународната соработка.

Зекос (2004, стр. 631) забележува дека глобалисацијата ја нагласува потребата од заеднички етички норми меѓу нациите. За една норма да стане обврзувачка за меѓународната заедница, таа мора прво да биде широко признаена како легитимна. Со други зборови, глобалната етика мора да биде универзално договорена за да стане спроведлива. Секоја нација игра улога во спречувањето на корупцијата, а меѓународните активности за нејзино контролирање мора да вклучуваат заеднички пристап од сите актери, и во и надвор од националните граници. Еден начин да се промовираат глобалните етички стандарди е преку воспоставување на меѓународен етички кодекс кој ги регулира интеракциите меѓу земјите. Нациите кои нема да се придржуваат до овој кодекс може да се соочат со дипломатска изолација или да бидат исклучени од странски инвестиции, бидејќи инвеститорите имаат тенденција да избегнуваат земји со високо ниво на корупција. Воспоставувањето на таков кодекс е важен чекор напред во борбата против неетичките практики ширум светот.

Сепак, голем предизвик лежи во тоа како да се спроведе и спроведе глобалната етика. За да бидат ефективни овие стандарди, неопходно е универзално прифатено регулаторно тело. Ова ќе обезбеди надзор и ќе обезбеди дека земјите ги следат договорените етички упатства. Сепак, различноста на етичките перспективи низ различни култури и нации го комплицира процесот на создавање универзално применлива рамка. Различните сфаќања за етиката, обликувани од историјата, религијата и културните вредности, може да го отежнат консензусот. Затоа, изнаоѓањето заеднички јазик за етичките стандарди со почитување на културните разлики останува една од најзначајните пречки на патот кон глобалната етичка соработка.

Постојат три основни меѓународни пристапи за промовирање на етичкото владеење, од кои секој се фокусира на различни аспекти на борбата против корупцијата и обезбедува одговорност.

–Транспарентност и отвореност: Првиот пристап ја нагласува контролата на корупцијата преку зголемена транспарентност и отвореност во владините операции. Оваа стратегија бара активно вклучување на медиумите и јавен пристап до информации, овозможувајќи им на граѓаните внимателно да ги проверат постапките и постапките на владините службеници. Кога владите се отворени за нивните активности, станува потешко коруптивните практики да останат незабележани, бидејќи јавната контрола делува како пречка за неетичко однесување.

–Образование, обука и јавен активизам: Вториот пристап се фокусира на промовирање на интегритетот преку инкорпорирање на етичките принципи во програмите за образование и обука, како и поттикнување на јавниот активизам. Со едукација на поединците - и во владата и во јавноста - за етичките стандарди, земјите можат да негуваат поодговорно и морално потврдено општество. Наставната програма за образование и обука треба да се усогласи со етичките принципи кои го водат донесувањето одлуки и управувањето. Јавниот активизам, исто така, игра клучна улога, бидејќи ангажираните граѓани можат да бараат одговорност од владите и да бараат етичко однесување од јавните службеници.

–Градење на институциите: Третиот пристап го нагласува создавањето силни институции дизајнирани да се борат против корупцијата. Меѓутоа, за овие институции да бидат ефективни, тие мора да работат независно од владата и да имаат овластување да спроведуваат етички стандарди и одговорност. Независните институции се клучни затоа што не се под влијание на политички притисоци или интереси, што им овозможува непристрасно да ја истражуваат и гонат корупцијата.

Додека некои земји во развој имаат воспоставено институции насочени кон борба против корупцијата, овие институции често немаат вистинска моќ. Во многу случаи, таквите институции се создаваат како излог за да изгледаат посветени на справување со корупцијата, но во реалноста немаат овластување да бараат одговорност од корумпираните службеници. Овие институции понекогаш се контролирани од владата и се користат за цел на политички противници или за смирување на меѓународните донатори и финансиски институции. На пример, институциите контролирани од владата можат да спроведуваат само случаи на корупција кои им

служат на интересите на владата, честопати игнорирајќи или потиснувајќи случаи во кои се вклучени членови на владејачката партија.

За да бидат ефективни, институциите дизајнирани да се борат против корупцијата мора да бидат овластени со вистинска независност и авторитет да дејствуваат без страв од одмазда од владата. На овие институции им е потребна моќ да ја истражат корупцијата темелно, да ги гонат прекршителите и да спроведат реформи без политичко мешање. Клучниот предизвик останува да се создадат институции кои имаат правна и оперативна моќ да дејствуваат непристрасно, да казнуваат корумпирани поединци и да промовираат култура на етичко управување.

ЗАКЛУЧОК

Во магистерскиот труд преку теоретското/историско истражување се обезбедува сеопфатно разбирање за тоа како глобалните трендови влијат на процесот на ефективноста во работата на јавната администрацијата. Исто така, ќе се осврнува на клучните етички и практични предизвици што ги носи глобалисацијата, истовремено предлагајќи начини за прилагодување на административните практики за поголема ефикасност, инклузивност и етички интегритет.

Истражувањето на влијанието на глобалните трендови, особено на глобалисацијата, врз ефективно функционирање на јавната администрацијата открива комплексна мрежа на предизвици и можности кои го обликуваат начинот на кој владите работат во современиот свет. Како што глобалисацијата продолжува да се забрзува, меѓусебната поврзаност на економиите, политиката, културите и технологиите ја редефинира улогата на јавните институции и нивната способност да одговорат на потребите на граѓаните.

ГГлобалисацијата донесе и предизвици и трансформативни можности за јавната администрацијата. Дифузијата на глобалните стандарди, практики и технологии доведе до конвергенција на административни модели ширум светот. Сепак, оваа конвергенција не доаѓа без компликации. Националните јавни администрации сега се движат по двојниот притисок на барањата на локалната власт и меѓународните очекувања. Комплексноста на управувањето со овие конкурентни приоритети бара внимателен чин на балансирање помеѓу локалниот суверенитет и глобалната интеграција.

Додека глобалисацијата поттикнува ефикасност во одредени административни практики, како што се дигитализацијата на јавните услуги и меѓународната соработка за прекугранични прашања како што се здравјето и безбедноста, таа исто така воведува нови тешкотии. Тие вклучуваат предизвици за одговорноста и одговорноста на јавните институции, бидејќи администрациите сега мора да се справат со сè покомплексните, повеќедимензионални проблеми што ги опфаќаат националните граници. Покрај тоа, подемот на меѓународните организации и мултинационалните корпорации понекогаш ја ослабува способноста на националните влади да одржуваат контрола над домашните работи.

ККако што глобалисацијата ја преобликува јавната администрацијата, односот меѓу администраторите и граѓаните исто така претрпува значителни трансформации.

Во многу случаи, очекувањата на граѓаните се зголемуваат, а кои се поттикнати од поголемиот пристап до глобалните информации и доаѓањето на нови технологии кои ги прават услугите побрзи, поефикасни и потранспарентни. Глобалните трендови, како што се зголемената мобилност на луѓе, стоки и информации, ја зголемија побарувачката за одговорно, граѓанско управување.

Во овој контекст, улогата на јавната администрацијата во поттикнувањето доверба и ангажман со граѓаните станува се повеќе покритична. Од администрацијатата/раководителите сега се очекува не само ефикасно да управуваат со ресурсите, туку и да ги поддржуваат демократските принципи обезбедувајќи дека владеењето останува транспарентно, инклузивно и одговорно. Подемот на е-владеење, партиципативни платформи и други алатки за вклучување на граѓаните го прикажуваат потенцијалот за јавната администрацијата да стане повеќе одговорна на потребите и очекувањата на луѓето на кои им служи. Меѓутоа, бидејќи овие практики често се инспирирани од глобалните трендови, постои ризик локалните потреби да бидат засенети, што ќе резултира со исклучување помеѓу администрацијатата и граѓаните.

Кллучен аспект на глобалната трансформација на јавната администрацијата се етичките предизвици што ја придружуваат глобалисацијата. Бидејќи од владите се повеќе се бара да комуницираат со меѓународните субјекти и корпорации, тие се соочуваат со тешки етички дилеми во врска со транспарентноста, одговорноста и заштитата на правата на граѓаните. Корупциските ризици, ерозијата на националниот суверенитет и наметнувањето на странски вредности или практики често создаваат тензии помеѓу целите на меѓународната соработка и демократските вредности на локалното управување.

Глобалисираната природа на економското и политичкото одлучување може да доведе до ситуации каде локалното население е исклучено од процесите на донесување одлуки кои директно влијаат на нивните животи. Способноста да се почитуваат етичките стандарди како што се правичност, правда и еднаков третман станува сè потешко кога одлуките се носат на меѓународни форуми без соодветна застапеност од сите засегнати страни. Овие етички предизвици ја нагласуваат важноста од воспоставување цврсти рамки за владеење кои даваат приоритет и на глобалната соработка и на заштитата на интересите на граѓаните.

Глобалните трендови, исто така, покренуваат прашања за севкупната ефективност на јавната администрацијата. Иако воведувањето на глобалните норми и најдобри практики секако придонесе за зголемена ефикасност и модернизација во

многу јавни сектори, исто така ги истакна значајните ранливости. На пример, јавните администрации често мора да работат под ограничувања на ресурсите, да се движат со сложени меѓународни регулативи и да управуваат со се повеќе различни популации.

Ефективноста на јавната администрацијата не зависи само од нејзината способност да се прилагоди на глобалните трендови, туку и од нејзиниот капацитет да иновира и ефективно да одговори на локалните предизвици.

Ефективноста на јавната администрацијата во глобализиран контекст бара стратешки пристап кој ги интегрира и глобалните согледувања и локалната експертиза. Најдобрите практики од други земји или меѓународни организации можат да понудат вредни лекции, но тие мора да се прилагодат на уникатните културни, политички и економски реалности на секоја нација. Ефективно владеење во 21 век бара развој на агилни административни системи способни да одговорат на брзо менување на глобалните услови, вклучувајќи кризи како што се пандемии, клинатски промени и меѓународни конфликти.

За да се осигура дека јавната администрацијата останува ефикасна, одговорна и етичка во услови на глобалисација, треба да се даде приоритет на неколку клучни мерки:

–Зајакнување на градење капацитет: владите треба да инвестираат во развојот на потребните вештини, знаења и технологија за да се прилагодат на глобалните трендови. Ова го вклучува и техничкиот капацитет за управување со сложени меѓународни прашања и способноста да се вклучат во иновативно решавање проблеми.

–Промовирање на етички стандарди: Воспоставувањето јасни етички насоки за донесување одлуки во меѓународните соработки е од суштинско значење. Јавните администратори мора да бидат обучени да се справат со етичките предизвици на глобалисацијата, истовремено обезбедувајќи дека одлуките за управување се носат транспарентно и со одговорност пред граѓаните.

–Поттикнување на граѓанскиот ангажман: Јавната администрацијата треба да ги прифати принципите на демократско владеење и учество на граѓаните, осигурувајќи се дека локалните гласови се слушаат во глобалните дискусии кои можат да влијаат на нив. Вклучувањето на граѓаните преку дигитални платформи и партиципативни процеси на донесување одлуки може да помогне да се изгради довербата во владата и да се усогласат глобалните политики со локалните потреби.

–Балансирање на глобалисацијата и локалните потреби: додека глобалисацијата претставува можности за економски и технолошки раст, од клучно значење е владите да останат фокусирани на решавање на специфичните потреби на нивните граѓани. Политиките треба да бидат дизајнирани да ги искористат глобалните трендови на начини кои го подобруваат националниот суверенитет и јавната благосостојба, наместо да ги поткопуваат.

Влијанието на глобалисацијата врз јавната администрацијата е длабоко, повеќеслојно и тековно. Како што светот станува се повеќе меѓусебно поврзан, јавните администратори не само што мора да се прилагодат на новите глобални реалности, туку и да ги поддржуваат основните вредности на јавните услуги, обезбедувајќи дека интересите на граѓаните се приоритетни во променливиот и често пати предизвикувачка глобален слика. Интеграцијата на глобалните трендови во јавната администрацијата не е линеарен процес и бара софтициран пристап кој ги балансира придобивките од глобалната соработка со заштитата на демократските, етичките и локално релевантните практики на управување.

Со справување со овие предизвици, јавната администрацијата може да продолжи да се развива на начин кој промовира и ефикасност и правда, обезбедувајќи дека владите остануваат одговорни и одговорни кон луѓето/вработените на кои/кои им служат во ерата на глобалисацијата.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

1. Allan, J. R. (1999). Public–Private Partnerships: A Review of the Literature and Practice (Public Policy Paper No. 4). Regina Saskatchewan Institute of Public Policy, University of Regina.

2. Andres, A. R. (2011). Sustainable Development, State Sovereignty and International Justice. In W. Lafferty & O. Langhelle (Eds.), Sustainable Development on the Aims of Development and Conditions of Sustainability. Houndmills: Macmillan.

3. Banga, S. (2011). Competency-Based Management—An Integrated Approach to Human Resource Management in the Canadian Public Sector. International Journal of Management Research and Reviews, 2(10), 1831–1837.

4. Belman, D., & Heywood, J. S. (2004). Public Sector Wage Comparability: The Role of Earnings Dispersion. Public Finance Review, 32, 567–587.

5. Betancourt, J. R. (2004). Cultural Competence—Marginal or Mainstream Movement? The New England Journal of Medicine, 351(10), 953–955.

6. Blader, S. L., & Tyler, T. R. (2003). What Constitutes Fairness in Work Settings? A Four Component Model of Procedural Justice. Human Resource Management Review, 8, 107–26. 222.

7. Bolwin, P. (1996). About Facts, Fiction and Forces in Human Resource Management. Human Systems Management, 15(3), 161–172.

8. Bonder, A., Bouchard, C.-D., & Bellemare, G. (2011). The Measurement, Use, and Development of Intellectual Capital to Increase Public Sector Productivity. Public Personnel Management, 40(1), 1–10.

9. Bouckaert, G., & Victor, L. (2001). Pride and Performance in the Civil Service: The Flemish Case. International Review of Administrative Sciences, 67(1),65–76.

10. Belloubet-Frier, N., & Timsit, G. (1993). Administration Transfigured: A New Administrative Paradigm? International Review of Administrative Sciences, 59(4), 531–568.

11. Berman, E. M. (2006). Dealing with Cynical Citizens. Public Administration Review, 57(2), 105–112.

12. Bernstein, S., & Cashore, B. (2000). Can Non-state Global Governance Be Legitimate? An Analytical Framework. Regulation and Governance, 1(1), 347–371.

13. Bovaird, T. (2004). Public-Private Contested Concepts to Prevalent Practice. International Review of Administrative Sciences, 70(2), 199–215.

14. Bovaird, T., & Loffler, E. (2002). Understanding Public Management and Governance. In T. Bovaird & E. Löffler (Eds.), Public Management and Governance (pp. 3–14). London: Routledge.

15. Boxall, P., & Purcell, J. (2011). Strategy and Human Resource Management (3rd ed.). Hampshire: Palgrave Macmillan.

16. Brauns, M. (2013). Aligning Strategic Human Resource Management to Human Resources, Performance and Reward. The International Business and Economics Research Journal Online, 12(11), 1405–1410.

17. Brewer, G., & Kellough, E. J. (2016). Administrative Values and Public Personnel Management: Reflections on Civil Service Reform. Public Personnel Management, 45(2), 171–189.

18. Brewer, G. A., & Seiden, S. C. (1998). Whistle Blowers in the Federal Civil Service: New Evidence of the Public Service Ethic. Journal of Public Administration Research and Theory, 8(3), 413–439.

19. Buntz, C. G. (1981). Problems and Service Productivity Improvement. Public Productivity Review, 5(4), 299–320.

20. Collins, H. M., & Evans, R. (2002). The Third Wave of Science Studies: Studies of Expertise and Experience. Social Studies of Science, 32(2), 235–296.

21. Cooper, T. L. (1998). Responsible Administrator: An Approach to Ethics for the Administrative Role. San Francisco: Jossey-Bass.

22. David, F. R. (2003). Strategic Management: Concepts and Cases. Upper Saddle River: Prentice Hall.

23. Davis, K. (1997). Exploring the Intersection Between Cultural Competency and Managed Behavioral Health Care Policy: Implications for State and County Mental Health Agencies. Alexandria: National Technical Assistance Center for State Mental Health Planning.

24. Dolan, J., & Rosenbloom, D. (2003). Representative Bureaucracy: Classic Readings and Continuing Controversies. Armonk: M.E. Sharpe.

25. Dorsey-Oresro, V. (2009). Management Is Management or Is It? A Study of Private—and Public-Sector Managers in Massachusetts Using the Most Valuable Performers (MVP) Survey. ProQuest Dissertations and Thesis, Capella University. n/a. Retrieved December 15, 2016 from, http://search.proquest.com/docview/305161562?accountid=40667

26. Denhardt, R. B. (2004). Trust as Capacity: The Role of Integrity and Responsiveness. In A. I. Farazmand (Ed.), Sound Governance: Policy and Administrative Innovations (pp. 99–111). Westport: Praeger.

27. Farazmand, A. (2004). Sound Governance: Policy and Administrative Innovations. Westport: Praeger.

28. Forrer, J., Kee, J. E., Newcomer, K. E., & Boyer, E. (2010). Public–Private Partnerships and the Public Accountability Question. Public Administration Review, 70(3), 475–484.

29. Frederickson, H. G. (2002). Confucius and the Moral Basis of Bureaucracy. Administration and Society, 33(4), 610–628.

30. Friedrich, C. J. (1940). Public Policy and the Nature of Administrative Responsibility. In C. J. Friedrich & E. S. Mason (Eds.), Public Policy: A Yearbook of the Graduate School of Public Administration (pp. 3–24). Cambridge, MA: Harvard University Press.

31. Frederickson, G. (2005). The State of Social Equity in American Public Administration. National Civic Review, 94, 31–38.

32. GAO Report. (2014). U. S. Government Accountability Office. Federal Workforce: Recent Trends in Federal Civilian Employment and Compensation. Retrieved August 19, 2017, from http://www.gao.gov/products/GAO-14-215.

33. GAO Report. (2017). Overall Public-Private Sector Compensation Gap Has Widened, CBO Finds. Retrieved August 25, 2017, from www.goveexec.com.

34. Georgellis, Y., Iossa, E., & Tabvuma, V. (2011). Crowding Out Intrinsic Motivation in the Public Sector. Journal of Public Administration Research and Theory, 21, 473–493.

35. Gertsen, M. C. (1990). Intercultural Competence and Expatriates. International Journal of Human Resource Management, 3, 341–362.

36. Golembiewski, R. T. (1989). Anomie, Resurgence, and Opportunity: Reflections on the Current State of the Public Service. Public Administration Review, 49(3), 287–290.

37. Goodman, D., French, P. E., & Battaglio, R. P., Jr. (2015). Determinants of Local Government Workforce Planning. American Review of Public Administration, 45(1), 135–152.

38. Ganguli, P. (2007). Advantagesglobalization. Retrieved September 4, 2014, from https://www.jwu.edu/AdvantagesandDisadvantagesofGlobalization.doc

39. Ghere, R. K. (2001). Probing the Strategic Intricacies of Public–Private Partnership: The Patent as a Comparative Reference. Public Administration Review, 61(4), 441–445.

40. Gordon, G. J. (1986). Public Administration in America. New York: St. Marion's Press.

41. Halachmi, A. (2002). Performance Measurement, Accountability, and Improved Performance. Public Performance & Management Review, 25(4), 370–374.

42. Handy, C. (1998). Beyond Certainty: The Changing Worlds of Organizations. Boston: Harvard Business School Press.

43. Hanf, K., & Scharf, F. W. (1978). Inter-Organizational Policy Making: Limits to Coordination and Central Control. London: Sage Publications.

44. Holzer, M., & Lee, K. (1993). Public Productivity Handbook. New York: Marcel Dekker, Inc.

45. Hood, C. (1995). The "New Public Management" in the 1980s: Variations on a Theme. Accounting Organizations and Society, 20(2/3), 93–109.

46. Karamagioli, E., Staiou, E.-R., & Gouscos, D. (2014). Can Open-Government Models Contribute to More Collaborative Ways of Governance? An Assessment of the Greek OpenGov Initiative. Public Administration and Information Technology, 4(1), 37–50.

47. Kee, J. E., Newcomer, K. E., Trent, D. L., Oster, V., & Rosen, S. (2007). Keeping the Public Interest in Public-Private Partnerships (Working Paper No. 5). Center for Innovation in Public Service, George Washington University.

48. Keohane, R. O., & Nye, J. S. (2000). Introduction. In J. S. Nye & J. D. Donahue (Eds.), Governance in a Globalization World. Washington, DC: Brookings Institution Press.

49. Kettl, D. F. (2002). Managing Indirect Government. In L. M. Salamon (Ed.), The Tools of Government: A Guide to the New Governance (pp. 490–510). New York: Oxford University Press.

50. Kettl, D. F. (2003). The Global Public Management Revolution: A Report on Transformation of Governance. Washington, DC: Brookings Press.

51. Scherer, A. G., & Palazzo, G. (2007). Towards a Political Conception of Corporate Responsibility—Business and Society Seen from a Habermasian Perspective. Academy of Management Review, 32(4), 1096–1120.

52. Scherer, A. G., Palazzo, G., & Baumann, D. (2006). Global Rules and Private Actors: Toward a New Role of the Transnational Corporation in Global Governance. Business Ethics Quarterly, 16(4), 505–532.

53. Schön, D. A., & Rein, M. (1994). Frame Reflection: Toward the Resolution of Intractable Policy Controversies. New York: Basic Books.

54. Sorensen, E., & Torfing, J. (2009). Enhancing Collaborative Innovation in the Public Sector. Administration and Society, 29(2), 115–138.

UN. (2007). Innovations in Governance, in the Middle East, North Africa, and Western Balkans. Department of Economic and Social Affairs. United Nations. (2005). United Nations Conference on Human Settlements.

55. Verheijen, A. J. G. (2003). Public Administration in Post-communist States. In G.

56. Peters & J. Pierre (Eds.), Handbook of Public Administration (pp. 489–499). London: Sage.

57. Vogetlin, C., Patzer, M., & Scherer, A. (2012). Responsible Leadership in Global Business: A New Approach to Leadership and Its Multi-Level Outcomes. Journal off Business Ethics, 105(1), 1–16.

58. Webster, D. W., & Stanton, T. H. (2014). Improving Government Decision Making Through Enterprise Management. New York: John Wiley and Sons.

59. Wettenhall, R. (2003). The Rhetoric and Reality of Public-Private Partnerships. Public Organization Review, 3(1), 77–107.